

*Hiljaisen
matkanteon
luonto*

Retriitti luonnon kokemisen kontekstina

Tuulia Kalliomäki
Pro gradu -tutkielma
Uskontotiede
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen
laitos
Turun yliopisto
Elokuu 2012

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/Humanistinen tiedekunta

KALLIOMÄKI, TUULIA:

Hiljaisen matkanteon luonto. Retriitti luonnon
kokemisen kontekstina

Pro gradu-tutkielma, 127 s., 8 liites.

Uskontotiede

Elokuu 2012

Tutkielman pääpaino on luterilaisessa hiljaisuuden retriitissä ja siellä ilmenevässä luontokokemuksessa. Tutkielman pääkysymyksenä on, eroaako luontokokemus retriitissä jotenkin muulloin koetusta luontokokemuksesta. Olen kyselylomaketutkimuksen avulla selvittänyt sitä, miten luonto retriitissä ollessa koetaan ja otetaan huomioon. Olen myös selvittänyt retriitissä kävijöiden luontosuhdetta ylipäätään vertaillakseni eri tiloissa ilmenevää luontokokemusta.

Pääaineistoni muodostuu 48:sta hiljaisuuden retriitissä käyneen kyselylomakevastauksesta. Aineistoa olen lähestynyt fenomenologisesti pyrkien kuvailemaan ja tulkitsemaan aineistosta nousevia merkityssuhteita retriittikävijän suhteesta luontoon ja retriittiin. Tutkielmaan sivujuonteina on ollut selvittää retriittiohjaajien vaikutus luontokokemuksen muodostumiseen ja toisenlaisissa, ei-luterilaisissa retriiteissä ilmenevä luontokokemus vertailun luomiseksi. Retriittiohjaajilta kerätty aineisto muodostuu kahdeksasta kyselylomakevastauksesta ja jooga- ja meditaatioretriiteiltä kerätty aineisto yhdeksästä kyselylomakevastauksesta ja yhdestä haastattelumateriaalista.

Aineiston tulkinnan apuna olen käyttänyt uskontotieteessä tunnettuja teorioita siirtymästä ja tilojen laadullisista eroista. Aineistosta nousseet kokemukset retriittiluonnosta puhuvat sen puolesta, että retriittiluonto on poikkeava tila suhteessa muihin luontoympäristöihin. Retriittiluonnon erityislaatuisuus tuli esiin erityisesti kolmella tavalla: sillä oli *syventävä vaikutus* niin hiljaisuuteen, hengellisyyteen kuin omiin ajatuksiinkin, *valppaus ja aistiminen herkistyivät* siellä tavallista vastaanottavaisemmiksi ja vaikka retriittiluonnossa tavallisen luontotilan tapaan toimittiin hyvinkin aktiivisesti, retriittiluonnossa koettiin pystyvän puhtaasti vain *olemaan*. Retriittiluonnon erityislaatuiset piirteet yhdistyivät monilta osin elvyttävyyteen ja olen tulkinnut retriittiluonnon muodostavan eräänlaisen välitilan. Välitilanomaisuus liittyy siirtymään, jonka koko retriitti terapeutukseen kristillisyyteen laskettavana toimintana mahdollistaa. Retriittiluonto muodostaa monille retriittikävijöille sen konkreettisen reuna-alueen ja siirtymätilan, jossa he retriitin hiljaisuudessa tekevät sisäisen matkansa. Retriitin vaikutukset ja luonto ovat vuorovaikutuksessa ja retriittiluontokokemuksiin heijastuu normaaleista luontokokemuksista poikkeavia tunteita ja kokemuksia.

Retriittiohjaajilla on monia keinoja vaikuttaa luontokokemukseen retriitin aikana ja usein he myös eri tavoilla siihen vaikuttavatkin. Ohjaaja ottaa usein luonnon yhdeksi elementiksi retriitin hiljaisuuden ja muiden elementtien mukaan ja puuttuu näin luontokokemuksen vaikuttavuuteen.

Asiasanat:

Hiljaisuuden retriitti, retriitti, luontosuhde, luontokokemus

Sisällys

1 JOHDANTO	1
1.1 Hiljaisuuden retriitti mielenkiinnon kohteena	1
1.2 Tutkimusongelman määrittely	2
1.3 Tutkimusmenetelmät ja aineisto	3
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	8
2.1 Hiljaisuuden retriitti	8
2.1.1 Historia	8
2.1.2 Nykyinen retriittitoiminta Suomessa	9
2.1.3 Hiljaisuuden retriitin paikka suomalaisessa hengellisyydessä	13
2.1.4 Retriitti kokemuksena - hiljaisuuden retriitistä tehtyjen tutkimusten kertomaa	16
2.1.5 Tutkimusta edeltäneet haastattelulöydökset	19
2.2 Jooga- ja meditaatioretriitti	21
2.3 Luonto, luontokokemus ja luontosuhde	24
2.3.1 Suomalainen luontosuhde	30
2.3.2 Luonto uskonnon paikkana	35
2.4 Uskontotieteellinen näkökulma retriitteihin – tilan ja siirtymän tematiikkaa	39
3 TULOKSET	45
3.1 Hiljaisuuden retriitin kävijöiden (48) vastaukset	45
3.1.1 Hiljaisuuden retriitissä käyneiden taustatiedot	45
3.1.1.1 Motiivit hiljaisuuden retriittiin lähtemiselle	46
3.1.1.2 Suhde kirkkoon	50

3.1.1.3 Suhde luontoon	53
3.1.2 Luonnonläheisyyden vaikutus retriittikokemukseen ja luonnon huomioonottaminen hiljaisuuden retriitissä	58
3.1.2.1 Sivupolku luonnon vaikutuksesta retriittikokemukseen: vuodenaikojen ja sääolojen vaikutus	64
3.1.3 Asenteet kaupunkiretriittiä kohtaan	65
3.1.4 Luonnossa koetut hengellisesti merkitykselliset kokemukset	68
3.1.5 Onko samanlaista mennä luontoon retriitin ulkopuolella kuin mitä se on retriitin aikana?	76
3.2 Hiljaisuuden retriitin ohjaajien (8) vastaukset	80
3.2.1 Retriittikävijöiden mielipide retriittiohjaajien vaikutuksesta luontokokemukseen	84
3.3 Samje-retriitissä kävijöiden (10) vastaukset	87
4 SYNTEESI	99
5 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	111
5.1 Primaariaineisto	111
5.2 Sekundaariaineisto	112
5.3 Tutkimuskirjallisuus	116
LIITTEET	128

1 Johdanto

1.1 Hiljaisuuden retriitti mielenkiinnon kohteena

Hiljaisuuden liike ja sen ydintoimintamuotona pidettävä hiljaisuuden retriitti ei ole menettänyt ajankohtaisuuttaan, vaikka se Suomessa aloittikin toimintansa jo 1970-luvulla (Häyrynen 2011, 14). Kirkon perustaman Hiljaisuuden ystävät ry:n 25-vuotisjuhlalehdessä todetaan, että kirkon vanhaan hengelliseen perintöön perustuva hiljaisuuden viljely ei ole menettänyt merkitystään nopeankaan muutoksen keskellä. Kuiten yhdistyksen puheenjohtaja Petri Karttunen toteaa, aika ei ole ajanut vetäytymisen, pysähtymisen ja hiljaa viipymisen ohi. (Karttunen 2011, 3–4.) Hektisessä nykypäivän arjessa pysähtymisen ja hiljaisuuden kaipuu takuulla ovatkin monelle jokapäiväisiä. Hiljentymisen ja hiljentäminen ovat nousseet tavoiteltaviksi itseisarvoiksi ja niin kirkkoon kuuluvat kuin kuulumattomatkin ovat löytäneet hiljaisuuden retriitistä itselleen vastauksen tuolle hiljentymisen ja hiljentämisen tarpeelle.

Vaikka hiljaisuuden liike toimiikin kirkon organisoimana, sen voidaan katsoa syntyneen alhaalta päin nousseen uudenlaisen henkisen etsinnän seurauksena. Hiljaisuuden retriitin rinnalla ovat myös nousseet karismaattinen liike, Tuomas-messu ja pyhiinvaelluskultin elpyminen, jotka ilmentävät samanlaista kaipuuta uudenlaiseen uskonelämään. (Ketola 2003, 72.) Kaupunkilaisen elämäntavan ja urbaaniympäristön voidaan katsoa olevan yksi syy uudenlaisille kristillisyyden ilmentymille (Kääräinen et al. 2003, 260). Jatkuvan kiireen ja hälinän lisäksi kaupunkimaiseen elämänmenoon kuuluu ihmismassojen läheisyys ja usein paradoksaalisesti samanaikaisesti koettu yksinäisyys. Tämä aiheuttaa ristiriidan, joka heijastuu myös ihmisten hengelliseen elämään. Ihmiset kaipaavat yhteyden tunnetta muihin ihmisiin ja myös omaan itseensä, kokemuksen eheydestä sirpaleisessa maailmassa.

Hiljaisuuden retriitti on siis kirkon vastaus nykyaikana esiintyville hengellisille tarpeille, vaikkakin sen juuret ulottuvat syvälle vanhoihin kristillisiin perinteisiin (Häyrynen 2011, 23). Sitä kohtaan on myös osoitettu suhteellisen paljon tieteellistä kiinnostusta 2000-luvun aikana ja ennempääkin. Hiljaisuuden retriitti edustaa mielenkiintoista uskonnon aikaa ja paikkaa. Yhteen kokoontuminen hiljaisuuden jakamiseksi vaikuttaa paradoksaaliselta, mutta samalla kovin suomalaiselta. Hiljaisuuden retriitti aiheuttaa paljon kysymyksiä, kuten eräässä aamuohjelmassa jo jokin aika sitten kävi ilmi hiljai-

suuden retriittiä koskevan keskustelun avauksessa: ”*Mut nyt on... Teen on pakko niinku avata sitä, että mitä siellä oikeastaan tapahtuu, et mikä tää juttu on, et ihmiset menee jonnekin korpeen niinku mököttää keskenään ja maksaa vielä siitä? Siis, siis... Mitä tällaisissa niinku hiljaisuuden retriiteissä, mitä niissä oikeesti tapahtuu?*” (YLE TV1, *Aamusydamellä*, 21.11.2010 klo 09.05). Hiljaisuuden retriitti tosiaan edustaa mielenkiintoista uskonnon aikaa ja paikkaa. Itseäni ilmiössä kiinnostaa eritoten paikka.

1.2 Tutkimusongelman määrittely

Mainitsin jo, kuinka kaipuu yhteyden tunteeseen muiden ja oman itsensä kanssa saattaa urbaanissa elämässä nousta pintaan. Jaana Myllylä on tutkielmassaan osoittanut, että hiljaisuuden retriittiin menoa edeltää ns. tarvetila, jossa tarve elämäntilanteen muuttamisesta, voimavarojen ehtyminen ja hengelliset tarpeet kiteytyvät. Tarvetilassa juuri toivotaan yhteyden löytymistä omaan itseen, hengellisyyteen ja muihin ihmisiin. Hiljaisuuden retriitissä olemista voidaankin kuvata erilaisten yhteyden tunteiden kokemisena – yhteys saavutetaan niin omaan itseen, Jumalaan, hengelliseen yhteisöön kuin luontoonkin. (Myllylä 2006, 60, 70.) Luonto muodostaakin yhden oleellisimmista elementeistä koko retriitissä.

Mikko Peura kuvaa hiljaisuuden retriitin koostuvan kolmesta perustekijästä: ajasta, tilasta ja rakenteesta. Ajalla hän tarkoittaa retriitin pituutta, rakenteella päiväohjelmaa ja tilalla puitteita, joilla hän ei tarkoita vain sitä mitä ympäristössä on, vaan myös sitä mitä sieltä arkiympäristöön verrattuna jää puuttumaan. (Peura 2006, 15–16). Lähes poikkeuksetta hiljaisuuden retriitit järjestetään luonnon läheisyydessä, itse asiassa sitä pidetään retriitin onnistumisen kannalta oleellisena seikkana (Kotila 2003c, 56–57). Itse en ole Turun alueen retriittitoimintaan keskittyessäni törmännyt kaupunkiretriitteihin, vaan retriitit Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän puolesta järjestetään yleensä luonnon helmassa, Rymättylän Tammilehdossa ja Kaksikerran saarella Sinapin leirikeskuksessa. Puuttumaan jäävät kaupungin rakennettu ja muokattu ympäristö sekä sen äänimaisema ja tilalle tulee rauhallinen ja hiljaisuutta tukeva ympäristö.

Ei ole epäselvää, miksi luonto – tällä tarkoitan kaupungin vastakohtaa, toisin sanoen siis maaseutua – on vakiintunut hiljaisuuden retriitin järjestämispaikaksi. Jo itse hiljaisuuden järjestäminen on ensimmäinen kompastuskivi kaupunkiretriitin tiellä. Minua kiinnostaaakin, mikä vaikutus luontoympäristöllä on retriittiikokemukseen ja toisaalta, miten retriitti vaikuttaa luontokokemukseen. Haluan selvittää, miten luonnonläheisyys vaikut-

taa retriittikokemukseen, sen tunnelmaan ja sisältöön. Lisäksi haluan tietää, poikkeako hiljaisuuden retriitissä koettu luontokokemus jotenkin retriittikävijöiden ”tavanomaisesta” tai toisin sanoen retriitin ulkopuolisesta luontokokemuksesta. Tämän selvittämiseksi minun on siis saatava tietää myös jotain retriittikävijäkunnan luontosuhteesta ylipäättään. Tutkielmani pääkysymykseksi nostaisi sen, onko samanlaista mennä luontoon retriitissä kuin mitä se on sen ulkopuolella. Voimmeko siis puhua eräänlaisesta *retriittiluonnosta* erotuksensa luonnon kokemuksesta muussa kontekstissa?

1.3 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Sopivan lähestymistavan kokemuksen tutkimukselle antaa fenomenologia, jonka pyrkimyksenä on tuottaa tietoa ihmisen kokemuksista ainutkertaisina merkityksinä (Lukkarinen 2008, 227). Fenomenologiassa kokemusta pidetään erityisenä merkityssuhteena kokevan subjektin ja kohteen välillä (Perttula 2008, 116). Omassa tutkimusasetelmassani merkityssuhteen osat ovat retriittikävijä suhteessa luontoon ja retriittiin. Tutkimuksen ensimmäisenä tehtävänä on tuon merkityssuhteen kuvailu aineiston perusteella. Toiseksi mukaan tulee myös fenomenologian hermeneuttinen ulottuvuus, joka pyrkii tulkintaan. Kuvailusta ilmiöstä yritetään etsiä mahdollisia tulkinnan sääntöjä ja luoda teoriaa kokemuksen ymmärtämiseksi ja tulkinnaksi. (Laine 2010, 31.) Hermeneuttisen fenomenologian analyysivaiheessa aineisto voidaan luokitella erillisiin merkityskokonaisuuksiin ja lopullisessa synteesivaiheessa tavoitteena on kokonaiskuvan luominen tutkittavasta ilmiöstä (Laine 2010, 43).

Fenomenologinen lähestymistapa avaa portin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen toteutukseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tiettyjen väittämien todistamisen sijaan kuvaamaan todellista elämää ja paljastamaan tosiasioita. Tutkimusote laadullisessa tutkimuksessa on induktiivinen eli yksityisistä havainnoista päädytään yleisiin merkityksiin. (Hirsjärvi et al. 2009, 161, 226.) Kuten Eeva Karjalainen toteaa, kvalitatiivinen tutkimus antaa mahdollisuuden hahmottaa myös luonnon kokemisen tapoja, luonnolle annettuja merkityksiä, luonnon roolia ihmisen elämässä sekä niitä komponentteja, joista luontokokemus koostuu (Karjalainen 1996, 46). Toisaalta tutkimusmenetelmissä tulen hyödyntämään kahtalaisia keinoja eli en tyydy pelkkään laadulliseen kuvailuun ja tulkintaan. Tavoitteena on myös tehdä jonkinlaisia yleistyksiä retriittikävijöiden luontokokemuksista.

Triangulaatio laadullisen ja määrällisen tutkimuksen kesken onkin yleistynyt. Fenomenologian avulla saavutettu tieto kokemuksista voi yhdistyä positivistiseen tapaan hankkia keskimääräistä ja yleistävää tietoa. (Lukkarinen 2008, 227.) Otantani ei ole sinänsä kattava, että aineiston hankintani keskitin Turun alueella pidettäviin retriitteihin. Informanttien määrän katson kuitenkin olevan sen verran suurehko, että määrällisen tiedon esiintuonti ja yleistykseen pyrkiminen on mahdollista. Määrällisen tiedon esiintuonnilla toivon valottavani edes osin sitä kokemusmaailmaa, joka koskettaa suurta osaa Suomen retriittikävijöistä. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen menetelmän yhdistämistä perustellaankin yleensä yleistettävyyden mahdollistamisella ja sillä, että ilmiöiden suhteet ja syyt voivat olla paremmin havaittavissa (Bryman 1992, 61). Kvantitatiivista ja kvalitatiivista suuntausta voidaan pitää toisiaan täydentävinä ja yksinkertaistenkin laskennallisten tekniikkojen avulla voidaan intensiivisen kvalitatiivisen tutkimuksen tuloksia laajentaa koskemaan koko tutkimuskohdetta, johon on vaikea saada muutoin otetta (Hirsjärvi et al. 2009, 136–137).

Omassa tutkimuksessani tutkimussuuntauksien yhdistyminen syö osaltaan työn laadullista luonnetta, sillä en voi syvällisesti perehtyä jokaisen informantin kertomiin kokemuksiin. Proseminaaritutkielmassa viiden haastattelun käsittely mahdollisti tarkkojen profiilien määrittämisen ja syvälle informanttien kertomuksiin sukeltamisen, johon en kyselylomakevastausten avaamisessa tule pääsemään. Hankkimaani laadullista haastatteluaineistoa käytin tosin kyselylomakkeiden hiomiseen ja ne suuntasivat kiinnostukseni tiettyihin seikkoihin retriittikokemuksissa. Laadullinen tutkimus siis edelsi tätä tutkimusta ja siinä tekemäni havainnot suuntasivat tutkimusratkaisujani.

Kyselylomakeaineiston merkityskokonaisuuksien jaottelussa toisin sanoen teemoittelussa tulen menetelmään kuuluen pelkistämään tekstin olennaisimmat asiat ja etsimään merkityksenantojen ydintä (Moilanen & Rähä 2010, 55). Laadullisuutta palvelee kyselylomakkeiden muoto, kysymykset ovat olleet avoimia ilman valmiita vastausvaihtoehtoja (paitsi taustatietojen, sukupuolen ja iän kohdalla) (ks. liite 1 kyselylomakepohja). Tämä on jättänyt tilaa vapaalle omin sanoin kuvailulle ja mahdollisimman lähelle autenttisia kokemuksia pääsemiselle. Autenttisuuden haluan tuoda mahdollisimman lähelle tutkielmani lukijaa ja siksi tulen käyttämään suoria lainauksia tulosten avaamisvaiheessa. Aitoa kokemuksen ymmärtämistä lähelle tuskin pääsee, ellei pääse lukemaan sitä kokijan itsensä kertomana. Vaikka avoimet kysymykset antavatkin mahdollisuuden saada vastaajan näkemykset selville melko perusteellisesti, niiden huono puoli piilee

siinä, että niihin helposti jätetään vastaamatta tai vastaukset saattavat olla ylimalkaisia tai epätarkkoja (Valli 2007, 102–125). Omassa kyselylomakeaineistossanikin huomasin kyseiset ongelmat. Aineistossani, joka kokonaisuudessaan koostuu 64 kyselylomakevastauksessa, oli 16 sellaista lomaketta, joissa ainakin yhteen kysymykseen oli jätetty vastaamatta. Useimmiten näissä tapauksissa juuri yksi kysymys oli jäänyt ilman vastausta, eikä sellaisia lomakkeita juuri ollut, joissa useampi vastaus olisi puuttunut. Kysymykseen vastaamisessa saattoi toisinaan huomata tietynlaista ylimalkaisuutta tai asian vierestä kertomista, mutta palaan tähän seikkaan tarkemmin vastausten purkamisessa.

Avoimiin kysymyksiin annettuja vastauksiakin voi analysoida tilastollisin menetelmin, kun vastaukset luokitellaan ryhmiin (Valli 2007, 124). Näin siis aion aineistoani käsitellä, johon kuuluu 48 hiljaisuuden retriitissä käyneen kyselylomakevastaukset. Tämän aineiston sisällä on 12 sellaista vastaajaa, jotka ovat käyneet erityisesti luontoteemaisilla hiljaisuuden retriiteillä, näitä aion jatkossa kutsua luontoretriiteiksi, kuten seurakuntakin niitä kutsuu (Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän esite kevätkausi 2011). Tämä joukko on tutkimusongelmani kannalta erityisen mielenkiintoinen, koska he ovat jo retriittivalinnallaan osoittaneet kiinnostusta retriittiin luontokokemuksen kontekstina. Vaikka tulen teemoittelussa käsittelemään kaikkia 48 hiljaisuuden retriittikävijää samana ryhmänä, tulen myös tekemään pientä vertailua luontoretriittikävijöiden ja muiden hiljaisuuden retriitissä kävijöiden kesken.

Tulen käsittelemään myös retriittiohjaajien näkemyksiä ja kokemuksia luonnon ja retriitin yhteyksistä. Taustalla on kysymys siitä, mikä on retriittiohjaajan vaikutus osallistujan luontokokemuksen muodostumisessa retriitissä. Olen niin osallistujilta kuin ohjaajiltakin kysynyt suoraan vastausta kyseiseen kysymykseen, mutta myös muiden kysymysten vastauksia voi pohtia ohjaajavaikutuksen näkökulmasta, vaikkakaan ei kovin pitkälle. Ohjaajien kyselylomake on pitkälti sama kuin osallistujienkin, kysymysten muodot on vain muokattu näkökulmaan sopiviksi. Retriittien ohjaajille suunnatut kyselylomakkeet lähetin osallistujille suunnattujen lomakkeiden joukossa ja sain yhteensä kahdeksan ohjaajan vastaukset. Ohjaajia on siis yhdellä retriitillä yleensä enemmän kuin yksi ja ohjaajajoukko, jota lähestyin lomakkeeseen vastaamisella, oli loppujen lopuksi sen verran suuri, että en voi kohdentaa ohjaajien vastauksia tiettyihin yksityisiin henkilöihin.

Sain aineistonhankintani liikkeelle Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymässä työskentelevän yhteyshenkilön kautta. Hän auttoi suunnittelemaan sitä, miten kyselylomakkeet

saataisiin parhaiten jakoon retriittikävijöille. Päädyimme siihen, että pyytäisin retriittiohjaajilta lupaa kyselylomakkeiden jakoon heidän retriitissään ja lähettäisin kyselylomakkeet kyseisille ohjaajille, jotka sitten kertoisivat hieman tutkimuksestani ja laittaisivat lomakkeet retriittikävijöiden saataville. Vuoden 2011 kesän ja syksyn aikana otin yhteyttä neljään retriittiohjaajaan ja he lupautuivat laittamaan kyselylomakkeita saataville. Retriitit, joissa lomakkeita oli tarjolla, vaihtelivat teemoiltaan (henkilökohtaisesti ohjattu, työttömien, ääni- ja kehoretriitti jne.). Vuoden 2011 keväällä osallistuin itse luontoretriittiin ja siellä itse kerroin tutkimuksestani ja laitoin lomakkeet tarjolle, mikä olikin vastausten saamisen kannalta sitouttavaa. Tiedän ainakin yhden retriitissä olleen ottaneen luvallani lomakkeen annettavaksi retriiteissä käyvälle tuttavalle ja olen itsekin henkilökohtaisesti antanut pari kyselylomaketta tuntemilleni retriittikävijöille. Lomakkeissa annettavat henkilökohtaiset tiedot ovat sen verran epätarkkoja (valittava ikähaarukka on suhteellisen laaja, eikä muita tarkempia tietoja sukupuolta lukuun ottamatta kysytä), että anonymiteetti on turvattu. En siis ole rajoittanut lomakkeiden tarjontaa kovin tarkasti, koska tavoitteenani on ollut saada mahdollisimman monta hiljaisuuden retriiteissä kävijää vastaamaan. Toisena tavoitteenani oli saada sellaisia vastaajia, jotka ovat eritoten käyneet luontoretriitissä ja se olikin syy siihen, miksi itse sellaiseen osallistuin.

Aineistoni ei rajoitu vain hiljaisuuden retriitin kävijöihin ja niiden ohjaajiin. Koska tutkimuksen tavoitteena on ”valottaa edes osin sitä kokemusmaailmaa, joka koskettaa suurta osaa Suomen retriittikävijöistä”, päätin ottaa tutkimukseen mukaan myös näkemyksiä toisenlaiselta, ei-evankelis-luterilaiselta retriitiltä. Tutkimukseni pääpaino kuitenkin on hiljaisuuden retriitissä, mutta otin tarkastelukohteeksi myös jooga- ja meditaatioretriitit saadakseni aikaan pientä vertailun mahdollisuutta. Haluan luoda pienen katsauksen siihen, millainen luontosuhde tällaisissa retriiteissä vallitsee ja päästä tarkastelemaan, kuinka samanlaisia/erilaisia kokemuksia evankelis-luterilaisissa ja jooga- ja meditaatioretriiteissä on. Yhteyshenkilöni jooga- ja meditaatioretriittikävijöiden väämämiseksi oli itse kyseisten retriittien ohjaaja ja hänen kautta sain samalla periaatteella kuin seurakunnankin kautta vastaajia kyselyyni. Vastausinnostus ei kuitenkaan ollut kovin suurta ja vuoden 2011 syksyn aikana minulle palautui vain kahdeksan vastausta. Aineistossani kuitenkin on myös yksi sellaista vastaajaa, joka on käynyt sekä evankelis-luterilaisissa hiljaisuuden retriiteissä että jooga- ja meditaatioretriiteissä. Hänen vastauksensa tulen ottamaan huomioon niin hiljaisuuden retriittien kuin jooga- ja

meditaatioretriittienkin kohdalla. Tulen myös hyödyntämään haastattelumateriaalia, jonka sain yhdeltä jooga- ja meditaatioretriittikävijältä jo marraskuussa vuonna 2010. Tarkoituksena oli hyödyntää materiaalia proseminarityössä, mutta työn rajautuessa myös kyseinen materiaali jäi pois. Haastattelun kysymykset olivat monin paikoin samoja kuin kyselylomakkeidenkin kysymykset ja siksi hyvin käytettävissä myös tässä työssä. Tämä kymmenen henkilön jooga- ja meditaatioretriitissä käyneiden ryhmä luo tutkimukseni sisällä sivujuonteen, jonka tarkoituksena on toimia vertailupisteenä keskiössä olevaan aineistooni nähden ja laajentaa hieman retriittiluonto-käsitettä.

Aineiston ryhmittely tulee muodostumaan sen luonnollisista ryhmistä – hiljaisuuden retriitin kävijöistä (erityishuomion kohteena luontoretriittikävijät), niiden ohjaajista sekä jooga- ja meditaatioretriittien kävijöistä. Aineistojoukkojen sisällä tulen etenemään kyselylomakkeessa olleiden kysymysten mukaisesti ja esittelemään aineistosta nousseet vastaukset ja merkityssisällöt mahdollisimman kattavasti ja selvästi. Jokaisen ryhmän sisällä suoritan teemoittelun eli listaan esille nousevia merkityssisältöjä. Pyrin esittämään löydökset mahdollisimman havainnollistavasti suoria sitaatteja käyttäen. Lopuksi aineiston synteesissä tapahtuu vertailu eri ryhmiä koskevien löydösten kesken ja yhteenveto siitä, mitä retriitin luontokokemus tarkoittaa ja voidaanko puhua erityisestä retriittiluonnosta erotuksena muista luontokokemuksista. Testaan myös esiin tuomieni uskontotieteellisten teorioiden toimivuutta retriittiluonnon merkityksen tulkinnassa.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Hiljaisuuden retriitti

2.1.1 Historia

Jo itse retriitti-termi, latinankielinen sana *retraho*, vie retriitin alkujuurille. Retraho tarkoittaa vetäytymistä, syrjään asettumista, mikä muistuttaa kristinuskon alkuaajoista asti olleesta suuntauksesta, joka korosti vetäytymistä maailmasta. Suuntauksen esiin nousu onkin ollut kristinuskon historiassa toistuvaa – vetäytyminen maailmasta on eri aikoina merkinnyt niin kritiikkiä yhteiskunnan olosuhteita kohtaan kuin halua uudistaa kirkkoakin. Esimerkki maailmasta vetäytymiselle paikantuu Raamattuun ja Jeesuksen toiminnan kuvauksiin, joista käy useasti ilmi, kuinka Jeesus vetäytyy erämaahan, vuorelle tai autiolle seudulle rukoilemaan. (Kotila 2003b, 20, 22–23.) Jeesuksen, kuten myös psalmikirjoittajien ja apostolien, osoittama erämaakilvoittelun perinne jatkui elinvoimaisena varhaiskirkossa. Erakkohurskaudesta muodostui 300- ja 400-luvuilla luostarilaitos ja erakkoisien kirjoittamista teksteistä tuli lännen kirkon piirissä arvostettavia kokoelmia. Uskonpuhdistuksessa tehtiin selvä pesäero moniin katolisen kirkon perinteisiin, kuten pyhimysten palvontaan, mutta kirkon jatkuvuutta pidettiin arvossaan. Ensimmäisiä erämaaisien opetuksia alettiin kääntää evankelisen kirkon piirissä jo 1540-luvulla. Erämaaisien arvostuksen rinnalla kulki silti kriittinen asenne ja heidän opetuksiaan pidettiin enemmänkin evankeliumin murusina, jotka siis jäivät todellisen Sanan varjoon. (Häyrynen 1990a, 28–31.)

Kiinnostus rukousta ja hengellistä elämää kohtaan alkoi kasvaa 1900-luvulla. Nykyään puhutaan spiritualiteetista tai spiritualiteetin teologiasta puhuttaessa hengellisen elämän harjoittamisesta, jossa keskeistä on uskonnollisen elämän sisäinen luonne. Laajassa mielessä spiritualiteetti kylläkin viittaa hengellisyyteen tai hengelliseen elämään ylipäätään. (Kotila 2003b, 44–45; 2005, 195). Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1970-luvulta lähtien voidaan katsota spiritualiteetin teologian alkaneen vahvistua (Toiviainen 2002, 54). Kiinnostuksen nousulla spiritualiteetin teologiaa kohtaan on vahva yhteys samaan aikaan alkaneella spiritualiteetin alan käännöskirjojen julkaisulla (Kotila 2005, 198). Voidaan jopa puhua eräänlaisesta hengellisestä elpymisen liikkeestä, jossa keskiössä on kontemplatiivinen Jumalalle antautuminen. Antautuminen toteutuu hengellisessä harjoituksessa – hiljentymisessä, rukoilussa, Raamatun lukemisessa ja mietiskelyssä.

(Toiviainen 2002, 54–55.) Nämä harjoitukset luovatkin retriittiohjelman rungon (liite 2), jossa hetkijumalanpalveluksin ja virikepuhein suunnataan mieli mietiskelyyn ja rukoukseen. Yhteinen puhumattomuus, kuten myös luonnollisen hiljainen ympäristö, toteuttavat hiljentymisen periaatetta. Lukemiseen annetaan virikkeitä hengellisten teosten tarjolle asettamisella. Myös ohjaajan kanssa varatussa keskustelussa ohjaaja voi suositella tiettyä Raamatun kohtaa tai tekstiä luettavaksi.

Retriittitoiminta, spiritualiteetin teologianvahvistumisen myötä, lähti liikkeelle 1970-luvulla muun muassa Ruotsista jo 1950-luvulla alkaneen retriittitoiminnasta saatujen vaikutteiden myötä (Häyrynen 2011, 14; Heino 2002, 168). Alkusysäyksenä toimi Helsingin seurakuntayhtymän vuonna 1973 järjestämät ”hiljaiset päivät”. Rukouksen ja hiljaisuuden päiviä alettiin positiivisten kokemusten jälkeen laajemmin järjestää seurakuntien ja järjestöjen leiri- ja kurssikeskuksissa. Kokeilevista kokoontumisista muodostui ennen pitkää uusi työmuoto kirkon piiriin. Suomalaisesta retriittiliikkeestä omaleimaisen tekeekin se, että se on nimenomaan kirkollinen liike ja se pyrkii juurruttamaan retriitin osaksi kirkon toimintaa. Juurruttamisen kannalta tärkeä osa retriittitoiminnan synnyssä oli ohjaajakoulutuksen aloittaminen vuonna 1982. Vuotta aiemmin oli myös perustettu retriittityöryhmä, jonka tarkoituksena oli organisoida retriittitoimintaa. Retriittitoiminnan kasvaessa nopeasti tuli aiheelliseksi perustaa retriittiyhdistys ja siten Hiljaisuuden Ystävät ry:n perustava kokous pidettiin vuonna 1986. Yhdistyksen tarkoituksena on alusta asti ollut edistää hiljaisuuden viljelyn ja retriittitoiminnan tunnetuksi tuleamista. Käytännössä tämä on tarkoittanut retriittien ja ohjaajakoulutusten järjestämistä sekä julkaisu-, tiedostus-, tutkimus- ja opintotoimintaa. Yhdistys toimii ekumeenisessa hengessä ja pitää yhteyksiä eri kirkkokuntien ja kristillisten yhteisöjen hiljaisuuden viljelyyn Suomessa ja muualla. (Häyrynen 2011, 14–15, 17, 24–26.) Myös retriittikävijöiden piirissä ekumeeninen ja avarakatseinen asenne on usein vallitseva (Nikkanen 1997, 90).

2.1.2 Nykyinen retriittitoiminta Suomessa

Nyt päästään tarkentamaan hyvin oleellista kysymystä, nimittäin sitä, mikä hiljaisuuden retriitti käytännössä oikeastaan on. Hiljaisuuden retriitti on yleensä viikonlopun mittainen kaikille avoin tapahtuma (osallistumismaksu toki peritään), jonka seurakunta, kristillinen yhteisö tai retriittitalo järjestää (Kotila 2003c, 49–51). Osallistujia hiljaisuuden retriittiin otetaan 10–20, jotta rauha säilyisi ja jokaiselle riittäisi oma huone. Pitempiäkin

retriittejä järjestetään juhla- ja lomakausina, mikä onkin suotavaa hiljaisuuteen laskeutumisen kannalta. (Häyrynen 1990b, 72–73.) Retriiteistä tiedottaminen tapahtuu yleensä Internetissä sekä seurakuntien julkaisuissa ja Hiljaisuuden ystävät ry:n jäsenlehdessä. Retriittiin ilmoittautumista seuraa etukäteisinformaatio retriitistä, johon sisältyy retriittiohjelma (liite 2) ja yleensä myös perehdytys retriitin periaatteisiin (liite 3a, 3b) (Kotila 2003c, 52–53). Retriittiohjelma alkaa saapumisten ja majoittumisten jälkeen johdantopuheenvuorosta, jossa retriittiohjaaja esittelee päivöohjelman ja retriitin teeman, kertoo retriittipaikan tiloista ja siitä, miten yksityisen keskusteluajan voi varata (Häyrynen 1990b, 74–75). Osallistuja voi siis halutessaan varata keskusteluhetken, johon on varattu puoli tuntia. Tällöin hänellä on mahdollisuus ripittäytymiseen tai hiljaisuudessa mieleen nousseista asioista puhumiseen. (Kotila 2003c, 78–79.) Retriitissä on aina ainakin yksi ohjaaja, joka on päävastuussa retriitistä, mutta hänen lisäkseen voi olla myös apuohjaajia. Myös muut käytännön asiat käydään johdantopuheessa läpi ja johdannon loppuksi yhteinen hiljaisuus alkaa.

Yhteinen hiljaisuus merkitsee puhumattomuutta keskinäisessä kanssakäymisessä – se ei kuitenkaan merkitse äänettömyyttä. Retriitissä on paljon elementtejä, joissa äänettömyys tai puhumattomuuskaan ei toteudu, esimerkiksi ohjaajan pitämät virikepuheet, tekstien lukeminen ja yhteinen laulu rikkovat hiljaisuuden. (Häyrynen 1990b, 75.) Hiljaisuus ei kuitenkaan ole itseisarvo, vaan keino, jolla annetaan tilaa omalle ja ympäristön läsnäololle (Häyrynen 2003b, 96). Hiljaisuus antaa mahdollisuuden erilaisille kokemuksille – hiljaisuudessa tunteet, ajatukset ja aistimukset tulevat läsnä eri tavalla kuin ennen. Retriittikirjeen ajatelma kiteyttää ehkä parhaiten retriitin asenteen hiljaisuutta kohtaan: ”*Hiljaisuus ei ole vuorten huipulla. Melu ei ole kaduilla ja toreilla. Molemmat ovat ihmisen sydämessä*” (liite 3a). Irina Nikkanen kuvaa retriitissä tapahtuvaa kokemusta kohtaamiseksi. Tärkeimmäksi kohdattavaksi asiaksi nouseekin yleensä oma itse: omat ajatukset, tarpeet ja ongelmat. (Nikkanen 1997, 65, 67.) Retriittikokemuksesta muodostuu monille kaikupohja oman elämäntilanteen kysymyksille ja retriittiin palaankin yhä uudestaan (Myllylä 2006, 48). Hiljaisuudessa kohdatut asiat eivät silti ole vain positiivisia. ”Äänien maailmassa” tukahdutettuna olleet asiat voivat nousta pintaan hiljaisuudessa ja ristiriidat, epävarmuus ja ahdistus voivat tulla tiedostetuksi. (Kettunen 1993, 413.)

Hiljaisuuden retriitti rytmittyy rukoushetkien, virikepuheiden, meditaatioiden, ruokailujen ja vapaiden hetkien mukaan. Retriittiin kuuluu myös usein ehtoollisjumalanpalvelus

ja oman valinnan mukaan keskusteluhetki ohjaajan kanssa. Retriittipaikan tarjoamien mahdollisuuksien mukaan voi olla myös mahdollista käydä uimassa tai saunassa. Kaikki ohjelman tapahtumat ovat vapaaehtoisia, retriitin voi kokonaisuudessaan käyttää yksinoloon ja lepoon, jos niin haluaa. (Häyrynen 1990b, 74–78.) Rukoushetkien tai toisin sanoen hetkipalvelusten toteutuksessa on monia erilaisia käytäntöjä, mutta yleensä keskeisenä elementtinä on psalmirukous eli psalmien lukeminen tai laulaminen. Virikepuhe, jota kutsutaan myös opetuspuheeksi, on ohjaajan puheenvuoro asiasta tai teemasta, joka hänellä on sydämellään. (Kotila 2003c, 61, 71.) Meditaatio voi retriitissä tapahtua kahdella tavalla. Tavallisemmassa eli raamattumeditaatiossa ohjaaja pyrkii lyhyellä johdannolla avaamaan elämyksellisen näköalan tekstiin, jonka tarkoituksena on virikkeiden antaminen hiljentymiseen. Toisessa meditaatiomenetelmässä sisältönä on Jeesuksen rukouksen tai muun lyhyen tekstin toistaminen ajatusten harhailun poistamiseksi ja keskittymiseksi kokonaisvaltaiseen kuunteluun ja katseluun. (Häyrynen 1990b, 77.)

Hiljaisuuden retriitillä voi olla tietty teema, jonka ympärille ohjelman eri osat kiertyvät. Retriitti voi olla tietylle ryhmälle, kuten opiskelijoille, eron kokeneille tai työttömille, suunnattu. Se voi myös keskittyä johonkin aktiviteettiin, kuten ikonimaalaukseen, meditatiiviseen tanssiin tai, kuten luontoretriitti, luonnon tarkkailemiseen. Henkilökohtaisesti ohjattu retriitti on yleensä tavallista viikonloppuretriittiä pidempi ja se rakentuu keskusteluhetkistä ohjaajan kanssa ja henkilökohtaisista rukoushetkistä Raamatun tekstien äärellä. Tietysti myös ”tavallisia” hiljaisuuden retriittejä on tarjolla ja jos niille on annettu jonkinlainen aihe tai otsikko (esimerkiksi *Pyhän kosketus* ja *Vapautettu rakastamaan*), se saattaa suunnata esimerkiksi retriitin virikepuheissa esiin nostettavia asioita. (Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän retriittiesitteet: kevätkausi 2011; syksy 2011; talvi 2012; kevät ja kesä 2012.) Hiljaisuuden retriittejä käytetään myös tyky-toiminnassa eli niitä järjestetään erityisesti työhyvinvoinnin ja työssä jaksamisen puolesta, kuten retriittien parissa työskentelevän yhteyshenkilöni kautta olen saanut tietää. Esimerkiksi Turun kaupunki järjestää työntekijöilleen hiljaisuuden retriittejä, mutta myös yksityiset yritykset ja järjestöt voivat järjestää seurakunnan kautta tykyretriitin.

Retriittiin osallistujille on varattu oma huone, jossa nukkumisen ja muun olemisen lisäksi ohjelmassa viritettyä mietiskelyä tai hengellisen kirjallisuuden lukemista voi omassa rauhassa jatkaa. Muita tärkeitä tiloja retriittipaikassa ovat kappeli, ruokasali ja oleskeluhuone lukemista, hiljaista yhdessäoloa tai yhteisiä hetkiä varten. Ulkoilma on myös yksi tärkeä osa retriittipaikkaa ulkoilun mahdollistumisen sekä luontoyhteyden

kannalta. (Kotila 2003c, 56–57.) Kuten Seppo Häyrynen toteaa, ”Retriitin hiljaisuudessa koetaan luonnossa liikkumisen hiljentävä ja rauhoittava vaikutus voimakkaana. Luonnon elämä ja ympärillä avautuva maisema muistuttavat kulkijaa luomakunnan kokonaisuudesta ja kaikkien elollisten yhteenkuuluvuudesta.” (Häyrynen 1990b, 78). Seurakuntien kurssi- ja leirikeskukset ovat usein hiljaisuuden retriittien järjestämispaikkoja, mutta myös erityisesti retriittien pitämiseen keskittyneitä keskuksia on eri puolella Suomea (Häyrynen 2003c, 115). Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän retriittitoiminta on keskittynyt Rymättylän lomakoti Tammilehtoon ja Turun Kaksikerran leirikeskus Sinappiin, jotka siis muodostavat tutkimukseni ”näyttämön”. Kyselyyn vastanneet ovat osallistuneet retriittiin Tammilehdossa tai Sinapissa tai molemmissa. Vastajaat ovat myös voineet käydä retriiteissä muuallakin, joten retriitin luonnosta puhuttaessa, vastaja voi tarkoittaa minkä hiljaisuuden retriitin luontoa tahansa. Kuitenkin voidaan olettaa, että vastaajilla on ollut mielessä ainakin jompikumpi Turun seudun retriittipaikoista, koska kyselyt on jaettu kyseisissä paikoissa pidettyjen retriittien aikana.

Rymättylän Tammilehto sijaitsee Kirkkojärven rannalla, kallioisessa ja metsäisessä paikassa, jossa on mahdollista niin ihastella järvimaisemaa, uida kuin kulkea pienellä luontopolulla tai pidemmällä lenkeilläkin autoteitä pitkin. Sinapin leirikeskus taas sijaitsee meren rannalla, mutta on muuten ympäristöltään samankaltainen, kallioinen ja metsäinen, kuten Tammilehtokin. Sinapissa on myös pienehkö luontopolku ja mahdollisuus uimiseen. Sinapissa on monitoimisen leirikeskuksen tapaan kuitenkin katetumpi piha-alue ja tiloiltaan se on laitosmaisempi kuin Tammilehto. Tammilehdon yhteinen tila kappeleineen, olohuoneineen ja ruokailutiloineen on erillään yksityisistä huoneista,

Kuvat 1 ja 2. Rymättylän lomakoti Tammilehdon ja Kaksikerran Sinapin leirikeskuksen päärakennukset.

Kuvat 3 ja 4. Luonnon avautuminen retriittipaikoissa - oman huoneen ikkunasta avautuva näkymä Tammilehdossa ja Sinapin rantamaisemaa.

jotka – kuten päärakennuskin – ovat mökkimäisempiä kuin Sinapin leirikeskus. Erillisinä tiloina molemmissa retriittipaikoissa ovat rannalla sijaitseva sauna- ja pukuhuonetila. Tammilehdossa on myös erikseen rakennus, jossa retriitin aikaan on yleensä hiljainen huone, johon on mahdollista mennä istuskelemaan.

2.1.3 Hiljaisuuden retriitin paikka suomalaisessa hengellisyydessä

Suomessa evankelis-luterilaisen kirkon haasteena on voitu viime vuosikymmeninä nähdä suomalaisten uskonnollisuudessa tapahtuneet muutokset, kun institutionaalinen uskonnollisuus on ollut vaihtumassa individualistisempaan (Kääriäinen 2004, 348). Voidaan puhua privatisoitumisesta eli yksityistymisestä, joka kuvaa myös yleistä kulttuurin muutoksen suuntaa. Sitoutumattomuus ja yksilön vapaus ovat siinä keskeisiä. (Heino 2002, 24). Erityisenä haasteena on nähty se, kuinka luonteeltaan yhteisöllisyyteen perustuva kirkko kykenee vastaamaan individualismin tarpeisiin (Kääriäinen 2004, 348). Voidaan toisaalta puhua globaalisti modernissa maailmassa tapahtuvasta hengellisyyden voimistumisesta suhteessa uskontoon. Tällöin ei puhuta uskonnollisen yksilöllisyyden voimistumisesta siinä mielessä, että sen tarkoituksena olisi eristäytyä muista tai hylkiä uskonnollisten oppien auktoriteettia. Hengellisyydessä on enemmänkin kyse siitä, että yksilö ei ota mitään annettuna, vaan subjektiivisen kokemuksensa kautta määrittelee hengellisen totuuden itse. (Vincett & Woodhead 2009, 321–323.) Spiritualiteetin teologian periaatteet heijastavat uuden uskonnollisuuden tarpeita. Spiritualiteetin korostuminen kertoo uskonnollisen elämän luonteen muuttumisesta kahdella tasolla. Painotus on

siirtynyt opista kokemukseen ja kokonaisvaltaisuuteen. Samalla usko on muuttunut entistä yksityisemmäksi. (Kotila 2003a, 19–20.)

Vaikka yksityisen ja yksilöllisen uskonnollisuuden aiheuttamia maallistumisen merkkejä (kirkon jäsenmäärän laskeminen, kielteinen suhtautuminen voimakkaan yhteisöllisiin uskonnollisiin liikkeisiin ja laiska seurakunnan tilaisuuksiin osallistuminen) voidaan Suomessa havaita, voidaan samaan hengenvetoon kuitenkin todeta, että uskonnollisuus ei ole kadonnut mihinkään. Yksityinen uskonharjoitus on korkeaa, eikä kirkkokaan ole menettänyt otetta jäsenistään. Maallistumiskehityksen voidaan katsoa Suomessa olleen suhteellisen hidasta ja tähän on syynä kirkon profiilin nopea muokkaantuminen uusia tarpeita vastaavaksi. Kirkko on ottanut kansan uskonelämää kuvastavan spiritualiteetin teologian omakseen ja pyrkinyt luomaan puitteet yksityistyneelle uskonnollisuudelle. Yksi esimerkki tästä pyrkimyksestä on juuri hiljaisuuden retriitti. (Kääriäinen et al. 2003, 253–256, 260.) Karismaattisen liikkeen ja Tuomas-messun rinnalla hiljaisuuden retriitti on esimerkki siitä, kuinka kansan keskuudesta noussut tarve yksilöllisemmälle ja elämyksellisemmälle uskonnollisuudelle on tehnyt tulonsa kirkon piiriin (Ketola 2003, 72). Kirkkomme on ollut herätysliikkeitten kirkko ja eräänlaisena herätysliikkeenä voidaan pitää myös hiljaisuuden liikettä (Kotila 2003a, 19).

Hiljaisuuden retriitti on kohdannut kansan hengelliset tarpeet hyvin, se käy ilmi jo oman tutkimukseni informanttien suhdetta kirkkoon tarkasteltaessa. 48 kyselylomakkeeseen vastanneesta hiljaisuuden retriitin kävijästä viisi kertoi olevansa kirkkoon kuulumattomia. Suhdetta kirkkoon kuvailtiin myös muun muassa haaleaksi (HK22), etäiseksi (HK11, HK18), kipeäksi (HK7) ja kymyniskaiseksi (HK2). Yksi vastaajista totesi kuuluvansa vapaisiin suuntiin (HK19) ja yksi olevansa aktiivinen herätysliikkeiden parissa (LK9). Kirkkoon kuuluvienkin sisällä suhtautuminen vaihteli suuresti. Yksi kuvaili itseään hiljaiseksi rivijäseneksi (LK8), aktiivisia ja myönteisesti suhtautuvia oli useita. Yksi kuvaili suhdettaan kuulumisesta huolimatta etäiseksi (HK35). Yksi taas totesi kirkon olevan tärkeä, mutta olevansa ekumenian kannalla (HK26), toinen taas kertoi katsontakantansa olevan liberaali (LK11). Kaksi kertoi käyvänsä Tuomas-messuissa (LK3, LK7). Eri katsontakannan omaavat ihmiset siis kokevat hiljaisuuden retriitin omakseen. Sinne meneminen ei edellytä valmiiksi ja tiukasti rajattua ajatusmaailmaa, vaikka viitekehys onkin kristillinen. Kuten eräs vastaajista totesi, ”*En usko uskontoihin, olen henkinen ihminen kuitenkin*” (HK23). Retriitti siis tarjoaa ennen kaikkea hengen ruokaa, eikä kristillistä paatosta, kuten jumalanpalveluksista saatetaan kokea. Ekumenian hengessä

rakennettu hiljaisuuden retriitti heijastuu myös kävijäkunnassa. Suhtautumiseltaan erilaiset ihmiset voivat rauhassa viettää yhteisen viikonlopun ja joistakin vastauksista erityinen ekumenia kannatus näkyi selvästi, esimerkiksi Tuomas-messuilla käymisessä.

Katsontakantojen kirjavuus tuli esille myös ohjaajien kohdalla. Kahdeksasta ohjaajasta, jotka kyselyyn vastasivat, kaksi kuului muuhun kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Yksi kertoi jokin aika sitten liittyneensä ortodoksiseen kirkkoon (HO3) ja toinen kuuluvansa Vapaakirkkoon (LO2). Hiljaisuuden retriittien ekumeeninen henki ei siis jää pelkäksi sanahelinäksi, vaan ohjaajakunta koostuu eri kristillisiä suuntauksia kannattavista henkilöistä. Yksi ohjaajista vastasikin suhtautumisestaan kirkkoon yhdellä sanalla: ”ekumeeninen” (HO6).

Retriitissä on hengellinen, samanmielisten yhteisö ja tietty ohjelma, mutta silti siellä annetaan yksilöllistä vapautta ja tilaa omille valinnoille. Siellä ei vaadita ponnistelua vuorovaikutuksen rakentamiseksi, eikä uskota kielen olevan uskonyhteisön edellytys. Retriitin hiljaisuus on toisin sanoen suvaitseva. Kuten Tommi Lehtonen kirjoittaa, ”*Monet haluavat säilyttää kosketuksen hengelliseen, vaikka epäröivätkin erityisten uskon sääntöjen hyväksymistä. He hakevat välitöntä kokemusta ilman annettua sanastoa ja sitovaa oppia.*” (Lehtonen 2005, 73.) Lehtosen mukaan suomalaisen uskonnollisuuden päälinjoista yhden muodostaa terapeutin kristillisyyden, jossa sielunhoito on keskeisessä osassa. Tähän kristillisyyteen hän katsoo hiljaisuuden retriitinkin kuuluvan ja sen tarjoavan paikan käsitellä elämäkokemuksia, tunteita ja uskonnollisia ajatuksia. (Lehtonen 2005, 86.) Maria Laitinen on oman tutkielmansa pohjalta todennut hiljaisuuden retriitin olevan mielenkiintoinen sekoitus individualismia ja yhteisöllisyyttä. Individualistiset syyt – oman itsensä kohtaaminen ja elämänsä miettiminen – ovat yleensä niitä, jotka ovat retriittiin hakeutumisen takana. Toiseksi motiivien listalla tulee kuitenkin yhteisöllisyys. (Laitinen 2006, 56.) Kahtalaiset, toisilleen ehkä ristiriitaisiltakin vaikuttavat, syyt ovat siis retriittiin menemisen takana. Hiljaisuuden retriitti on juuri sopiva vastaus uudenaikaiselle, ehkä spiritualiteetin teologian hengen mukaiseksi kutsuttavalle, uskonnollisuudelle. Siinä kiteytyvät kokonaisvaltaisesti yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden tarpeet kuitenkin selvästi individualismin ehdoilla – et ole yksin, mutta yhteistä olemista leimaa puhumattomuus ja toisten jättäminen omaan sisäiseen rauhaansa.

2.1.4 Retriitti kokemuksena – hiljaisuuden retriitistä tehtyjen tutkimusten kertoma

Hiljaisuuden retriittejä koskevaa tieteellistä tutkimusta on tehty suhteellisen paljon. Vuodesta 1997 vuoteen 2006 on kirjoitettu ainakin kahdeksan aihetta eri näkökulmista koskevaa tutkimusta. Vanhin näistä eli vuonna 1997 valmistunut tutkimus on Irina Nikkasen Turun yliopiston uskontotieteen oppiaineeseen tehty pro gradu -tutkielma hiljaisuuden retriitin tarjoamista kokemuksista. Nikkanen osoittaa tutkielmassaan havainnointi-, kysely- ja haastattelumenetelmin, että retriittiin menemisen uskonnollisten motiivien rinnalla on myös kulttuurisia syitä (Nikkanen 1997, 4, 90). Keskeiseksi käsitteeksi retriittikokemuksessa hän nostaa kohtaamisen, koska hänen mukaansa oman itsen, Jumalan, luonnon ja toisten ihmisten kohtaaminen nousee retriitissä erityisen merkitykselliseksi (Nikkanen 1997, 65, 69). Retriittien vetovoimatekijäksi muodostuu tuo kohtaaminen, koska Nikkasen mukaan vallitsevassa elämäntyylissä hallitsee juurikin tärkeiden asioiden kohtaamattomuus (Nikkanen 1997, 90). Nikkanen on siis tutkielmassa jo havainnut luonnon kohtaamisen merkityksellisyyden retriitissä. Tärkeäksi Nikkasen aineistossa nostettiin luonnon rauhoittava ja virkistävä vaikutus. Luonto myös yleisesti koettiin herkistävän kuulemaan ja näkemään sen kauneuden. Nikkanen raportoi myös syvällisemmistä kokemuksista luonnossa, luonnon kautta oli raportoitu myös koettavan Jumalan läsnäolon. (Nikkanen, 1997, 68.)

Tuija Rönkä on Kuopion yliopiston hoitotieteen oppiaineelle tekemässään opinnäytetutkimuksessa tarkastellut retriittikokemuksia erityisesti hiljaisuuden oppimisen kannalta ja hänen aineistonsa on muodostunut päiväkirjakirjoituksista. Hiljaisuuden oppimiskokemuksen muodostuvan Röngän mukaan yhteyden kokemisesta ja puhuttelevasta ympäristöstä. Puhuttelevan ympäristön alakategorioiksi hän asettaa symbolit eli kuvat ja värit, kauniit puitteet sekä koskettavan ympäristön eli luonnon. (Rönkä 2002, 41, 48.) Rönkä havaitsi ulkoisten puitteiden merkityksen olevan yhteydessä myös uskonelämään. Aineistossa Röngän informantit muun muassa vertasivat seinän kattavaa ikkunaa Jumalan alttariksi ja ikkunasta avautuvaa järvinäkymää taivastieksi. Rönkä toteaa kauniin ja puhuttelevan retriittiympäristön välittäneen Jumalan rakkautta joillekin osallistujista. (Rönkä 2002, 47).

Johanna Rantasen Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian oppiaineelle tekemänsä lisensiaatin työ käsittelee Nikkasen ja Röngän tutkielmien tapaan hiljaisuuden retriittiä

osallistujan kokemuksen kautta. Teemahaastattelujen perusteella Rantanen jaottelee retriittikokemukset yleisinhimillisiin ja uskonnollisiin (Rantanen 2006, 41, 130). Mielinkiintoiseksi työn oman tutkimukseni kannalta tekee se, että Rantasen aineisto on saanut hänet myös kiinnittämään huomiota luonnon merkitykseen ja hänen mukaansa luonto oli monelle retriitissä olleelle tärkeä paikka, jossa koettiin mieleenpainuvia hetkiä. Kokemukset liittyivät luonnon kauneudesta nauttimiseen ja olivat jaoteltavissa kauneuden aistimiseen ja Jumalan läsnäolon kokemuksiin. (Rantanen 2006, 54.) Rantanen siis jakaa retriitin luontokokemuksen kahteen osaan, mikä kuulostaa melko karkealta. Onko luontokokemus retriitissä todella mahdollista jakaa vain kahteen kategoriaan? Retriitin luontokokemuksen moninaisuutta tulen vielä tulosten avaamisessa ja analysoinnissa tarkastelemaan lähemmin.

Kysymykseen siitä, miten hiljaisuus ja retriittikokemus näkyvät arkielämässä retriitin jälkeen, on Helsingin yliopiston kasvatustieteen oppiaineelle tekemässään pro gradu -tutkielmassaan tarttunut Jaana Myllylä. Haastatteluaineiston perusteella Myllylä väittää retriittikokemuksen näkyvän arjessa erityisesti mietiskelyn ja rukouksen, seurakuntayhteyden sekä luontokokemusten kautta. Mietiskelyn ja rukouksen kautta retriittikävijä pitää retriitissä tavoittamaansa yhteyttä omaan itseensä yllä, seurakunta-aktiivisuudella taas pidetään yhteyttä yllä yhteisöön ja myös luontoon saavutettu yhteys yritetään ylläpitää arjessa. Luonto koetaan retriitissä oleellisena elementtinä ja siihen pyritään retriitin jälkeenkin palata rauhoittumaan ja elpymään. Luontoyhteyden ylläpidon katsotaan palvelevan luovuuden elpymistä, kiitollisuuden kokemista, virkistyksen tarvetta sekä ihmisen ja Jumalan välillä olevaa luovaa yhteyttä. (Myllylä 2006, 49–54, 57.) Retriitin luontokokemusta voidaan siis pitää niin merkittävänä, että se saattaa aiheuttaa muutoksia ihmisen elämässä.

Maria Laitinen on teemakirjoituksia ja -haastatteluja hyödyntäneessä Joensuun yliopiston perinteentutkimuksen oppiaineelle tekemässään pro gradu-tutkielmassa keskittynyt tarkastelemaan hiljaisuuden retriittien kulttuuristen merkitysten kautta. Toistuviksi teemoiksi aineistossaan Laitinen havaitsi eheyttävyyden, oman itsensä kohtaamisen ja uskonnollisen ulottuvuuden (Laitinen 2006, 40). Individualistiset syyt – itsensä kohtaaminen ja elämän miettiminen – nousevat aineistossa yleisimmiksi ja samalla merkittävimmiksi asioiksi retriitissä ja toisena tulee yhteisöllisyys (Laitinen 2006, 56). Hiljaisuuden kaipuu nousi sopeutumattomuudesta kiivaaseen elämäntahtiin ja Laitinen käsittelee hiljaisuuden retriittiä eräänlaisena kollektiivisen puhumattomuuden elämystuotantona

(Laitinen 2006, 43, 76). Retriitissä uskonnollisen individualismin mukainen syvemmän jumalasuhteen tavoittelu on mahdollistettu ja se tarjoaa vastauksen nykyajan ihmisten elämysten kaipuulle (Laitinen 2006, 79–80). Laitisen tutkielmassa luontokokemus ei nouse erityisesti esille, mutta sitä voitaneen pitää yhtenä elämystuotannon osana. Retriittien valikoituminen luonnon kauniille paikoille ei liene sattumanvaraista.

Erityisesti retriittiohjaajiin ovat tutkielmissaan keskittyneet Asta Airaksinen ja Päivi Vuorilehto. Airaksinen käsitteli haastatteluaineistonsa perusteella ohjaajien esteettisiä aistikokemuksia hiljaisuuden retriitissä Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian oppiaineelle tekemässään opinnäytetyössä (Airaksinen 2006, 11). Retriittiohjaaja pyrkii luomaan esteettisiä kokemuksia retriitissä ja esteettisyyden saavuttamiseksi Airaksinen katsoo olevan viisi eri polkua – luonto, retriittitilat, kristilliset symbolit, ihmiset ja musiikki. Luonto nousee näistä merkittävimmäksi esteettisten kokemusten lähteeksi, mutta, kuten Airaksinenkin toteaa, se, miten esteettisen kokemuksen luominen esimerkiksi luonnon kautta retriitissä onnistuu, jää osin salaisuudeksi. (Airaksinen 2006, 15, 22, 29, 41, 43, 50–51.) Ehkä oma aineistoni antaa mahdollisuuden salaisuuden avaamiselle. Vuorilehto on myös edennyt Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian oppiaineeseen tekemässään lisensiaatintutkimuksessa haastatteluaineiston avulla, mutta hänen lähestymistapansa on ollut semioottinen eli hän on pureutunut hiljaisuuden merkityksiin. Hiljaisuuden vaikutukset näkyvät ohjaajien mukaan kolmella tasolla, jossa analysoimattomalla tasolla hiljaisuus ilmenee välittömänä äänten puuttumisena, toisella tasolla kysymyksien muodossa ja kolmannella tasolla ilmenee syvimpiä uskonnollisia ja esteettisiä kokemuksia (Vuorilehto 2007, 124–127). Luonto ja esteettinen ympäristö syvensivät Vuorilehdon mukaan hiljaisuutta ja hän mainitsee ohjaajien aktiivisuuden luontoon osallistujia suunnatessa. Virikepuheiden ja hetkijumalanpalvelusten virittämä ajatustyö voi jatkua pohdiskeluna luonnon keskellä. (Vuorilehto 2007, 46.)

Viimeisenä, mutta oman tutkimukseni kannalta ei suinkaan vähäisimpänä esittelen Arto Mikkolan Tampereen yliopiston psykologian oppiaineeseen tekemän lisensiaatintutkimuksen. Hänen työnsä lähestyy eniten omia aihealueitani, sillä hän on tutkinut hiljaisuuden retriitin ympäristöä elvyttävyyden kannalta. Mikkolan lomakeaineistosta kävi ilmi, että retriittiin mennään usein mieli kuormittuneena ja retriitin aikana tapahtuu palautumista (Mikkola 2004, 58, 78). Retriitistä saatua elpymistä Mikkola kutsuu sisäiseksi uusiutumiseksi, johon hän katsoo kuuluvan merkittävän elpymis- ja hyvinvointikokemuksen sekä voimien ja tuen saamisen hengelliseen elämään (Mikkola 2004, 40, 82–

83). Elvyttävyydessä suurin merkitys havaittiin olevan luonnolla, vaikka havainnot vaihtelivatkin hieman retriitistä toiseen. Luontoa koskevien havaintojen yhteys sisäiseen rauhaan ja elämäntarkoituksen kokemiseen oli Mikkolan mukaan selkein. (Mikkola 2004, 68, 99.) Elämysodotusten toteutumisympäristöistä ehkä hieman yllättäen oma huone oli suosituin, mutta toiseksi nousi vesinäköala (Mikkola 2004, 104). Vaikka luonnolla havaittiin merkittävin elvyttävyytsvaikutus, sitä ei ilmeisesti kuitenkaan odotettu. Olisi myös voinut olettaa, että esimerkiksi metsältä monien yksityiskohtiensa vuoksi olisi odotettu elämyksiä, toisin kuin vesinäköalalta. On mielenkiintoista tarkastella, miten elpymiskokemukset tulevat näkymään omassa aineistossani. Mikkolan tutkimus antaa olettaa, että elpyminen olisi merkittävä osa luontokokemusta retriitissä.

Esittelemäni retriittitutkimukset, kuten osa muustakin tutkielmassani hyödyntämästä tutkimuskirjallisuudesta, ovat opinnäytetyötasoisia. Niiden tuottamien havaintojen ja tulosten yleistettävyyttä voidaan kriittisessä lähdetarkastelussa pitää kyseenalaisena. Niiden tuloksia ei pidä välttämättä ottaa annettuna ja olenkin tästä näkökulmasta omassa tutkielmassani pyrkinyt hedelmälliseen dialogiin näiden jo tehtyjen samantasoisten töiden kanssa. Retriittitutkimus Suomessa on kasvavasta mielenkiinnosta huolimatta vielä jokseenkin lapsen kengissä ja opinnäytetöitä suurempia tutkimuksia retriiteistä ei ole vielä tehty. Toivottavasti tehtyjen tutkielmien avaama polku synnyttää vielä tulevaisuudessa lisää tieteellistä kiinnostusta ja jatkotutkimuksia.

2.1.5 Tutkimusta edeltäneet haastattelulöydökset

Proseminaarivaiheessa haastattelin vuoden 2010 syksyn aikana kuutta informanttia, joista viisi oli hiljaisuuden retriitin kävijöitä ja yksi jooga- ja meditaatioretriittien kävijä. Viimeiseksi mainittu haastattelu rajautui proseminaaritutkielmasta, koska päätin jättää jooga- ja meditaatioretriittinäkökulman tähän tutkielmaan. Tulen siis hyödyntämään tuota haastattelua tässä tutkielmassa muiden jooga- ja meditaatioretriittikävijöiden vastauksia analysoidessa. En kuitenkaan aio käyttää hiljaisuuden retriitin viideltä kävijältä saamaani haastatteluaineistoa kyselyvastausten analysoinnin yhteydessä, koska saamani otanta kyselylomakkeiden avulla on suhteellisen laaja. Haastatteluaineiston analysointi kyselyvastausten rinnalla aiheuttaisi myös tiettyjä hankaluuksia, koska kysymykset eivät ole aivan samoja kuin kyselylomakkeissa. Haastatteluihin perustuvaa tutkielmaani voidaan pitää eräänlaisena pioneiritutkimuksena, jonka pohjalta lähdin tekemään tätä työtäni ja muotoilin kyselylomakkeiden kysymykset haastattelujen annin perusteella.

Jotkin haastatteluissa käyttämäni kysymykset osoittautuivat turhiksi ja jotkut muok-
kaantuivat tarkempaan muotoon.

Haastattelujen perusteella proseminaaritutkielmassani tein jo jonkinlaisia hahmotelmia
ja löydöksiä siitä, mitä roolia luontokokemukset hiljaisuuden retriitissä näyttelevät. Täs-
sä kokoan joitain tutkielmassani tekemiäni huomioita, jotka ovat osaltaan suunnanneet
myös tämän tutkielman muotoutumista ja siksi ne on hyvä tuoda julki. Jokaisella haasta-
teltavalla oli eri mielipide siitä, miten luonto vaikuttaa retriittiin. Yhden mielestä se toi
hiljaisuuden, joka puhutteli hengellisesti, toisen mukaan taas rauhan, joka kohdensi
huomion eri tavalla. Luonto koettiin myös meditatiivisena. (Kalliomäki 2011, 15–16.)
Merkitystenannossa keskeistä on yksilön kokemusmaailma ja pienessä otannassa koke-
musmaailmojen kohtaaminen on tietysti epätodennäköisempää kuin suuressa otannassa.
Tämän tutkielman yksi tavoite onkin selvittää yleisimpiä teemoja ja merkityksiä retriitin
luontokokemuksille, jotka eivät haastatteluaineistossa nousseet esille.

Luonto otettiin retriitissä huomioon samoin kuin muutenkin – siellä liikuttiin, samoiltiin
ja käytiin jopa sienimetsällä. Uinti oli kolmelle haastateltavalle tärkeä osa retriittiä ja
vesi elementtinä tuntui olevan tavalla tai toisella tärkeä jokaiselle. Kolme viidestä haas-
tateltavasta oli jyrkästi sitä vastaan, että retriitti pidettäisiin kaupungissa. Retriittiluon-
toon liitettiin kristillisiä merkityksiä ja luonto syvensi erityisesti hartauksissa kuultua
sanomaa. Tyypillinen luontoteologinen sanasto ei kuitenkaan määritellyt kertomuksia
luonnosta, vaikka mainintoja Jumalan suunnittelusta ja puhuttelusta luonnon kautta tuli-
kin. Luontoa ei nähty yksin uskonnon (kristinuskon) paikkana, vaan ylipäätään hengel-
lisyyden paikkana. Luonnossa nähtiin energiaa, harmoniaa ja meditatiivisuutta. Yhdelle
informantille luonto näyttäytyi henkisenä kokonaisuutena, joka tarjosi hänelle lohtua.
(Kalliomäki 2011, 17, 19.)

Huomattavaa oli, että haastateltavat olivat itse hyvin perillä retriittiin menemisen psyko-
logisesta puolesta. He olivat tietoisia eräänlaisesta valmistautumisvaiheesta, joka retriit-
tiä edelsi. Valmistautumisessa tapahtuu mielen avaamista erilaisille asioille ja koke-
muksille sekä luonnon kohtaamiseen valmistautumista. Haastattelujen analysoinnissa
pystyin jakamaan informanttini retriittiprofiileihin Irina Nikkasen jaottelun mukaisesti
(Nikkanen 1997, 79–80). Kolme viidestä haastateltavasta kuului ryhmään, joka viihtyi
retriitissä kuin kotonaan ja nautti erityisesti hiljaisuudesta. Yksi haastateltavista oli pro-
fiililtaan vahvasti uskonnolliseen viitekehykseen sitoutunut ja yksi taas synkretistinen.

(Kalliomäki 2011, 23.) Samanlaista jaottelua en voi tässä tutkielmassa hyödyntää, koska kyselylomakevastausten avulla ei ole mahdollista päästä yhtä syvälle informanttien kokemuksiin ja mielipiteisiin kuin haastattelussa. Olisi väärin vastaajia kohtaan pistää heidät tiettyyn lokeroon tuntematta heidän ajatuksiaan tarkemmin. Toisaalta, kuten proseminaaritutkielmassakin totesin, Nikkasen kolmijaottelu on jäykähkö ja uskon, että retriittikävijät muodostavat moninaisemman joukkion kuin kolmeen kategoriaan mahtuisi.

Johtopäätöksenä proseminaaritutkielmassani oli, että retriittiluonto on kokemus- ja merkitysrikas paikka. Informanttien luontosuhteesta selvisi, että se on normaalioloissa aika eriytynyt. Erilaisia kokemuksia haetaan siis eri luontokohteista. Siellä, missä lenkkeilään, ei juuri koeta (tai sieltä ei edes haeta) emotionaalisia tai hengellisiä kokemuksia, vaan esimerkiksi mökki- tai lapsuusluonto on tällaisten kokemusten tarjoaja. Retriittiluonnossa taas voidaan yhtä hyvin kuntoilla kuin kokea hengellisiäkin kokemuksiakin. Retriittiluonnossa luonnolle annetut eri merkitykset siis kohtaavat. (Kalliomäki 2011, 24.)

2.2 Jooga- ja meditaatioretriitti

Jooga- ja meditaatioretriittikävijöiltä saatu aineisto koostuu yhdeksän Samjessa kävijän kyselylomakevastauksesta sekä yhdestä haastattelumateriaalista, jonka siis olin kerännyt jo vuoden 2010 syksyllä. Samje-retriiteistä puhuttaessa tarkoitan Samjen retriittikeskuksessa Siikaisissa järjestettyjä jooga- ja meditaatioretriittejä. Yhteyshenkilöni kautta sain kyselylomakkeet jakoon tuossa retriittikeskuksessa pidettävien retriittien yhteyteen. Haastatteleman henkilö oli myös käynyt Samjen retriitissä. Halusin tutkimukseeni saada näkökulman toisenlaisiin, ei-luterilaisiin retriitteihin ja sain melkoisesti sattumalta yhteyshenkilökseni Samjen retriittien pitäjän ja sitä kautta toisenlainen näkökulma muodostui itsestään. Merkittävänä en siis pidä sitä, että retriitit sijoittuvat juuri Samjeen, Siikaisiin, vaan sitä, että retriitit ovat keskittymiskohdaltaan hiljaisuuden retriiteistä poikkeavia. Halusin toisin sanoen tietää, miten luonto koetaan ei-kristillisellä retriitillä, jossa katsomuksellinen perusvire suuntaa toisaalle kuin kristinuskoon.

On vaikea sanoa, kuinka paljon ja missä ei-kristillisiä retriittejä Suomessa ylipäätään järjestetään. Hiljaisuuden retriiteistä saa helposti tietoa sen pitkälle organisoitumisen ja kattoyhdistyksen Hiljaisuuden ystävien vuoksi. Buddhalaishenkisiä tai muunlaisia retriittejä järjestävät pienemmät yhdistykset. Turun kaupunkikin on tosin järjestänyt tunnustuksettoman taidereititin juhlavuotensa 2011 kunniaksi (Internet-viite 1). Vuonna

2006 valmistuneessa tutkielmassaan Maria Laitinen mainitsee useita retriitin järjestäjiä: Samjen, Äiti Amman Luonnon Ystävät, Luonnon keskuksen, Kurssikeskus Atman ja Buddhalaisnunna Ani Sherabin järjestämät buddhalaisretriitit (Laitinen 2006, 39). Samjessa järjestettävien retriittien lisäksi Äiti Amman seuraajien järjestämistä retriiteistä löytyy edelleen tietoa (Internet-viite 2). Sivustolla kuvaillaan muun muassa Keuruun ekokylässä järjestetystä retriitistä sekä kesäretriitistä (Internet-viite 3, 4). Tietoa tällä hetkellä tarjolla olevista retriiteistä ei löytynyt. Helsingin buddhalaisen seuran Triratnan sivuilta löytyi tietoa meditaatioon keskittyvien retriittien tämän hetkisestäkin järjestämisestä (Internet-viite 5).

Samje-retriittikeskuksen sivuilla kuvaillaan omien voimavarojen ja tasapainon löytymistä keskittyneen läsnäolon ja harjoitusten kautta. Retriitissä mielen katsotaan kääntyvän sisäänpäin ja tien sisimpään avautuvan, kun ulkoiset ärsykkeet puuttuvat. (Internet-viite 6.) Samjessa pidettävien retriittien päiväohjelma koostuu ohjatuista harjoituksista, opetuspuheista, hiljaisista jaksoista ja mahdollisesti myös oman valinnan mukaan kahdenkeskisestä keskustelusta ohjaajan kanssa. Päivät rytmittyvät meditaatiohetkien mukaan, joihin kuuluu hengitykseen keskittymistä, myötätunto-, kävely-, elementti- ja mielikuvameditaatiota. (Internet-viite 7.) Kävin sähköpostitse keskustelua yhteyshenkilöni kanssa, joka Samjen retriittejä siis ohjaa. Hän antoi minulle esimerkin retriitin päiväohjelmasta (liite 4) ja kuvaili pitämiään retriittejä seuraavasti:

Retriitillä pyrin siihen, että osallistujat jättäisivät arkiset asiansa taakseen, rauhoittuisivat, rentoutuisivat ja hiljentäisivät mielensä jooga- ja meditaatioharjoitusten ja retriittihiljaisuuden avulla. Ajatus on, että kun mieli hiljenee, tulee meihin tilaa tiedostaa - itseä, muita, tilanteita, ympäristöä - ehkäpä nähdä jotain toisin, ehkäpä löytää uusia mahdollisuuksia. Erityisesti, opetan meditaatiota. (Yksityinen sähköpostiviesti, 17.1.2012.)

Samjen retriiteissä hiljaisuus ei ole kokoaikaista kuten evankelis-luterilaisissa hiljaisuuden retriiteissä, vaan hiljaisuus kestää vain aamupäivän ajan kello 13 asti. Retriitit ovat viikonloppuretriittejä, mutta kesällä on myös tarjolla kymmenen päivää kestävä retriitti, johon voi osallistua 2-10 päiväksi. (Yksityinen sähköpostiviesti, 19.1.2012.) Itse retriittikeskus on vuonna 1930 valmistunut Siikaisten entinen kunnalliskoti. Ympäristöä Samjen sivuilla kuvaillaan seuraavasti: ”--- ympäröivä erämaahenkinen luonto - metsät ja suot, joet ja järvet - kaikki tämä edesauttaa uusiutumaan ja löytämään voimavaroja.” (Internet-viite 8.) Yhteyshenkilöni kertoi ohjaavansa retriitissä olijoita menemään ulos

ja olemaan läsnä niin itsessä kuin ympäristössä sekä kuulemaan ja näkemään (Yksityinen sähköpostiviesti, 19.1.2012).

Samjen retriitit eivät sinällään perustu mihinkään tiettyyn buddhalaiseen koulukuntaan. Yhteyshenkilöohjaaja kertoi Sangharakshitan teoksen *Opas Buddhan polulle* (2000) auttavan ymmärtämään jooga- ja meditaatioretriittiensä lähtökohtia ja teoksessa hänen mukaansa esitetään periaatteita, joihin retriittien toiminta perustuu. Sangharakshita (syntymänimeltään Dennis Lingwood), joka oli syntyjään brittiläinen, asui 20 vuotta Intiassa ja palattuaan sieltä Englantiin vuonna 1967, perusti organisaation nimeltä *Friends of the western buddhist order*. Järjestö ei perustu tiettyyn buddhalaiseen traditioon, vaan pyrkii luomaan läntisen muodon buddhalaisille tulkinnoille, käytännöille ja organisaatiomuodoille. Sangharakshitan tulkinta pyrkii keskittymään buddhalaisen tradition ytimeen ja hän pyrkii opettamaan alkuperäisen opetuksen hengen mukaan. Opin ymmärtämiseksi järjestön piirissä käytetään niin buddhalaisten traditioiden tekstejä kuin läntistä taidetta ja kirjallisuuttakin. (Baumann, 2006a, 197; 2006b, 500.)

Sangharakshita kirjoittaa muun muassa kolmiosaisesta polusta, jonka osat ovat moraali, meditaatio ja viisaus. Moraaliin sisältyy buddhalaisuuden viisi ohjetta ja henkisen kehittymisen kannalta Sangharakshita korostaa tiedostamista. Tarkkaavaisuus ja tiedostamisen ylläpitäminen syövät enemmän tai myöhemmin pois kaiken negatiivisen. Meditaation yhteydessä Sangharakshita nostaa esille vieraantuneen ja eheän tarkkaavaisuuden. Eheä tarkkaavaisuus on itsemme tiedostamista samalla, kun todella koemme itsemme. Siinä on kyse niin hyvän ja jalon kuin pahan ja alhaisenkin kokemisesta itsessämme. Meditaatio on yksi keino eheän tarkkaavaisuuden kehittämiseksi. (Sangharakshita 2000, 135, 151, 168, 184, 189.)

Samjen jooga- ja meditaatioretriitit eivät virallisesti toimi tietyn buddhalaisen koulukunnan oppien mukaan tai kuulu mitenkään *Friends of the western buddhist order*-organisaation piiriin. Retriitit kuitenkin ilmentävät läntisen maailman ja tässä tapauksessa suomalaisten kiinnostusta buddhalaishenkisyyttä kohtaan ja niissä varmasti heijastuu Sangharakshitankin ajatuksia. Samjen retriiteissä toiveena on rauhoittuminen ja mielen kääntyminen sisäänpäin. Mieli pyritään hiljentämään, jotta tiedostaisimme itsemme ja ympäristömmekin paremmin. Tavoitteet voidaan muotoilla Sangharakshitan sanoin tiedostamisen ylläpitämiseen ja eheään tarkkaavaisuuteen pyrkimiseksi. Retriitin viitekehys on siis hengellisyydeltään hyvin erilainen kuin hiljaisuuden retriitissä. Tiedostami-

sen ja läsnäolon kultivoituminen voivat vaikuttaa ympäristön kokemiseen erilaisilla tavoilla ja mielenkiinnon kohteena on, kuten hiljaisuuden retriitinkin kohdalla, se, miten retriittikonteksti vaikuttaa luontokokemukseen.

2.3 Luonto, luontokokemus ja luontosuhde

Luontosuhdetta ja luontokokemuksia tutkittaessa on hyvä ensin selvittää, mistä puhutaan, kun puhutaan *luonnosta*. Luontokokemuksia tutkineet Rachel ja Stephen Kaplan viittaavat luonnolla kaikenlaisiin kasvillisuusmuotoihin sekä niiden esiintymispaikkaan, toisin sanoen maisemaan. Luontoa ovat heidän mukaansa niin puistot, niityt, takapihat kuin katupuutkin. (Kaplan & Kaplan 1989, 2.) Luonnon voi siis ymmärtää ennen kaikkea paikkana, jota luonnehtii kasvillisuuden olemassaolo. Näkisin luonnon kuitenkin laajemmassa merkityksessä. Yhdyn Ilona Hankosen toteamukseen: ”*Luontoa on kaikkialla ympärillämme. Sitä on hyttysten paljous mustikkametsässä, nurmikko pihalla ja talitiainen lintulaudalla. Itse olemme luontokappaleita, joten luonto ei ole vain jotain, mikä on ympärillämme, siis ympäristöä. Luonto on pohjimmiltaan arkinen ja itsestään selvä asia*” (Hankonen 2007, 130). Luonnonläheisyydestä puhuminen on tästä näkökulmasta katsottuna siis jokseenkin paradoksaalista, mutta usein luonnosta puhuttaessa puhutaankin metsästä. Kun sanomme menevämmme luonnonläheisyyteen tai luonnon helmaan, puhumme tällöin enemmänkin Kaplanien luontomäärittelyn mukaisesta luonnosta, siis jostain tietystä paikasta. Suomessa, josta suuret metropolit puuttuvat ja kaupunkiluontoa on suhteellisen paljon, luonnon helmaksi ei yleensä määritellä rajattua piha-aluetta, vaan luonto kiteytyy mielessämme ihmisen vaikutuksesta mahdollisimman kaukana olevassa metsämaisemassa.

Luontokäsityksiä tutkinut Sinikka Partanen on hahmotellut jopa kuusi erilaista luontokäsitystä, jotka suomalaiset useimmiten luontoon liittävät. Luonto voidaan nähdä ankarana ja arvaamattomana, jolloin se näyttäytyy siis eräänlaisena ihmisen vihollisena tai vastavoimana. Toisaalta luontoa voidaan pitää pyhänä ja sitä kunnioittaa. Luonto saattaa tällöin saada hartauspaikan tai kirkon metaforia. Kolmannessa luontokäsityksessä korostuu luonnon tarpeellisuus. Luonto nähdään siis jonain, joka mahdollistaa toimeentulon ja hengissä pysymisen. Käsitys luonnosta voi myös sekoittua tai yhdistyä kodin käsityksen kanssa. Tällöin luonto assosioituu vahvasti kotoisiin ajatuksiin ja muistoihin, jolloin luonto muodostuu osaksi omaa identiteettiä. Viides käsitys näyttäytyy ensimmäisen vastakohtana. Siinä luontoa pidetään uhattuna ja ihmistä sen vihollisena. Ympäris-

töongelmien tiedostamisen seurauksena yhdeksi luontokäsitykseksi on siis muodostunut uhanalainen luonto, joka taistelee olemassaolonsa puolesta. Viimeisenä on luonnon näkeminen elämyksellisenä ja inspiroivana kokonaisuutena, josta ihminen saa tukea omaan hyvinvointiinsa. Elämyksellinen luonto on osa ihmisen minuutta ja näin ollen ihminen ja luonto muodostavat yhdessä eräänlaisen kokonaisuuden. Partasen luontomäärittelyt kumpuavat suomalaisten teemakirjoitusten pohjalta ja kattavat luultavasti melko hyvin suomalaisten parissa vallitsevat käsitykset ja luontosuhteet, jotka luultavasti tulevat ilmi myös oman aineistoni luontopuheessa. (Partanen 2009, 28, 41–73.)

Kyselylomakkeessa en tutkimukseeni osallistujilta vaatinut luonnon määrittelyä, enkä sellaista itse esittänyt. Se, mitä tutkimukseeni osallistujat luonnolla käsittävät, jää siis osittain mysteeriksi. Annetut vastaukset kuitenkin valottavat sitä, kuinka laajasti luonto mielletään ja mitä, mahdollisesti Partasen esittämiä käsityksiä siihen liitetään. Luonto tässä tutkimuksessa on siis laava käsite, mutta tiettyä implisiittistä rajaamista kysymysten muodossa on kuitenkin tapahtunut. Kysymyksissä puhutaan luonnonläheisyydestä (Esim. *Millä tavalla luonnonläheisyys vaikuttaa retriittikokemukseen?*) ja kaupunki ja luonto asetetaan toisilleen vastakkaisiksi (*Voisiko hiljaisuuden retriitin järjestää yhtä hyvin kaupungissa kuin luonnon läheisyydessäkin?*). Luonnonläheisyys-termi, jonka totesinkin olevan jokseenkin paradoksaalinen, heijastelee sitä tosiasiaa, että retriitit järjestetään lähes poikkeuksetta kaupungin rajojen ulkopuolella, jossa metsäluonto on vallitsevana. Luontoon siis viitataan kyselylomakkeessa paikkana tai tilana, vaikka luonnolla voidaan tarkoittaa paljon laajempaa kokonaisuutta.

Luontosuhteesta puhuttaessa merkityksellisiä ovat siihen liitetyt käsitykset. Se, käsitämmekö luonnon Partasen jaottelua käyttäen uhkaavaksi, pyhäksi, välttämättömäksi, osaksi identiteettiämme, varjeltavaksi vai inspiroivaksi, määrittelee hyvin pitkälti myös suhdettamme siihen. Käsitykset takuulla ilmenevät päällekkäin ja ehkä jopa ristiriidassa keskenään. Ihmisen suhdetta luontoon on kuvaillut Juhani Pietarinen neljän metsään kohdistuvan perusasenteen kautta. Utilistisessa asenteessa mielenkiinnon kohteena on hyöty ja Pietarisen mukaan se on lähes kaikissa yhteiskunnissa vallitseva asenne. Metssissämme ammottavat hakkuuaukiot ovat hyvä esimerkki utilismin riemuvoitosta, jossa muut metsän (ja luonnon) arvot, kuten esteettisyys ja eettisyys, jäävät taka-alalle. Humanistinen asennoituminen suhtautuu luontoon samoin kuin ihmiseen: se toivoo jatkuvaa kehittymistä ja täydellistymistä. Villi erämaa vaatii siis muokkausta, joka näkyy niin yksityisissä puutarhoissa, kaupunkiluonnossa kuin talousmetsissäkin. Humanistinen

asenne on pintapuolisesti viattomampi kuin utilistinen. Humanistisen luontosuhteen omaava ihminen ei välttämättä tiedosta riistävänsä luonnon arvoja, vaan voi pyrkiä yksinkertaisesti esteettisyyteen ja harmonian vaikutelmaan. Mystisismin asenteen omaava etsii ykseyden kokemusta luonnosta ja näkee luonnon edustavan jotain suurta voimaa, pyhyyttä. Primitivistisen asenteen omaava taas kunnioittaa luontoa itseisarvona ja näkee sen jokaisen osan arvokkaana. (Pietarinen 1987, 323–330.)

Erilaiset luontoon ja metsään asennoitumisen tavat heijastelevat läntisen maailman historiaa. Uuden ajan tieteellisen ajattelun läpimurron voidaan katsoa olleen yksi merkittävimmistä tekijöistä utilistisen asennoitumisen muodostumisessa. Myös markkinatalouden ihanteet ja ajatus siitä, että jokaisella on oikeus hyödykkeiden omistamiseen, ovat vaikuttaneet luontoon suhtautumiseen hyötykeskeisesti. (Pietarinen 1987, 324–325.) Tähän voidaan tosin myös lisätä kristinuskon vaikutus Raamattuun perustuvassa ajatuksessa siitä, että ihminen on asetettu viljelemään ja varjelemaan luontoa, kärjistetysti sanoen olemaan luonnon herrana. Yksin tieteellisyyden murrosta ei voida luonnon riistämisestä syyttää. Humanistisia ihanteita ihmisen täydellistymisestä on muotoiltu jo antiikin Kreikassa. Historian kuluessa se on saanut erilaisia sisältöjä ja laajentunut kattamaan myös luonnonympäristön kehittymisen. Hegelin ja Marxin historiateorioissa humanistinen ajattelu ilmenee ehkä selvimmin, kun historian kulun nähdään vääjäämättömästi kulkevan kohti täydellisempään suuntaan. Humanismin ideat ilmenivät myös kansallisuusaatteessa, joka toivoi muiden asioiden joukossa taloudellisen hyvinvoinnin edistämistä ja metsien hyötykäyttöä. Eurooppalaisessa kulttuuriperinteessä mystisistisellä asennoitumisella on tärkeä asema humanisminkin ajattelutavoissa. Hegelin filosofiaan se on usein yhdistetty. Primitivismiin kohdalla Pietarinen ottaa esille Pentti Linkolan ajatuksia puhtaina primitivistisen asennoitumisen esimerkkeinä. (Pietarinen 1987, 325–330.) Primitivistinen asennoituminen voidaan kuitenkin luultavasti katsoa juurtuvan hyvin kaukaiselta ajalta, kuten se terminäkin antaa ymmärtää. Vielä, kun ihminen eli metsän armoilla ja se takasi hänen elantonsa ja toimeentulonsa, metsän itseisarvo oli selviö. Nykyään primitivismi on tehnyt paluuta, koska luonnon arvo on kärjistyvien ympäristöongelmien aikakautena käynyt meille selväksi.

Luontosuhteemme on siis osaltaan historian sanelemaa, mutta ei voida yleisesti puhua tietystä läntisestä, eurooppalaisesta tai edes suomalaisesta luontosuhteesta tarkoittaen sillä jotain hyvin spesifiä asennoitumista. Kuten Partasen tutkimuksesta kävi ilmi, luontokäsityksiä on useita ja perusasenteeltaankin ihminen voi edustaa mitä vain hyötyajat-

telusta primitivismiin. Suomalaista luontosuhdetta on jonkin verran tutkittu ja tässä tutkielmassa myös tulen puhumaan suomalaisesta luontosuhteesta, vaikka käsite pitää sisällään luontokäsitysten koko kirjon. Joitain tiettyjä painotuksia suomalaisesta luontosuhteesta voi tosin löytää, mutta niihin palaan seuraavassa luvussa.

Luontosuhteen tutkiminen on yksi osa tutkielmaani. Erityisesti haluan tietää, minkälainen suhde vastaajilla ylipäättään luontoon on ja miten se välittyy myös retriitin kontekstiin ja siellä luonnon huomioimiseen. Tutkimuksen keskiössä on kuitenkin kokemus – niin luonto- kuin retriittikokemuksin. Kokemus sisältää kaksi osaa: tajuavan subjektin ja kohteen eli sen, mihin tajunta suuntautuu. Kokemus on siis suhde näiden osien välillä. Sitä voidaan kutsua merkityssuhteeksi, koska tajuavalla subjektilla on ominaista merkityksellistä kohdetta. (Perttula 2008, 116.) *Luontokokemuksessa* kohteena ovat luonto ja merkitykset, jotka sille annetaan. Ympäristön merkityksenanto on läheisesti liittyvä tekijä on Eeva Kallion mukaan myös symbolinen sisältö. Symbolilla hän tarkoittaa merkkiä, joka viittaa epäsuorasti johonkin muuhun kuin mitä se ilmiänsultaan on. (Kallio 1992, 43.) Retriitin hengellinen viitekehys on hyvin latautunut ja siksi voisi luulla, että retriittikävijöiden vastauksissa luonnon merkityssisällön symbolinen aspekti olisi korostunut. Etenkin luontoretriitissä, jossa puhe Jumalan suunnittelusta ja sen näkymisestä luonnossa on yleisenä teemana, luonnon symbolisen tulkinnan voisi ajatella olevan erityisen korostunut.

Luontokokemuksen näkökulmasta haluan nostaa esille kaksi teoriaa, jotka toimivat retriitin luontokokemusten tulkinnan apuna. Ensinnäkin Rachel ja Stephen Kaplanin teoria (1989) luonnon elvyttävyyden piirteistä on aiemminkin, Arto Mikkolan tutkimuksessa (2004), osoitettu toimivaksi retriitin luontokokemusten tutkimisen kannalta. Koska retriitteihin hakeudutaan usein silloin, kun kaivataan lepoa ja pysähtymistä sekä mahdollisesti muutosta elämään (Myllylä 2006, 27), retriitti toimii yleensä elpymisen paikana. Toinen teoria, jota luontokokemuksen analyysissä tulen hyödyntämään, on Risto Telaman (1992) luoma luonnon merkitysjaottelu.

Elvyttävää ympäristöä voi Kaplanien mukaan tarkastella neljän pääpiirteen kautta. Ensinnäkin luonto voi toimia pakopaikkana, johon hakeudutaan silloin, kun halutaan päästä eroon jostain yleensä jatkuvasti läsnä olevasta ja häiritsevästä asiasta. Paeta voidaan esimerkiksi ihmispaljoutta, melua tai rutiineja. Toiseksi luonto tarjoaa kokemuksen yhteenkuuluvuudesta johonkin suurempaan kokonaisuuteen, jota kuvaillaan usein täysin

toisessa maailmassa olemisena. Kokemus voi tuottaa hyvin abstraktejakin tuntemuksia, kun yksilö kokee vahvaa ykseyttä ympäristönsä kanssa. Kolmantena elvyttävän ympäristön piirteinä voi olla lumoavuus. Luonto siis elvyttää kauneudellaan ja esteettisyydellään. Kaplanit kuvaavat luonnon erityistä pehmeää lumoavaisuutta, jonka voi kokea esimerkiksi pilvien, auringonlaskun, lehtien liikkeen tai ylipäätään maiseman tarkkailussa. Luonto ei siis välttämättä lumoa dramaattisuudellaan, vaan hienovaraisella kauneudellaan. Neljäntenä elvyttävänä piirteinä on luonnon yhteensopivuus ihmisen tarpeisiin. Elvyttävyys siis syntyy siitä, että ympäristö tukee ihmisen tavoitteiden saavuttamista. Kaplanien mukaan juuri tämä piirre mainitaan yleisimmin luonnon elvyttävistä piirteistä. Toimiminen luontoympäristössä ei vaadi yhtä paljon ponnistuksia kuin rakennetussa, ”sivistyneessä” ympäristössä toimiminen. Ihmisellä on myös luontainen taipumus lähestyä luontoympäristöä sellaisin tavoittein, joita luonto tukee. Ihminen usein lähestyy luontoa esimerkiksi havainnoijan, liikkujan tai selviytyjän roolissa. (Kaplan & Kaplan 1989, 183–194.)

En yksin tarkastele sitä, onko retriittiluonto elvyttävä vai ei, onhan Mikkolan tutkimus (2003) jo osoittanut, että se sitä on. Keskityn enemmänkin siihen, millä tavoilla elvyttävyys käy omassa aineistossani ilmi. Mikkolan aineistossa elpymiskokemuksen osaluista korostuivat erityisesti yhteensopivuuden ja myönteisten elämysten tai lumoutumisen kokeminen. Kaikki elvyttävän ympäristön osa-alueet olivat silti havaittavissa aineistosta. (Mikkola 2004, 77, 82.) Kysymyksissäni olen suunnannut vastauksia siten, että saisin tietoa erityisesti elvyttävyyden yhteenkuuluvuuspiirteestä, siis luonnolle annetuista abstraktimmista merkityksistä (Esim. *Oletko retriitin luonnossa kokenut jotain, jolla on ollut hengellistä merkitystä?*). Vertauskohtana olen käyttänyt vastaajien normaalia luontokokemusta (*Oletko luonnossa ylipäätään kokenut jotain, jolla on ollut hengellistä merkitystä?*). Olen tietysti ottanut huomioon myös tavallisemmat luontokokemuksen aspektit, jotka valaisevat vastaajan luontosuhdetta ja luontoon liittyviä käsityksiä (*Miten otat luonnon läheisyyden huomioon retriitissä? Minkälainen suhde sinulla on luontoon ylipäätään?*). Tavoitteena on ollut päästä mahdollisimman syvälle luontokokemusten sisälle ja, jotta voin testata yhtä alkuhypoteesiani siitä, että retriitin hengellinen viitekehys välittyy huomattavasti retriitin luontokokemukseen, on sitä ollut paras kysyä suoraan hengellisesti merkittäviä kokemuksia kartoittavalla kysymyksellä.

Luonnon merkitysjaottelun Risto Telama on luonut luontoliikunnan motivaation tarkastelun yhteydessä ja merkitysjaottelu kuvaa sitä, mitä luontokokemuksessa on sellaista,

mitä kaupunkimainen ympäristö tai vapaa-ajan harrastukset eivät pysty tarjoamaan. Ensimmäiseksi luonnon merkityksistä Telama esittelee luonnon merkityksen itseisarvona. Tässä merkityksenannossa kiteytyvät luonnon näkeminen elämän itsensä ja suurempien voimien edustajana, jatkuvuuden ja pysyvyyden sekä mysteerin ja henkisyyden symboloijana. Luontoympäristöön hakeutuminen, kun ihminen kokee luonnon itseisarvona, voi tuottaa siis metafyyssisiäkin kokemuksia ja on luultavasti selvästi poikkeava kokemuksistamme muissa ympäristöissä. Toiseksi luonto voi olla ensisijaisesti havainto- ja elämysympäristö, jolloin luonnossa liikkumisessa keskeisiksi nousevat esteettiset ja emotionaaliset elämykset. Tällöin maiseman ihailu ja aistien valppaus ovat oleellisia ja luontoon hakeutumista motivoi esimerkiksi kevätauringon lämmön tunteminen tai lintujen viserrysten kuuleminen. (Telama 1992, 62–64.)

Luonnon merkitys voi myös muodostua hyötytoimintojen kautta. Tällöin luonto nähdään toimintaympäristönä, johon mennään marjastamaan tai keräämään muita luonnon antimia tai sinne mennään harrastamaan jotain. Luonnon merkitys voi siis olla esimerkiksi siinä, että se toimii hyvänä vaellus- tai valokuvauspaikkana. Usein toimintoihin liittyy haasteiden hakemista ja pakenemis- ja eristäytymistoiveita. Luonnossa harrastamista voi motivoida omien rajojen koetteleminen tai jännityshakuisuus. Viimeisenä Telaman merkitysjaottelussa on luonnon merkitys uusintajana ja virkistäjänä. Uusintavuus- ja virkistävyyskokemukset nousevat edellä mainituista luonnon ominaisuuksista. Mystisen kokemisen, esteettisten elämysten ja toiminnan yhteensulautumisesta voi seurata virkistysvaikutus. Virkistävyudessa keskeisinä toimivat sellaiset psykologiset ilmiöt kuten tahaton tarkkaavaisuus ja sisäinen motivaatio. (Telama 1992, 64–66, 68.)

Telaman merkitysjaottelussa voidaan nähdä samankaltaisuutta niin Pietarisen luonnon perusasennoitumisen kuin Kaplanien elvyttävyyssulottuvuuksienkin kanssa. Merkitysten takana voidaan nähdä heijastuvan historiallisestikin muotoutuneet perusenteet. Kuten Telama jaottelunsa viimeisessä luonto uusintajana-osassa osoittaakin, luonnon merkityksen voivat olla päällekkäisiä ja oletan myös, että luonnolle annettavat merkitykset vaihtelevat senkin mukaan, missä luontoympäristössä ollaan. Kuten haastatteluvaiheen tulokset osoittivat, luonto, johon mennään liikkumaan, ei yleensä ole sama, johon mennään hakemaan esteettisiä elämyksiä (Kalliomäki 2011, 24).

Viimeiseksi, ennen kuin käsittelen luontokokemusta spesifimmin suomalaisesta näkökulmasta, teen lyhyen katsauksen eko- ja ympäristöpsykologian näkökulmaan. Ekopsy-

kologia katsoo rajojen asettamisen mielen ja kehon sekä ihmisen ja luonnon välille haitalliseksi. Mielen ja luonnon välinen myönteinen kokemus on eheyttävää ja parantavaa. Ympäristöpsykologian taustateoria on lyhyesti sanottuna se, että ihminen nähdään osana ympäristöä ja ekopsykologian suurin tavoite on ihmisen ja luonnon yhteyden palauttaminen nykyisestä irrallisuuden tilasta. (Salonen 2005, 20, 22, 58.) Osa-alue, jonka otan ympäristö- ja ekopsykologian kentältä esiin, on luontomaiseman houkuttelevuutta koskeva tutkimustieto. Luontomaisemat eivät tuota tasaisesti elvyttäviä tai esteettisiä kokemuksia, vaan luontomaisemissakin toivomme erityisesti näkevämme jotain tiettyä. Kirsi Salonen on koonnut joitain ominaisuuksia, joiden perusteella luontomaisemaa suositaan. Näkymä ei saa olla liian monimutkainen tai yksinkertainen, vaan siinä tulee olla jokin kiintopiste, johon huomio kohdistuu. Näkymällä tulee olla syvyyttä ja siinä tulee olla peittävä osa-alue, kuten joenmutka. Peittävyyttä kutsutaan mysteerin tunnuksi ja lupaukseksi lisäinformaatiosta. Näkymän pääsisältönä tulee olla vesi tai kasvillisuus, eikä uhkatekijöitä, kuten jyrkännettä tai ukkosenilmaa, ole havaittavissa. (Salonen 2005, 69–79.) Retriitin luonnon tutkimuksissa on osoitettu, että vesinäköalan merkitys mieli-paikkana on oman huoneen rinnalla korostunut ja etäisyyden ja hengellisten odotusten toteutumipaikkana se mainitaan toiseksi yleisimmin (Mikkola 2004, 73, 99). Tutkimani retriittikävijät kertovan vastauksissaan luontoympäristön eri piirteistä ja tietyistä luonnon paikoista. Näiden kertomusten kautta käy osittain selväksi luonnossa miellyttäväksi ja merkitykselliseksi koetut paikat, joiden yhteensopivuutta Salosen esiintuomiin piirteisiin voi verrata.

2.3.1 Suomalainen luontosuhde

On syytä tarkastella suomalaista luontosuhdetta hieman tarkemmin ja koota sen ominaispiirteitä, koska voidaan sanoa, että tutkimuksen kohteenani on juuri suomalainen luontosuhde – kylläkin hyvin spesifissä retriittikontekstissa. Suomalaisen suhde luontoon määrittyy usein juuri metsän kautta. Metsällä on Suomessa suuri merkitys talouden kannalta. Suomi on suhteellisesti laskettuna Euroopan metsäisin maa ja metsätalous on erityisasemassa Suomen kansantaloudessa. Metsällä ei suinkaan ole yksin taloudellinen merkitys, vaan sen on katsottu heijastavan suomalaisuutta itseään. (Roiko-Jokela 2000, 17–18.) Nykysuomalaisen maailmankuvassa metsä saatetaan kokea usein perifeeriseksi asiaksi, mutta tiedostamattomassa mielenmaisemassamme kansallisromanttiset ideaalit yhä elävät. Monien suomalaisten toiveena on järvenrantamökki, jonne voi ainakin ke-säisin paeta kaupungin vilinästä. (Pentikäinen 1994, 7, 21.) Suomalaisten suhde metsään

onkin ollut historiassa dualistinen. Toisaalta metsän merkitys on kiteytynyt rahassa ja se on ollut toimeentulon turvaajana, toisaalta metsä on saanut henkisiä arvoja, jotka ilmenevät tavoissa ja uskomuksissa. Kahden näkemyksen kamppailu näkyy edelleen metsänkäyttökusteluissa, jossa taloudellisen hyödyn tavoittelun vastapoolina on hyvinkin tunnepitoinen suhtautuminen metsään. Puhe ”metsien raiskaamisesta” inhimillistää metsän ja kyseenalaistaa taloudellisen oikeutuksen sen häpäisemiselle. (Roiko-Jokela 2000, 18–19.)

Metsää voidaan pitää suomalaisen mentaliteetin kasvualustana. Heikki Ylikangas kuvaillee suomalaisen mentaliteetin erityispiirteiksi tunteiden ilmaisun vaikeuden, paljosta puhumisesta pidättymisen, ujouden sosiaalisissa kontakteissa, tiukan pitäytymisen lupauksissa ja laeissa sekä humalahakuisen juomisen. Mentaliteetin muotoutumiseen on ensinnäkin vaikuttanut ympäristökijät, joita on historiassa aina 1950-luvulle saakka määritellyt keskuskylän ja erämaan välinen jännite. Leipänsä saamiseksi erämaahan on pitänyt lähteä historian kuluessa monesta eri syystä: ensin turkiseläinjahtiin, sitten kaskepoltoon ja uudisraivaukseen. Eristäytyminen erämaatorppaan on kansanomaisella kielellä tarkoittanut mökkihöperöitymistä, toisin sanoen muiden ihmisten seuraa on alettu karttaa ja sosiaalinen kanssakäyminen on vaikeutunut. Yleisen arkuuden lisäksi ihmisten puhetapaa on alkanut määritellä varovaisuus. Ihmispelon kääntöpuolella on taas ollut auktoriteettien kaipuu ja ylhäältä päin annettuja ohjeita on alettu toivoa. Eristäytyneisyyden paineita on purettu negatiivisin keinoin ja vain viinan vaikutuksen alaisena mieltä kaivertaneet ajatukset on saatu ilmoille. Kaiken tämän takana Ylikangas näkee juuri metsän. Metsäinen Suomi on pakottanut suomalaisen enemmän tai vähemmän eristäytymään omiin oloihinsa, mikä on johtanut omalaatuisen kansanluonteen muodostumiseen. Vaikka nykysuomalainen ei enää erämaan eristyksissä asukaan, Ylikankaan mukaan suomalainen potee sammumatonta kaipuuta metsän yksinäisyyteen. Etenkin suuret juhlapyhät ja kaupunkien autioituminen ihmisten siirtyessä takaisin metsäisiin mökkimaisemiin on esimerkki siitä, miten tämä kaipuu hyvin ilmenee. (Ylikangas 1996, 35–42.) Vaikka Ylikankaan kuvailu suomalaisesta mentaliteetista onkin stereotyyppien kyllästetty, antaa se silti aihetta pohtia sitä, miten maantieteelliset seikat voivat vaikuttaa ihmismieleen ja käyttäytymiseen. Allekirjoittamempa Ylikankaan tulkintaa suomalaisista luonteenpiirteistä tai emme, monet takuulla tunnistavat itsessään kaipuun metsäiseen luontoympäristöön.

Pirkkoliisa Ahponen nosti elämäntapatutkimuksen saralta 1980-luvulla esiin huomion, että elämäntavan muutos kaupungistuneeseen ja keski-luokkaistuneeseen elämäntapaan on irrottanut ihmiset välittömästä suhteesta luontoon. Tuon ajan ensimmäisen polven kaupunkilaisten elämäntavassa metsä näyttäytyi hyötyhakuisena harrastuspaikkana, johon mentiin kalastamaan, marjastamaan tai lenkkeilemään. Metsäkokemukset ovat eriytyneempiä ja välittyvät eri tavalla kuin ennen. Ahponen mukaan kaupunkilaissyntyisten luontosuhteen ylläpitäminen vaatii tiedostusvälineiden, koulun ja muiden instituutioiden tukea. (Ahponen 1987, 397–403.) Kaisa Johdon vuonna 2010 tekemä tutkielma tukee Ahponen näkemyksiä. Johto tarkasteli suomalaisten metsään liittyvien teemakirjoitusten avulla metsäkokemuskertomuksia ja hän toteaa, että metsät eivät ole häviämässä jokapäiväisistä kokemuksistamme, mutta kokemukset ovat eriytyneissä yhä enemmän eri elämänpiireihin. Samalla metsän merkitys siirtyy profaanista arkikokemuksesta pyhän piiriin. (Johto 2010, 74.)

Suomalaisten luontosuhteesta puhuttaessa tulisi kuitenkin muistaa, että puhutaan maantieteellisesti suhteellisen laajalle asettuneen kansan suhteesta, eikä sitä siis voida yksiselitteisesti käsittää kaupungistuneen keskiluokkaisen suomalaisen näkökulmasta. Lappilaisten kirjoituksissa kotiseutu ei tarkoita kulttuurimaisemaa ja ihmisen luomuksia, vaan kotiseudun rajat ovat luonnon elementtejä. Syntyperäisten lappilaisten kirjoituksissa korostuu voimakas henkilökohtainen suhde luontoon ja ennen kaikkea siellä toimimiseen. Luontoon on menty tekemään perheen toimeentulon kannalta tärkeää työtä, mikä näyttäytyy jo varhaisissa lapsuuden aikaisissa muistoissa. (Jokinen 2002, 13.) Ylä-Lapin asukkaalle luontosuhde voi siis tarkoittaa hyvin eri asiaa mitä se esimerkiksi pääkaupunkiseudun asukkaalle tarkoittaa. Tässä tutkimuksessa primaariaineisto on hankittu turkulaisten retriittijärjestäjien retriiteiltä ja oletuksena myös on, että suuri osa retriitteihin osallistujista on turkulaisia tai Turun lähialueilla asuvia ihmisiä. Lomakkeissa monet kertovatkin asuvansa kaupungissa, vaikka tarkkaa asuinpaikkakuntaa en ole lomakkeissa kysynyt.

Koko kansanluonne-käsitettä voidaan pitää tieteellisesti käyttökelttomana ja sen avulla tehtyjä päätelmiä suomalaisten ajatuksista tai käyttäytymisestä enemmän tai vähemmän kehäpäätelminä, mutta kulttuuripsykologisessa kuvailevassa mielessä kulttuuria voidaan pitää samankaltaiseksi muovaavana tekijänä (Keltinkangas-Järvinen 1996, 217). Puhe jostain suomalaisesta kansanluonteesta tai suomalaisesta luontosuhteesta on siis kyseenalaistettavissa, koska suomalaisuus ei ole mikään pysyvä tai olemuksellinen

asia, jonka ytimeen kukaan voisi päästä. Suomalaisuuskuva ja samalla kansanluonne on muuttuva konstruktio ja ennen kaikkea tulkintakysymys (Siikala 1996, 140, 148). Oletan, että jonkinlaisia kulttuuripsykologisia samankaltaisuuksia voimme kuitenkin suomalaisista paikantaa, kuten Liisa Keltinkangas-Järvinenkin on todennut, ja jonkin verran suomalaisesta metsä- ja luontosuhteesta kirjoitan. Haluan kuitenkin korostaa, että en kaikkia suomalaisia sisällään pitävään kansanluonteeseen viittaa, vaan jonkinlaisiin kulttuurissamme usein tavattaviin ilmiöihin.

Palataan vielä tarkemmin Kaisa Johdon metsäkokemuksia käsittelevään tutkielmaan. Koska tutkimani retriittiluonto on pääosin metsäistä, on myös järkevää käydä läpi tarkemmin suomalaisten suhdetta itse metsään. Metsäkokemukset kiinnittyvät hyvin usein metsän antimisiin. Marjastus- ja sienestyskokemukset tulevat useimmilla mieleen metsäkokemuksista puhuttaessa. Johdon tutkimusaineistossa metsän merkitys liikuntaympäristönä kävi myös usein ilmi. Metsätyöt kuuluvat iäkkäämmällä väestöllä osaksi metsäkokemuksia ja maaseudulla lapsuutensa viettäneille metsä on tarjonnut myös mieleen painuneen leikkimaaston. Metsäsuhde on Johdon mukaan alkanut monella muodostua jo aivan lapsuudessa niin mielen ja metsän kuin kehon ja metsän välillä. Lähes jokainen metsäkokemuksistaan kirjoittanut kuvaa metsän kauniita fyysisiä piirteitä, jotka ovat yhteydessä hyvän olon tunteeseen. Kuten Ylikangas suomalaisten mentaliteettitutkimuksessa totesi, myös Johto aineistonsa perusteella toteaa, että metsä on jatkuvan kaipauksen kohde, vaikka metsän helmasta olisi kaupunkiin muutettukin. Metsäkertomuksia värittää tunnettu kulttuurinen symbolijärjestelmä. Luonto tuodaan esiin romanttisesti valossa ja luonnonmukaisia metsiä ihannoidaan. Mielenkiintoista kyllä, metsä kuvailaan yleensä kesäasussaan. (Johto 2010, 38–47, 53–55.) Ehkä tämä kuvastaa juurikin sitä tosiasiaa, että metsän helmaan mennään yleensä kesäloma-aikaan.

Johdon mukaan luterilaisena perintönä suomalaiseen kulttuuriin kuuluva työn tekemisen eetos näkyy myös metsään menemisessä, sillä usein lenkkeilyvarusteet, marjakori tai kirves tarttuu suomalaisen mukaan metsään suunnatessa. Samalla metsä silti toimii rentoutumisen lähteenä, vaikka sinne mennään hyötyhakuksella. Metsä näyttäytyy myös erityisenä lohdun suojana. Monet suomalaiset hakeutuvat metsään vaikeuksien kohdattaessa ja kokevat saavansa jakaa huolensa metsälle, jolla on aikaa keskittyä ihmiseen. Metsä tarjoaa monelle paikan hiljentymiseen ja jotkut viettävät aikaa metsässä meditaation ja mietiskelyn merkeissä. (Johto 2010, 59–62.) Metsä voi siis toimia eräänlaisena retriittipaikkana itsessään ja hiljentymisen siellä käy vaivatta. Metsästä puhuttaessa se

erottuu omaksi tilakseen ja metsän reunaa kuvataan usein rajaksi, joka erottaa arjen ja vapaa-ajan toisistaan. Metsä on jotakin erityistä, joka erottuu tavallisesta arkielämästä ja siten metsää voidaan pitää pyhänä paikkana suomalaisille. (Johto 2010, 64.) Luonto pyhänä paikkana ja paikkana, jossa koetaan uskonnolliseksi luokiteltavia kokemuksia, on yksi luonnon ulottuvuuksista ja tämän tutkimuksen kannalta merkityksellinen. Koska hiljaisuuden retriitti on evankelis-luterilaisen kirkon järjestämä tapahtuma ja viitekehyseltään siis kristillinen, tarkastellaan viimeiseksi luonnon merkitystä uskonnon näkökulmasta.

Tätä ennen palataan vielä luontoympäristön erityisyyteen ja eriytyneisyyteen elämyksen näkökulmasta. Luontoon meneminen on nykyään monille kirjaimellisesti menemistä, koska suuri osa väestöstä asuu kaupunkimaisessa ympäristössä. Luontoon hakeutumista yleensä määrittelee elämystenhakuisuus – sinne ei vain mennä muuten vaan, vaan tietyn elämyksen toivossa, koska meneminen vaatii jonkinasteista vaivannäköä. Usein toivotaan luonnon lumoavan niin, että arkihuolet pyyhkiytyvät mielestä. Luontosuhteen elämyksellinen painotus heijastuu myös kerrontaan, jossa tärkeimmäksi seikaksi nousee omien tunteiden ja mielenliikkeiden kuvailu erilaisten toimien kuvailun sijaan. (Laurén 2006, 196). Suomielikuvia tutkinut Kirsi Laurén on todennut, että soita koskeva kuvailu on viime vuosikymmeninä alkanut korostaa ekologiaa, esteettisiä ja kulttuurisia ominaisuuksia sen sijaan, että niitä kuvailtaisiin elannon ja energian lähteinä kuten ennen. Suokertomuksissa – kuten muissakin luontopaikkakertomuksissa – elämykset nousevat keskeisiksi ja luontopaikkaa voidaan kuvata esimerkiksi pelon tuntemusten kautta, kuten suokertomuksissa usein kuvataan. Laurén toteaaakin, että mitä etäämmälle luonnosta ja siellä tehtävistä välttämättömistä toimista erkaannutaan, sitä elämyksellisempänä ja eksoottisempänä luonto alkaa näyttäytyä. (Laurén 2006, 188–190, 195–196.)

Luonto on uuden elämyksellisen painotuksen lisäksi kehittymässä kulutettavan tuotteen suuntaan. Luontopolun esittämisen konventioita tutkinut Ilona Hankonen on havainnut, että luontoretkeilykohteista kertovat esitteet, opastevihkoset, opastustaulut ja näyttelyt muodostavat yhdessä luonnon esittämiskonvention, joka pohjautuu tietynlaiseen luonnon estetisointiin ja tuotteistamiseen (Hankonen 2007, 131). Erilaiset luontomatkailukohteet, joihin voi laskea niin lintutornit kuin maaseutumatkailuyrityksetkin, tuotteistavat luontopaikkoja ja luovat niistä elämyksellisiä kohteita. Myös retriittejä voisi pitää eräänlaisina luonnon tuotteistamisen tapahtumina, ainakin luontoretriittejä, joissa elämyshakuiset luontoretket ovat oleellinen osa retriittiä. Tavalliseenkin retriittiin mene-

mistä voi pitkälti motivoida pois kaupungista, luonnon helmaan pääseminen. Hiljaisuuden retriittiä on pidetty elämystuotannon muotona etenkin hiljaisuuden tuotteistamisen kannalta (Laitinen 2006, 76), mutta se voi olla sitä myös luonnon tuotteistamisen kannalta.

2.3.2 Luonto uskonnon paikkana

Metsä on muinaisessa pyyntikulttuurissamme saanut myyttisen ja rituaalisen merkityksen vuorovaikutuksessa asutettuun alueeseen. Siirtymä asutetun alueen piiristä asumattomaan erämaahan on tarkoittanut siirtymää tutusta tuntemattomaan. Rajan ylityksen ympärille kehittyi rituaalista kontrollointia, jotta voimatasapaino eri tilojen välillä säilyisi. Kansanperinteessä *pyhä*-sanalla on merkitty käyttäytymistä säätelevään normiin kytkeytyvät alueet, joita Suomesta löytyykin lukuisia. Metsän ymmärtäminen raja-alueena johonkin toisenlaiseen tilaan on siis syvälle historiaamme juurtunut, eikä se ole mentaliteetistamme vieläkään kadonnut. Suomalaisen metsäsuhteen pyhyys on pysynyt kansallisen mentaliteetin osana ja metsässä suomalainen voi kokea eheyttävää yhteiskuvuutta luonnon kanssa. (Anttonen 1994, 24–26.) Monet vertaavatkin metsää kirkkoon – se muodoltaan muistuttaa kirkkorakennusta tavoitellen taivaita ja erityisesti siellä myös koetaan olevan lähempänä Jumalaa. Johto raportoi tutkimusaineistossaan pienen osan kertoneen metsässä saavansa yhteyden Jumalaan ja ehkä hieman yllätyksellisesti samansuuruinen joukko kertoi muodostaneensa yhteyden keijuihin tai muihin metsä henkiolentoihin (Johto 2010, 66, 69). Yhteiskunnan kehityksen ja kristinuskon rautautumisen myötä Suomen vanhat rituaalit ja uskomukset jäivät taka-alalle, mutta suhtautuminen metsäluontoon on pysynyt pyhänä. Metsässä ollaan yhä kuin toisen voiman vaikutuspiirissä ja samalla myös herkempiä kokemaan jotain yliluonnollista.

Kansanperinteessä suhde luontoon ja metsään ei kuitenkaan ole yksin ollut eheyttävän kanssakäymisen määrittelemää, vaan metsä on ollut myös uhkaava ja vaarallinen tila. Metsän voimat tai toisin sanoen metsän *väki* saattoi tartuttaa ihmiseen eräänlaisen kirouksen, jos ihmisyhteisön ja metsän väliset rajat rikkoontuivat. Metsä assosioitui jopa synnin kanssa ja paheellinen käytös liitettiin usein erämaahan. (Tarkka 1998, 98–99, 131.) Metsän pyhyys ei siis ollut yksin kunnioitusta herättävää, vaan siihen sekoittui usein pelko ja vihakin.

Suomalaisen muinaisuskonnon rinnalla on suomalaisten mentaliteettiin uskontohistoriamme aikana vaikuttanut tietysti myös kristillinen traditio. Kristinuskon perinteessä

erämaa on nähty pyhänä alueena, johon on vetäydytty askeettiseen kilvoitteluun (Kotila 2003b, 26). Luomiskertomuksessa luonto kuvataan Jumalan kädenjälkenä sekä Jumalan ja pyhän hengen toimintaa kuvataan näkyvin muodoin. Raamatussa Jumala toimii luonnon peruselementtien – maan, tulen, veden ja ilman (tuulen) – kautta ja niinkin vaatimattomalta vaikuttava lintu kuin kyyhkynen on pyhän hengen symbolina. (Wallace 2005, 377–378.) Luonnon mystifioiminen ja siellä pyhän kokeminen ei siis ole kristinuskon kontekstissa mitenkään tavatonta, vaan itse asiassa kannustettua. Lutherin teologia on luontomyönteistä ja hänen mukaansa luonto on yksi Jumalan väline ihmiselle ilmestymiseksi (Suutala 1996, 109–112).

Luontoteologiaa tutkinut R.J. Berry tuo teoksessaan esiin keskeisiä piirteitä kristinuskon suhtautumisesta luontoon. Raamatussa psalmikirjoittajat ja profeetat käyttävät erämaan vertauskuvaa toistuvasti luodessaan kuvaa vastakohtasta tulevan valtakunnan loistokkuuteen nähden. Niin Jeesus kuin Johannes Kastajakin valmistautuivat saarnaajan rooliinsa Juudean erämaassa ja samaa eristäytymisen tapaa toteuttivat alkukirkon askeetikot Palestiinan ja Egyptin aavikoilla. Myöhemmillä vuosisadoilla assosiaatio villin erämaan ja hengellisen kilvoittelun välillä voimistui. Yksinäisyys ja asketismi nähtiin sinä kontekstina, jossa paholaisen vaikutus saatettiin voittaa. Villi luonto ei kuitenkaan näyttänyt kristikunnalle yksinomaan koettelemuksen paikkana, vaan kelttien piirissä luonnonkokemuksiin liittyi vahva positiivinen vire ja pyhimyksellisyyteen katsottiin usein kuuluvan hellyyttä eläimiä ja luontoa kohtaan ja niiden suojelemista. Franciscus Assisilainen kehotti vetäytymään luontoon hengelliseen kilvoitteluun ja hänen tapanaan olikin kulkea niityillä Jumalaa ylistäen. Vetäytymisen ihanne ei kuitenkaan noussut yli evankelioimisen tai heikompien auttamisen, paitsi myöhäisajan luostareissa, jonne vetäydyttiin muun yhteiskunnan ulkopuolelle vuosiksi. (Berry 2003, 212.)

Luther ja Calvin tuomitsivat vetäytymisen perinteen monien muiden katolisten perinteiden joukossa reformaation aikana. He näkivät aktiivisen maailmassa toimimisen ja oman roolinsa täyttämisen perheen ja toimeentulon parissa kristityn hyväksyttävänä elämäntapoina. Kontemplatiivinen perinne, joka näkee erämaakokemukset tärkeinä hengellisen kilvoittelun kannalta, elää kuitenkin edelleen. (Berry 2003, 212–213.) Hiljaisuuden retriitit voidaan mielestäni nähdä tämän perinteen jatkumona, omaavathan retriitit kontemplatiiviselle perinteelle ominaiset elementit: vetäytymisen ja luontoympäristön, jota ei välttämättä voi kuvata villiksi erämaaksi, mutta jonkinasteiseksi erä-

maaksi kuitenkin. Ekumenian hengessä luotu hiljaisuuden viljely toteuttaakin ekumeniaa lähentyen katolisuuden vetäytymisen perinnettä.

Ronald Bordessa on kirjoittanut siitä, kuinka luterilaisuus on vaikuttanut suomalaiseen mentaliteettiin ja maisemanhavainnointiin. Maiseman havainnointi on Bordessan mukaan riippuvainen kulttuurisesta identiteetistä, jossa uskonto on avainasemassa. Luterilaisuudessa, kuten suomalaisessa mentaliteetissäkin, huomattavaa on sisäänpäin kääntyneisyys, jota Bordessa huomaavaisesti kuvaa optimistiseksi. Optimistisen sisäänpäin kääntyneisyyden hän katsoo heijastavan luterilaista käsitystä Jumalan suhteesta ihmiseen, jota kuvailee yksilöllisyys ja läheisyys. Kuten uskonnonkin nähdään olevan yksinkertainen, ihmisen sisäiseen maailmaan kiinnittynyt asia, samoin yksinkertaisuus näkyy myös kirkkoarkkitehtuurissa. Ulkoinen prameilu ei istu suomalaisen uskonnolliseen mentaliteettiin. Luterilaisena perintönä Bordessa näkee myös Luojan valtakunnan suojelun, mikä näkyy niin suuressa metsien yksityisomistusprosentista kuin luonnollisessa kaupunkimaisemassakin. Luonnollisen ympäristön kaipuu osoittaa luonnon merkittävyyttä sisäisen rauhan löytämisessä. Bordessa näkee Luhterin ja Suomen uskonhistorian syinä sille, miksi etenkin metsällä on Suomessa niin suuri merkitys. Metsä symboloi sisäisyyttä, sisäistä rauhaa ja uskonnollisuutta ja se tarjoaa hiljaisuuden ja eristäytymisen paikan, jossa sielu voi uusiutua. Metsä on suomalaisille terapeutin ympäristö ja irrottautumisen symboli. Suomalainen sisäänpäin kääntyneisyys omaan itseensä ja omaan kotiympäristöön ovat muodostaneet vahvan kansallisen kiintymyksen metsään. Bordessa uskoo metsän merkityksen säilyvänkin, koska myös suomalainen mentaliteetti on jokseenkin stabiili. Perinne ja kansallisuus pitävät Bordessan mukaan puoliaan maisemaan suhtautumisessa ja hänen mukaansa luterilainen kirkko on näiden arvojen suurin tukija. (Bordessa 1991, 86–91.)

Heikki Kotila katsoo luterilaisessa teologiassa tunnetun ubikviteettiopin eli ajatuksen siitä, että Jumala on läsnä kaikkialla, olevan merkittävä osa hiljaisuuden retriitin taustajatuksia ja opetuksia. Nykyihminen ei Kotilan mukaan näe luontoa ubikviteettiopin mukaisesti, mutta hiljaisuuden retriitti auttaa avautumaan hiljaisuudelle ja Jumalan läsnäololle. Retriitissä ihminen helposti oivaltaa erityisiin paikkoihin sidottujen kokemusten kautta Jumalan olevan niissä läsnä. Oivallus näyttäytyy sitten sisäisenä tilana, joka kulkee hänen mukanaan ja avautuu muuallakin. (Kotila 2007, 159–161.) Kotilan mukaan retriitin ympäristö siis toimii yleensä näyttämönä sille, että ihminen oivaltaa Jumalan olevan läsnä eri paikoissa – tai tarkemmin sanottuna, joka paikassa. Retriitin kanta-

viin ajatuksiin kuuluu, että hiljaisuudessa ihminen voi kohdata Jumalan herkemmin kuin jokapäiväisessä elämässään ja tällöin myös hiljaisuuden paikat toimivat kohtaamis- ja oivalluspaikkoina.

Kotilan mukaan hiljaisuuden liike ja ekoteologinen ajattelu ovat läheisesti tekemisissä, vaikka hiljaisuuden liikettä ei voidakaan pitää ekoteologisena liikkeenä. Hiljaisuuden retriittiin liittyy mahdollisuus ihmisen ja luonnon väliseen aitoon vuorovaikutukseen, sillä niin retriittipaikka kuin -ohjelmakin mahdollistavat luonnossa kulkemisen ja sen ilmiöiden tarkkailemisen. Kotila on kuitenkin havainnut vaaran retriittitalon ympäristön roolin jäävän pelkäksi kulissiksi, jonka tarkoitus on vain tunnelman luominen. Tällöin retriittitoiminnan luontosuhde jää ohueksi ja epäaidoksi. (Kotila 2007, 161–162.) Kotilan mukaan hiljaisuuden retriittien yhtenä tarkoituksena onkin toimia aidon luontosuhteen pönkittäjänä. Retriittiohjaajien joukko on kuitenkin moninainen. Kysymys kuuluu: ottavatko retriittiohjaajat aidon luontosuhteen toteutumisen yhtä vakavasti huomioon kuin teologi Kotila? Tähänkin kysymykseen olen pyrkinyt saamaan valotusta keräämällä myös retriittiohjaajilta kyselylomakevastauksia.

Vaikka emme olisikaan kristillisessä viitekehyksessä tarkastelemassa luonnon merkitystä, maiseman tulkintaan yhdistyy usein jotain, jota voidaan kutsua metafyyksiseksi mielikuvitukseksi. Metafyysinen mielikuviutus viittaa tapaamme nähdä luontomaisemassa jotain piilotettua ja perustavanlaatuista todellisuudesta kertovaa merkitystä. Metafyysinen mielikuviutus voi antaa meidän esimerkiksi olettaa, että luonnon kauneus kertoo transsendenttisestä lähteestä. Metafyysinen mielikuviutus liittyy ennen kaikkea kokemuksen kokonaisuuteen, eikä ole vain maiseman kokemisen synnyttämää mietiskelyä. Kokemus ykseydestä luonnon kanssa on ehkä yleisin metafyyksisen mielikuviutuksen aikaansaama kokemus, jossa yhdistyy konkreettinen yhteys luontoon (luonnon osana oleminen, elämän riippuvuus ilmasta ja auringosta) ja yhteensopivuus luonnon kanssa (aaltojen ja hengityksen rytmin yhtenevyys). (Hepburn 2007, 58–64.) Ihmisellä voidaan siis katsoa olevan taipumus tulkita jonkin olevan luonnon ”takana” ja kokea yhteenkuuluvuutta luonnon kanssa, vaikka hän ei merkityksellistäisikään kokemuksiaan tietyn uskonnon puitteissa. Rajan vetäminen tällaisen metafyyksisen mielikuviutuksen ja kristillisperäisen tai muuhun uskonnolliseen ajattelumaailmaan liittyvän luonnon merkityksellistämisen välillä voi olla vaikeaa.

2.4 Uskontotieteellinen näkökulma retriitteihin – tilan ja siirtymän tematiikkaa

Uskontotiede laaja-alaisena oppialana tarjoaa tutkimustraditioineen eri katsontakulmia retriittitoimintaan. Koen mielekkääksi lähestyä retriittiaihetta tilaa ja transformatiivisuutta käsittelevien uskontotieteellisten teorioiden valossa. Rajaus johtuu ensinnäkin siitä, että tutkimukseni on spatiaalinen keskittyen eri tilojen tai ehkä tarkemmin sanotuna ympäristöjen tarjoamiin kokemuksiin. Luontokokemusta tutkiessani tärkeänä osana on juuri se, missä kokemus koetaan – retriittiluonnossa vai jossain muussa luontoympäristössä. Transformaatioon tai siirtymään keskittyminen johtuu taas siitä, mitä retriitti tapahtumana tarjoaa ja mitä sen on osoitettu osallistujille merkitsevän.

Uskontotieteen klassikkoteoreetikoista Mircea Eliade, Arnold van Gennep ja Victor Turner antavat hyvät lähtökohdat tilan ja transformaation tutkimukselle. Heidän teoksensa hahmotin uskontotieteelliseksi ankkuriksi tutkielmaani Robert L. Mooren artikkelin *Space and Transformation in Human Experiences* (1984) avulla. Moore vertaa artikkelissaan psykoterapiassa tapahtuvaa transformaatiota uskonnollisiin rituaaleihin ja performansseihin, joissa siirtymä ja muutos ovat myös oleellisia. Vertailussaan hän käyttää apuna Eliaden, van Gennepin ja Turnerin luomia käsitteellisiä lähtökohtia. Ensinnäkin hän käyttää Eliaden luomaa tilojen välistä jaottelua homogeenisiin ja heterogeenisiin tiloihin (Eliade 2003, 43–45). Homogeenisilla tiloilla Eliade viittaa profaaniin maailmassa olemisen tapaan, jossa yhteyttä mihinkään yliluonnolliseen tai pyhään ei koeta. *Homo religious* eli uskonnollinen ihminen elää kuitenkin maailmassa, jossa pyhän ilmentymät eli hierofanijat tekevät tiloista laadullisesti erilaisia. Pyhät tilat ovat niitä, joissa yhteys johonkin suurempaan voidaan tavoittaa. Tilat eivät kuitenkaan ole olemassa itsessään, vaan niiden ympärillä olevia rajoja ylläpidetään jatkuvasti. Moore näki terapiassakin olevan oleellista tiettyjen rajojen ylläpitämisen ja siten terapia voidaan nähdä eräänlaisena tilojen heterogeenisyyden ylläpitäjänä kuten uskonnonkin (Moore 1984, 130).

Psykoterapiassa merkittävä asia on tietysti muutos, nimittäin minän muutos. Tätä muutosta voidaan pitää eräänlaisena siirtymänä elämänrakentumisesta ja minuudesta uudempaan ja Moore nostaakin esiin van Gennepin teorian siirtymäriiteistä (Moore 1984, 133). Van Gennep piti siirtymäriittejä omanlaisinaan riitteinä, juuri siirtymän korostuneen aseman vuoksi. Hän näki siirtymäriittien koostuvan kolmesta eri vaiheesta: erotamisesta, välitilasta ja takaisin liittämistä. Siirtymäriittien eri vaiheiden merkittävyys

van Gennepin mukaan vaihtelee tilanteen mukaan, esimerkiksi hääriiteissä viimeinen vaihe on usein korostuneessa asemassa. (Gennep 1960, 10–11.) Moore vertaa psykoterapiaa transformatiiviseen performanssiin, jossa kolmivaiheinen siirtymä mahdollistuu. Moore katsoo terapiassa tapahtuvan omasta autonomiasta luopumisen, elämän uudelleen rakentumisen tässä tilassa terapeutin avulla ja elämän jatkumisen uudella rakenteella. Uudelleen rakentumisvaiheessa, eräänlaisessa välitilassa, tapahtuu samalla sekä luovaa että kivuliasta uuden elämän rakenteen luomista, kuten uskonnollisissakin riiteissä entisen elämänvaiheen kuolema ja uudelleensyntymä luovat väli- tai liminaalitulassa samalla niin tuskaa kuin eheytymistäkin. (Moore 1984, 137.)

Ongelmallisena Eliaden ja van Gennepin teorioiden käytöstä tekee se, että molemmat pohjaavat tutkimuksensa ns. primitiivisiin uskontoihin. Mooren artikkelin keskiössä onkin Victor Turner ja hänen panoksensa aiempiin teorioihin. Eliaden mielestä tilan heterogeenisyys kuului ennen kaikkea osaksi agraarista yhteiskuntaa. Modernissa, homogeenisessä maailmassa ei Eliaden mukaan voinut enää kokea samanlaista transformatio- tai puhdistautumiskokemusta kuin ennen vallinneessa tilojen heterogeenisyyttä ylläpitäneessä yhteisössä. Rajoilla merkatut pyhät tilat olivat ennen suoneet mahdollisuuden palata takaisin alkuperäiseen totuuteen ja siten taas syntyä uudelleen. (Eliade 2003, 85–88, 127, 222–223.) Tässä kohdassa Moore tuo esiin Turnerin, joka puolestaan tutkimuksissaan on osoittanut sen puolesta, että modernissa yhteiskunnassa ympäristön kokeminen on kaikkea muuta paitsi homogeenistä (Moore 1984, 132).

Turner tekee eron liminaalisten ja liminoidisten ilmiöiden välillä tukeutuen osittain van Gennepin luomaan käsitteistöön. Turner katsoi liminaalisten ilmiöiden kuuluneen agraariyhteiskuntaan, mutta hänen mukaansa teollisessa yhteiskunnassa niiden rinnalle ja osittain tilalle tulleen liminoidisten ilmiöiden. Kun liminaaliset ilmiöt olivat olleet kollektiivisia, yhteisiin tunnettuihin symboleihin perustuvia ja syvästi yhteiskunnan toimintaan juurtuneita, liminoidiset ilmiöt toivat rinnalle yksilölähtöisiä ja monesti yhteiskuntakriittisestä asenteesta nousevia ilmiöitä. Turner vertaa liminaalisia tapahtumia velvollisuuksiin ja liminoidisia hyödykkeisiin, joihin ei osallistuta paineesta tai velvollisuuden tunteesta, vaan hauskanpidon toivossa ja niistä ollaan valmiita maksamaan. Esimerkiksi taide ja urheilu olivat modernissa yhteiskunnassa tulleet yhteisön uskomusjärjestelmän ja sen tarjoamien siirtymäkokemusten tilalle. Liminaalisten ympäristöjen perusesimerkinä voidaan pitää kirkkoa ja liminoidisina tiloina voivat toimia esimerkiksi baarit ja kahvilat. (Turner 1982, 53–55.) Varhaisemmassa rituaalia koskevassa päätyössään Tur-

ner katsoo liminaalisuuden, joka toteutuu siis eri keinoin niin liminaalisissa kuin liminoidisissakin ilmiöissä, olevan perustavanlaatuinen osa mitä tahansa yhteiskuntaa. Liminaalisuuden Turner määrittelee asemien välissä olemiseksi, moniselitteiseksi ja samalla määrittelemättömäksi tilaksi. Tunnusomaista on se, että liminaalisessa tilassa olevalla ei ole tavanomaista statustaan, eikä hän erotu muista samassa tilassa olijoista. Liminaalisuus mahdollistaa vallitsevasta yhteiskunnan rakenteesta poispääsyn ja tämä hetkellinen ”välissä oleminen” on Turnerin mukaan virvoittavaa ja yhteiskunnan olemassaolon kannalta elintärkeää. Dialektiikka rakenteen ja ei-rakenteen välillä tekee yhteiskunnasta toimivan. (Turner 2007, 107, 147–148.) Liminaalisuuden ja välissä olemisen tematiikkaa Turner tarkastelee teoksessaan aina fransiskaani veljeskunnasta halloweenin viettämiseen. Turner siis työllään osoitti Eliaden ja van Gennepin luomien teorioiden soveltuvan myös muualle kuin primitiivisten tai perinteisten uskontojen tarkasteluun. Hän toi teorit jopa uskontojen ulkopuolelle yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja siten mahdollisti Moorenkin psykoterapian pohdinnan uskontotieteellisen tilan ja siirtymän näkökulmasta.

Miten tämä kaikki liittyy omaan tutkimukseeni ja retriitteihin? Mooren antaman esimerkin mukaan Eliaden, van Gennepin ja Turnerin teoriat ovat hyvin sovellettavissa myös omaan aiheeseeni, mutta myös itse Mooren tutkimus psykoterapiasta siirtymän mahdollistavana tilana toimii teoreettisena viitekehystenä. Vaikka psykoterapiana retriittiä ei toki voida pitää, retriitissä on selvästi terapeuttisia piirteitä. Retriittikokemusta voidaan luonnehtia hiljaisuudessa tapahtuvaksi matkaksi, jolla on kaksi ulottuvuutta. Osallistuja tekee matkan sisimpäänsä ja samalla saa retriitin sanallisesta annista virikkeitä hengellisen elämänsä ja elämäntilanteensa rakentumiseen uudella tavalla. (Häyrynen 2003a, 304.) Tavallinen hiljaisuuden retriittiin tulija onkin usein työnsä tai elämäntilanteensa väsyttämä ja kaipaa niin lepoa kuin vastauksiakin (Häyrynen 1990b, 71). Retriittiin mennään usein mieli kuormittuneena ja retriitin aikana tapahtuu palautumista ja elpymistä. Juuri elpymisen kannalta retriittiä tutkinut Arto Mikkola kuvaa retriitissä tapahtuvaa palautumista sisäiseksi uusiutumiseksi. (Mikkola 2004, 40, 58, 78.) Ohjaajan rooli hiljaisuudessa tehtävän matkan ja osallistujan elämän rakentumisen kannalta on oleellinen ja retriittiohjaajan rooleihin kuulukin niin hengellinen matkakumppanuus, sielunhoitajuus kuin rippi-isänä tai -äitinä toimiminen (Häyrynen 2003d, 92–93). Hiljaisuuden retriittien voidaankin katsoa kuuluvan sielunhoitoa korostavaan terapeuttiseen kristillisyyteen ja retriitin muodostavan paikan elämäkokemusten, tunteiden ja ajatus-

ten käsittelylle (Lehtonen 2005, 86). Hiljaisuuden retriitti tarjoaa siis täydellisen paikan ja tilaisuuden siirtymälle tai muutokselle elämässä. Yhteinen hiljaisuus, ohjaaja ja myös rauhallinen luonnonläheinen ympäristö tukevat kaikki osallistujan mahdollista tarvetta pohtia elämäänsä ja rauhoittua tärkeiden kysymysten äärelle. Myös Samjen retriitit tarjoavat samanlaisia mahdollisuuksia ja monet niiden elementeistä ovatkin samoja kuin hiljaisuuden retriiteissä – hiljaisuus, rauhallinen ympäristö ja virikkeet maailman uudella tavalla näkemiselle ovat kaikki läsnä. Oman primaariaineistoni perusteella voin myös todeta, että samankaltaisia motiiveja retriittiin lähtemiselle löytyy myös Samje-retriittikävijöiltä kuin hiljaisuuden retriittiin osallistujilta.

Retriittiä voidaan siis pitää siirtymätilana, koska yhteinen hiljaisuus sekä yhteiset ja mahdolliset henkilökohtaiset hetket ohjaajan kanssa kaikki tukevat jonkinlaisen sisäisen matkan läpikäymistä. Monilla myös todistetusti on retriittiin tullessa tarve elämän pohdintaan ja muutokseen. Samoin kuin Mooren kuvailemassa terapiassa, retriitissä käsitellään elämän uudelleen rakentumista ja hiljaisuussääntöön ja retriitin ohjelmaan antautuminen vaatii jonkinasteista omasta autonomiasta luopumista (Moore 1984, 137). Vaikka osittainen autonomiasta luopuminen onkin täysin omaehtoisesta, sitä se myös terapiaan mentäessä on. Samoin kuin siirtymäriitin, myös retriittiin menemisen voidaan nähdä olevan kolmivaiheinen prosessi. Jaana Myllylä onkin kuvannut retriittikokemusta kolmen vaiheen kautta. Ensin muutostarve tiedostetaan *tarvetilassa* ja lepoon asettuminen ja mielen avaaminen *muutostilassa* johtavat yhteyden löytämiseen *yhteystilassa*. Retriittiä usein edeltää tarve uudelleen arvioida omaa minuutta, elämää, yhteyttä muihin ihmisiin ja hengellisyyteen. (Myllylä 2006, 60, 65, 70.) Jo matka retriittiin voidaan nähdä olevan osa retriittiä ja sen aikana tapahtuu hiljentymiseen ja tuleviin kokemuksiin valmistautumista (Airaksinen 2006, 15–16). Paradoksaalisesti muutos käynnistyy retriitissä levossa ja hiljaisuudessa ja tämä muutos tarkoittaa merkitysten muuttumista – ihminen pohtii uudelleen arvojaan ja roolejaan (Myllylä 2006, 42, 46, 65). Siirtymäriitin vaiheet erottaminen, välitila ja takaisin liittäminen (tai toisin sanoen preliminaalinen, liminaalinen ja postliminaalinen vaihe) ovat siis nähtävissä myös retriittiprosessissa ja yksi oleellinen osa vaiheiden kulkua on selvä tilasta toiseen liikkuminen (Gennep 1960, 10–11, 21). Siirtymä tapahtuu henkisellä tasolla ja eri mielentiloissa (tarve-, muutos- ja yhteystilassa), mutta siirtymän liminaalisuus – oman itsen ja arvojen kyseenalaistaminen ja niiden tarkasteleminen jonkinlaisessa välitilassa – ilmenee myös konkreettisesti siirtymänä tiheään asutusta alueesta reuna-alueelle, luonnon helmaan.

Liminaalisuudelle tunnusomaiset statuksen menetys ja liminaalisessa tilassa olevien välinen toveruuden ja tasa-arvoisuuden tunne ovat myös retriitissä olemassa (Turner 2007, 107). Retriitissä ei tapahdu minkäänlaista esittelyä osallistujien välillä, vain ohjaajat esittelevät itsensä. Retriitin osallistujat ovat toisilleen anonyymejä, mutta nimetömyys tai sanallisen tutustumisen puuttuminen eivät mitenkään estä yhteyden ja yhteisöllisyyden kokemusta, vaan päinvastoin. Osanottajat tulevat toisilleen tutuiksi olemissä kautta sekä ilmein, elein ja liikkein. Yhden osanottajan puuttuminen yhteisestä hetkestä herättää hiljaista pohdiskelua ja kysymyksiä. Monet ovat kertoneet hiljaisuudessa tapahtuneesta tutustumisesta toiseen osanottajaan. (Häyrynen 2003a, 303–304.)

Turnerin luoman liminaalisen ja liminoidisen ilmiöiden välillä tekemän jaottelun puitteissa retriittiä voidaan pitää liminoidisena ilmiönä. Vaikka se toimii kollektiivisia perinteitä ja symboleita ylläpitävän kirkon sisällä, se ei kuitenkaan ole yhteiskunnan toimintaan perustavanlaatuisesti kuuluva, eikä siihen osallistuta velvollisuuden tunnosta. Liminoidisen ilmiön tapaan retriitti on hyödykkeen omainen ilmiö, joka ilmiselvästi nousee jonkinlaisesta yhteiskunnallisesta kriitikistä kiirettä, hektisyyttä ja kaavamaisuutta kohtaan. Liminaalisissa ilmiöissä avainasemassa ovat rituaaliset tietäjät (ritual elders), jotka ovat siirtymien ja pyhän tilan rajankäyntien tuntijoita. Tietäjien rooli ei liminoidisessa tilassa ole yhtä tärkeä, mutta ohjaajat, kuten näytelmän tai esityksen ohjaajat Turnerin käyttämää esimerkkiä hyödyntäen, ovat kuitenkin merkittäviä. Ohjaaja ei pidä liminoidista ilmiötä pystyssä, mutta hänen eteenpäin vievä vaikutuksensa on huomattava. (Turner 1982, 120–121.) Tällaisena voidaan pitää myös retriittiohjaajan roolia, joka ei kokonaisuudessaan retriitin siirtymätilanomaisuutta luo, vaan antaa virikkeitä sisäiselle matkalle sekä osallistujan lähestyessä pyrkii avustamaan tätä hänen kohtaamisissaan kysymyksissä ja mahdollisessa siirtymässä.

Retriittitilaa voidaan pitää laadultaan poikkeavana suhteessa muihin tiloihin ja ympäristöihin. Retriittiin osallistujien psykologinen siirtymä tai henkinen matkanteko vaatii mielen välitilaan menon lisäksi ympäristössä liminaaliseen välitilaan menemistä. Mikä olisikaan selvempää reuna-alueille siirtymistä kuin matka kaupungista luonnon helmaan, metsäiseen maisemaan järven tai meren rannalle? Retriittiin osallistujien mielenmaisemaa tukee siis nähty ja koettu maisema. Samaten yksi oletukseni on, että retriittiympäristö on tila, jossa yhteys Jumalaan ja hengellisyyteen löytyy tavallista helpommin tai tavallisuudesta poiketen. Retriitit ylläpitävät toisin sanoen tilojen heterogeenisyyttä. Muu luonnonympäristö ei tuota samanlaisia kokemuksia kuin retriittiluonto,

koska retriittiluonnon ympärillä on eräänlaisia rajoja. (Eliade 2003, 36–37). Rajojen ylläpito ei kuitenkaan ole niin suurieleistä ja johtajahahmoista riippuvaista, kuten Eliaden käsittelemien heimouskontojen kohdalla, vaan liminoidisen ilmiön tapaan rajat muodostuvat enemmänkin yksilökohtaisesti (Turner 1982, 54). Selvimpänä erona voidaan pitää sitä, että retriitti toimii eräänlaisena vedenjakajana työn ja vapaa-ajan välillä – sinne meneminen merkitsee yksilölle työn ja arjen jättämistä taakse. Yksilökohtaisesti retriitillä on myös mielensisäiset rajat. Sinne menemiseen valmistaudutaan henkisesti, siellä oleminen tuntuu poikkeavalta tavanomaisesta olemista ja sieltä pois tuleminen voi merkitä sitä, että uusi yhteystila syrjäyttää vanhan elämänrakenteen tai uusia arvoja ja muutoksia tuodaan entiseen elämään.

Oletukseni retriittiluonnon poikkeavuudesta tai erityisyydestä perustuu siis näkemykseen siitä, että tilat avautuvat meille heterogeenisesti, laadullisesti toisistaan poikkeavina. Tilojen heterogeenisyytenä voidaan pitää sitä, kuinka erilaiset tilanteet muodostavat liminaalisen kokemuksen. Esimerkiksi taidenäyttelyyn tai urheilutapahtumaan meneminen tarjoaa entisaikojen yhteisöllisten rituaalien tapaan liminaalisen kokemuksen, jossa oma status katoaa vahvan toveruuden ja yhteenkuuluvuuden tunnelmassa. Samalla tapahtumaan meneminen erottuu muunlaisesta olemisesta, sinne mennään eräänlaisen välitilakokemuksen toivossa, jossa mieli on avoimempi ja siellä koetaan virkistäytymistä. Siirtymäriitin kaltaisesta uudelleensyntymiskokemuksesta ei varmaan jokaisen tapahtuman kohdalla voida puhua, mutta samankaltaisesta ilmiöistä kuitenkin. Retriittiä voidaan pitää tällaisena elämyksellisenä liminoidisena hyödykkeenä kuten muitakin kulttuurisia tapahtumia, mutta sen uskonnollinen ja osin terapeutininkin vire tekee siitä tavallista voimakkaamman kokemuksen. Retriitin eri elementit korostavat sen välitilanomaisuutta ja välitilakokemus vaikuttaa luontokokemukseen samalla kun se saa siitä vahvistustakin. Luonto tarjoaa reunamilla olemisen tunteen ja siellä sisäinen keskustelu oman itsen ja ehkä Jumalankin kanssa mahdollistuu eri tavalla kuin kiireisessä arjessa. Niin toive jonkinlaisesta sisäisestä matkasta kuin uskonnollinen ohjauskin tekevät retriittiluonnosta erityislaatuisen välitilan, jossa terapeutin ja hengellinen siirtymä toteutuvat. Tämä on oletukseni ja tulosten kautta tulen arvioimaan oletukseni pätevyyttä. Tuleeko aineistosta esiin retriittiluonnon erityisyys ja jos tulee, niin miten? Onko siirtymäteoria toimiva erityisyyden selittäjänä?

3 Tulokset

3.1 Hiljaisuuden retriitin kävijöiden (48) vastaukset

3.1.1 Hiljaisuuden retriitissä kävijöiden taustatiedot

Tässä luvussa käyn läpi hiljaisuuden retriittiin osallistuneiden vastaajien kyselylomakeaineiston. Kappaleet on muodostettu lomakkeen (liite 1) kysymysten mukaan, joskaan ei aivan järjestyksessä. Osassa kappaleissa käsittelen useamman samaa teemaa koskevan kysymyksen vastauksia.

Hiljaisuuden retriitissä käyneiden vastaajajoukko muodostui eri hiljaisuuden retriiteillä käyneistä henkilöistä, jotka retriitissä tehdyn tutkimukseni lyhyen esittelyn jälkeen päättivät ottaa kyselylomakkeen. Pieni osa kyselylomakkeista jaettiin retriittikontekstin ulkopuolella, mutta jokainen vastaaja on käynyt ainakin kerran hiljaisuuden retriitissä. Kyselylomakkeeseen vastattiin kotona omassa rauhassa ja palautettiin postitse minulle. Palautteen antaminen tai palautekeskustelut eivät hiljaisuuden retriittiin sisälly, koska retriitin periaatteisiin kuuluu, että hiljaisuudessa koetut asiat saa pitää omana tietonaan, eikä kokemusten analysointia ainakaan heti retriitin päätyttyä pidetä sopivana (Häyrynen 2003a, 309). Tämän takia aineistonkeruun menetelmäksi valikoitui kotona täytettävä kyselylomake, joka antoi vastaajalla mahdollisuuden pohtia retriittikokemuksia vasta hyvän tovin jälkeen.

48 hiljaisuuden retriitissä käynyttä henkilöä palautti kyselylomakkeen. Tästä joukosta 45 oli naisia ja kolme miehiä. Myös muissa hiljaisuuden retriittiä koskevissa tutkimuksissa naiset ovat olleet enemmistössä – Johanna Rantasen (2006, 44) tutkimuksessa oli 11 naista ja 3 miestä, Tuija Röngän (2002, 32) tutkimuksessa oli 10 naista ja 3 miestä, Arto Mikkolan (2003, 58) tutkimuksessa taas oli 82 naista ja 5 miestä. Ilmiö heijastelee kahta tosiasiaa: sitä, että naiset ovat hiljaisuuden retriiteissä yleensä enemmistössä ja usein myös halukkaampia kyselyihin vastaajia kuin miehet. Vastaajien ikää selvitin kuuden ikähaarukan perusteella (18–29, 30–39, 40–49, 50–59, 60–69 ja 70→). Naisista suurimman ryhmän muodostivat 50–59-vuotiaat, joita oli yhteensä 19 henkeä. 60–69-vuotiaita oli 12 ja 40–49-vuotiaita 8 henkilöä. 30–39-vuotiaita oli neljä ja seitsemänkymppisiä tai vanhempia oli vain kaksi henkilöä. Miehistä kaikki osuivat eri ikähaarukkaan: yksi oli viisikymppinen, yksi kuusikymppinen ja yksi seitsemänkymppinen tai vanhempi. Myös muissa retriittitutkimuksissa aineiston ikäpainotus on ollut keski-

ikäisissä, 40–60-vuotiaissa (esim. Rantanen 2006, 44; Myllylä 2006, 16; Rönkä 2002, 32). Vaikka hiljaisuuden retriittejä järjestetään myös opiskelijoille suunnatusti, nuoremmat polvet eivät hiljaisuuden retriittiä juuri ole löytäneet. Omassa aineistossani ei ollut yhtään 18–29-vuotiasta.

Ensi kertaa hiljaisuuden retriitissä käyneitä aineistossani oli yhteensä jopa 16 henkeä. Tämä osoittaa, että hiljaisuuden retriittien kävijäkunta ei muodostu vain uskollisesta eliitistä, vaan hiljaisuuden retriittiin löytää tiensä yhä useampi uusi kokeilija. Toisaalta kymmenen kertaa tai sitä useammin hiljaisuuden retriitissä käyneitä oli yhteensä 14 henkeä, mikä taas osoittaa toimintamuodon helposti muodostuvan jokavuotiseksi perinteeksi. 18 henkilöä asettuu siis näiden äärilaitojen keskelle, he ovat käyneet retriitissä useammin kuin kerran, mutta eivät yhdeksää kertaa enempää.

Hiljaisuuden retriitit, joihin vastaajat olivat osallistuneet, vaihtelivat suuresti teemoiltaan. Oli niin perinteisiin teemoihin kuten jouluun ja pääsiäiseen liittyneitä retriittejä, ignatiaanisia eli henkilökohtaisesti ohjattuja sekä rukouslaulu-, uni- kuin sinkkuretriittejäkin. Monet, etenkin ne, jotka olivat käyneet useammilla retriiteillä, eivät muistaneet kaikkia käymiensä retriittien teemoja. Monet myös raportoivat käyneensä tavallisilla tai ilman erityistä teemaa olleilla retriiteillä. Yllättävää oli, että jopa seitsemän vastaajaa kertoi olleensa tyky- eli työhyvinvointiretriitissä. Hiljaisuuden retriitit on siis tykytoiminnan järjestäjien eli työnantajien ja kaupungin mielestä toimintamuoto, joka tukee hyvin työssä jaksamista ja työhyvinvointia. Jo viisi kertaa retriitissä ollut vastaaja kertoi tyky-toiminnan vaikutuksista retriittiin lähtemisen motiiveja koskevan kysymyksen kohdalla näin:

Ensimmäisen tyky-toimintana olleen retriitin kokemuksen perusteella hiljaa oleminen oli uusi kokemus ja miellyttävä (HK5).

Hiljaisuuden retriitin voi siis löytää myös työpaikkansa kautta ja sen vaikutukset näyttäisivät aineistoni perusteella olevan positiivisia, koska tyky-retriittiin osallistuneet vastaajat olivat kaikki jatkaneet hiljaisuuden retriiteissä käymistä.

3.1.1.1 Motiivit hiljaisuuden retriittiin lähtemiselle

Kysyttäessä retriittiin lähtemisen motiiveista kolme teemaa nousivat ylitse muiden. Eniten mainintoja sai hiljaisuuden kaipuu ja tarve hiljentyä, jotka 20 vastaajaa kokivat tärkeäksi syyksi lähteä retriittiin. Hengellisyys tarpeet mainittiin 19 vastauksessa ja niitä

kuvattiin monella eri tavalla. Jotkut totesivat kaipaavansa hengellisyytensä syventämistä (HK1) tai elvyttämistä (HK14), jotkut taas kuvasivat tarvettaan kuulla Jumalan ääni (HK19, HK30) tai pääsevänsä Jumalan puhuteltavaksi (HK26, LK3). Hengellisiä tarpeita kuvattiin myös Jumala-suhteen tutkimisena (HK31), kristityn elämässä eteenpäin pääsemisenä (LK7) sekä Jumalan kaipauksena (HK10). Pysähtymisen tarpeet tulivat esiin 18 vastauksessa. Tämän teeman sisälle mahtui paljon toiveita arjesta, kiireestä ja työstä poispääsemisestä. Eräs vastaajista kuvasi pysähtymistä osuvasti ”*matkana ulos kaupungin hölystä ja suorittamisesta, tekemisestä olemiseen*” (LK5).

Seuraavaksi eniten mainintoja, yhteensä 11, sai lepo, mikä ei sinänsä ole yllättävää, kun moni vastaajista koki retriitin olevan juuri keino pysähtyä ja päästä pois arjen kuvioista. Hiljaisuuden retriiteissä levon tarve onkin huomioitu ohjelman vapaaehtoisuudella (Häyrynen 1990b, 74). Lisäksi myös yksityiset huoneet ja täysi ylläpito mahdollistavat sen, että retriittiajasta voi käyttää lepoon niin paljon kuin haluaa. Neljälle vastaajista itse ylläpito ja käytännön seikkoihin liittyvät asiat, kuten retriittipaikan läheisyys ja valmis viikonloppuohjelma, olivat yksi motivaation lähteistä retriittiin osallistumisessa. Kuten levon tarpeenkin, myös rauhan tarpeen ja rauhoittumisen toivat esiin 11 vastaajaa. Ei pelkästään se, että on mahdollisuus levätä, vaan myös yleinen rauha ja rauhallisuus ympärillä, ovat oleellisia seikkoja retriitissä olemisessa.

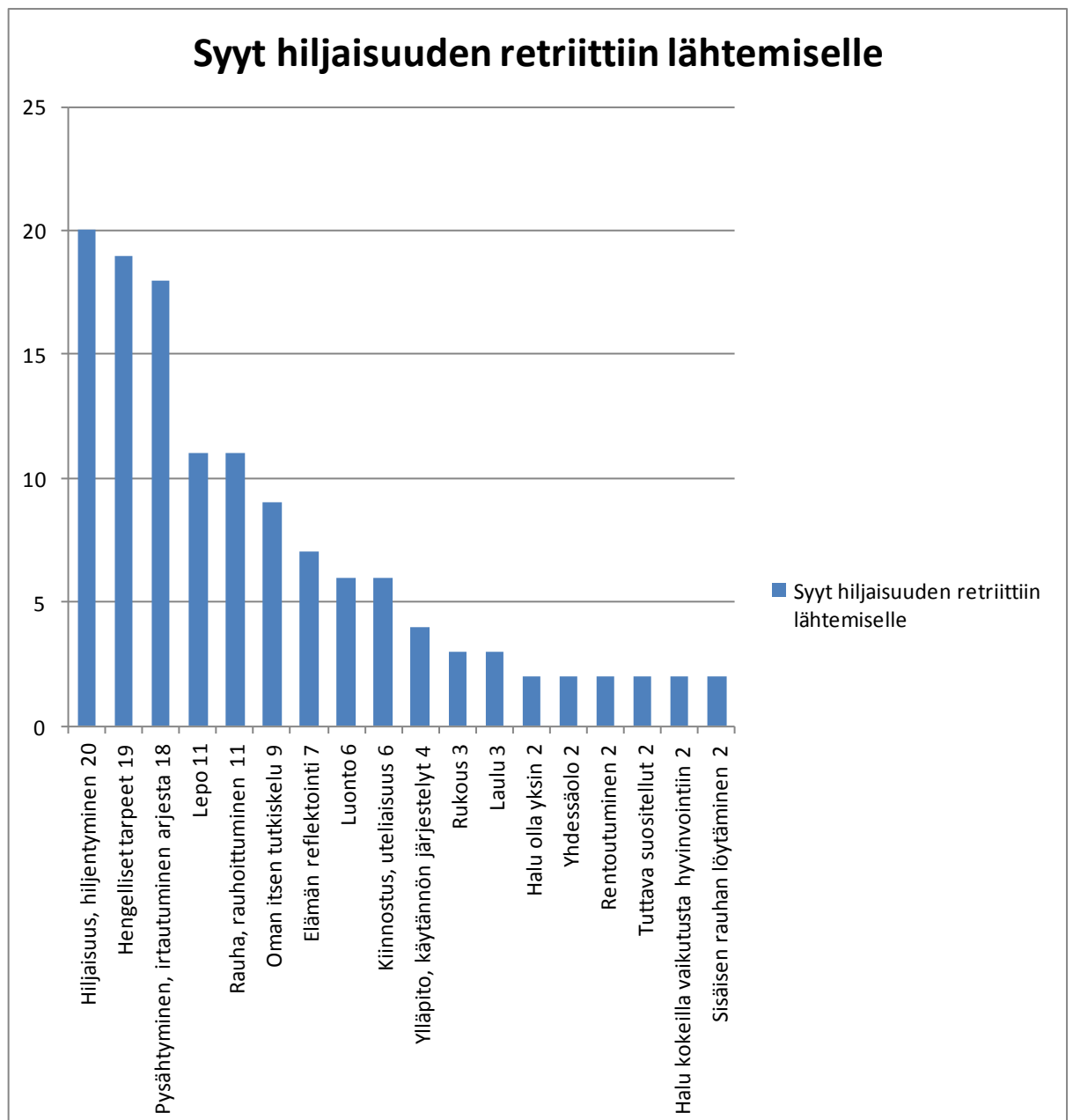
Omaan itseän ja omaan elämäntilanteeseen liittyneet syyt olivat suhteellisen iso osa retriittiin lähtemiseksi mainituista syistä. Yhdeksän vastaajista nosti tärkeäksi syyksi sisäänpäin kääntymisen tai itseään lähemmäs pääsemisen. Eräs vastaaja kirjoitti toiveestaan päästä tutkimusmatkalle itseensä (HK27). Monilla oli tarve tutkiskella itseään ja kuunnella omia tarpeitaan ja tunteitaan. Seitsemän vastaajista katsoi yhdeksi motivaation lähteeksi elämäntilanteen reflektoinnin. Vastaajista yksikään ei käyttänyt juuri tuota elämäntilanteen reflektointi -termiä, mutta vastaukset pitivät sisällään selvästi siihen liittyviä toiveita. Vastaajat mainitsivat muun muassa ajankohtaisten ongelmien pohtimisen (HK25), ihmissuhteiden hahmottamisen (HK30) ja menneen ja tulevan ajattelemisen (HK12) olevan kannustimia retriittiin lähtemiselle.

Kuusi vastaajista, joista neljä oli luontoretriitin kävijöitä, kertoivat luonnon olevan yksi syy lähtöön. Kaikki kuusi kuvasivat luontomotivaatiotaan hieman eri sanoin. Kahden vastaajan syyt – *luonnon keskelle pääseminen* (HK20) ja *luonnon läheisyys* (LK2) – pitivät sisällään saman ajatuksen. Yksi toi esiin erityisesti luonnon rauhan (HK32), toi-

nen taas korosti sitä, että juuri Rymättylän luonto oli houkutteleva (LK3). Yksi vastaajista totesi olevansa yksinkertaisesti kiinnostunut luonnosta (LK9), toinen taas korosti luonnon heräämisen tuntemisen ja havainnoinnin merkitystä (LK12). Kahdeksalle prosentille hiljaisuuden retriitin kävijöistä luonto siis muodosti jo retriittiin lähtemisen suunnitteluvaiheessa yhden kannustimen, jonka nojalla retriittiin lähdettiin. Yksi vastaajista nosti eritoten retriittipaikan – Rymättylän – luonnon houkuttelevaksi, mikä ehkä tukee oletustani siitä, että retriittiluonto muodostuu erityiseksi luontokohteeksi, jossa koetaan jotain poikkeavaa. Toisaalta luontomainintoja ei ollut paljoa suhteessa siihen, kuinka monelle retriitti oli eräänlainen pakopaikka arjesta ja ”kaupungin hölystä”. Ehkä retriitin ohjelmallinen anti, tunnelma ja ylläpito mahdollistavat jo pakenemisen tavallisesta arjesta, mutta uskon, että luonnonläheisyys näyttelee (ehkä tiedostamatta) tässä pakenemisessä suurempaa osaa, mitä vastaukset antavat ymmärtää. Tätä oletusta tukee myös Kaplanien teoria luontoympäristön elvyttävyydestä. Heidän mukaansa luonto tarjoaa yhteenkuuluvuuden ja lumoavuuden tunteita, jotka ovat oleellisia elvyttävyyden kokemisessa. (Kaplan & Kaplan 1989, 190, 192.)

Vähempiä mainintoja motivaatiota kysyttäessä sai puhdas kiinnostus (HK28), uteliaisuus (HK27, HK33) tai halu kokea, mitä retriitti käytännössä on (HK35). Tämäntapaisia mainintoja oli yhteensä kuudessa lomakkeessa. Kolme henkilöä nosti yhdeksi retriittiin lähdön syyksi rukoilun ja laulamisen mainitsi myös kolme henkilöä. Retriitin ohjelman pienetkin piirteet hetkirukouksineen ja yhteislauluineen ovat siis merkittäviä joillekin osanottajille. Hieman paradoksaalisesti kaksi vastaajista mainitsi retriittiin lähtöään motivoivan yksinoloon pääsemisen (LK2, HK15), kun taas kaksi muuta vastaajaa pitivät taas yhdessäoloa yhtenä syynä retriittiin lähtemiselle (LK12, HK31). Hiljainen yhdessäolo toisin sanoen mahdollistaa siis molemmat kokemukset – toisaalta joku voi kokea saavansa olla yksin, vaikka ympärillä olisi joukko ihmisiä (vaikkakin hiljainen sellainen), toisaalta taas yhteinen hiljaisuuskaan ei lannista joidenkin positiivista yhdessä olemisen kokemusta. Eri taustan omaavat ihmiset – niin hektistä sosiaalista elämää kuin rauhallisempaakin elämää elävät – löytävät helposti oman paikkansa retriitissä ja siinä kai piileekin retriittien vetovoima.

Kuviossa 1 olen koonnut yhteen aineistossani mainitut syyt hiljaisuuden retriittiin lähtemiselle. Olen laittanut kaavioon kaikki syyt, jotka on maininnut vähintään kaksi henkilöä. Yksittäisiä mainintoja, jotka eivät kaaviossa esitettyihin teemoihin sopineet, oli

Kuvio 1. Kuviossa on esitetty erilaisten retriittiin lähtemisen syiden kirjo. Pysty-akselissa on henkilöiden lukumäärä, jotka ovat syyn maininneet vastauksessaan. Vaaka-akselilla on erilaisia mainittuja retriittiin lähtemisen syitä teemoittain. Vastaajajoukon muodosti 48 hiljaisuuden retriitissä käynyttä henkilöä. Useat mainitsivat enemmän kuin yhden syyn retriittiin lähtemiselle ja kaikki ainakin kahden henkilön mainitsemat syyt olen kuviossa tuonut esiin.

yhdeksän kappaletta. Näihin kuuluivat muun muassa tarve kokea olevansa arvokas (HK20), mietiskely (HK14) ja hengellinen kirjallisuus (HK13). Motiiveja hiljaisuuden retriittiin lähtemiselle oli lähes kaikilla useampia ja tämä vastaus (kysymykseen: *mitkä*

ovat olleet motiivisi retriittiin lähtemiselle?) antaa kuvan siitä, kuinka moniin eri tarpeisiin retriitti voi vastata:

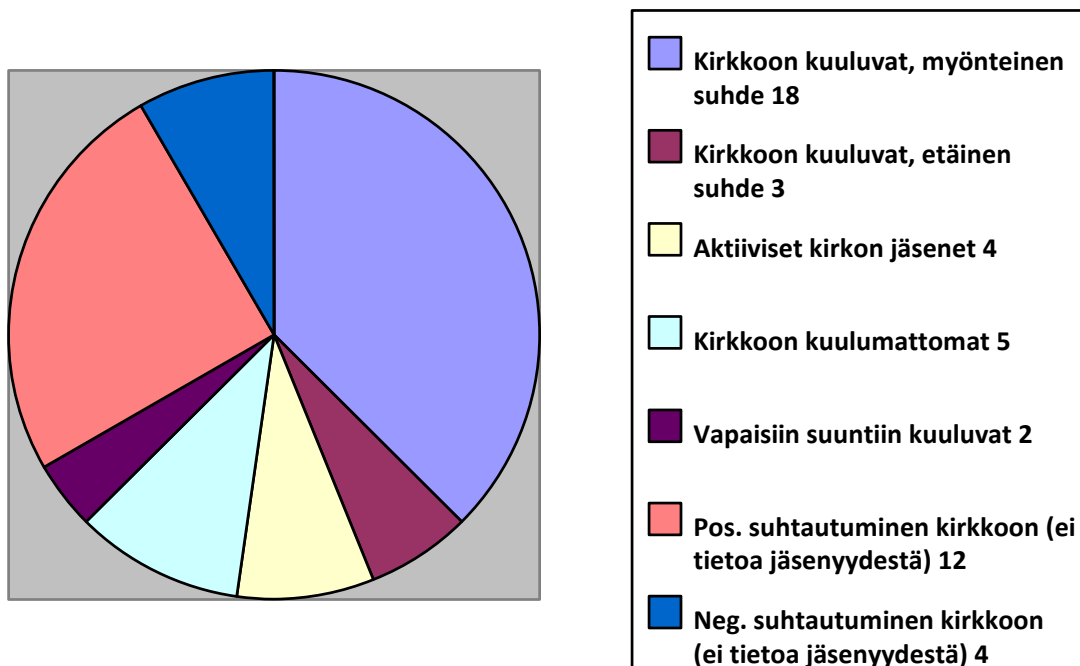
Todella tarve + sisäinen pakko pysähtyä, ollut liikaa menoa + ohjelmaa, tarve kuunnella Jumalaa; tunteita & tarpeita. Hiljaisuus todella tärkeää – yleensä pyhitän vähintään kerran viikossa päivän hiljaisuudelle! Hahmottaa tavoitteita, tarkastaa kurssia; arvoja, ihmissuhteita, käy läpi prosesseja + kriisejä (HK30).

Vastauksessa käy myös ilmi se, että hiljaisuus on ehkä retriittien vaikutuksesta muodostunut myös osaksi omaa arkielämää ja siinäkin pyritään ”hiljaisuuden viljelyyn”. Retriittikokemus voi olla joillekin mullistava kokemus, joka sysää elämän muutokseen (Laitinen 2006, 78).

Muissakin retriittitutkimuksissa on tullut ilmi, että lepo, pysähtyminen tai etäisyyden ottaminen arkielämään, muutostarpeet ja hengellinen uusiutuminen ovat yleisiä toiveita, jotka edeltävät retriittiin lähtöä (Myllylä 2006, 27; Mikkola 2004, 67). Irina Nikkanen mainitsee kolmeksi suurimmaksi retriittiin lähtemisen syyksi yleisimmästä alkaen Jumalasuhteen hoidon, ruumiillisen ja hengellisen levon sekä hiljaisuuden ja rauhan (Nikkanen 1997, 60). Omassa aineistossani hiljaisuus oli yleisimmin mainittu, sitten hengellisyys ja kolmantena pysähtyminen. Neljänneksi eniten mainittu oli levon tarve. Yleisimmät syyt ovat siis edelleen samat, kun vertaa Nikkasen jo vuonna 1997 tekemään tutkimukseen. Keskinäinen järjestys on tosin hieman muuttunut. Voidaan kuitenkin sanoa, että samat tarpeet kuin 15 vuotta sitten määrittelevät retriittiin menoa tänäkin päivänä. Hiljentyminen, hengellisyys ja lepo ovat yhtä kortilla kuin mitä ne yhdeksänkymmentä luvullakin olivat.

3.1.1.2 Suhde kirkkoon

Jo aiemmin pohtiessani hiljaisuuden retriitin paikkaa suomalaisessa hengellisyydessä, käsitelin hieman vastaajien suhdetta kirkkoon (ks. s. 14–15). 48 vastaajaa voidaan luokitella seitsemään eri ryhmään sen perusteella, mitä he suhteestaan kirkkoon kertoivat. Kuviossa 2 nämä seitsemän ryhmää ja niihin kuuluvien vastaajien määrä käy selvästi ilmi. Suurimpaan ryhmään, jossa oli 18 henkilöä, kuuluvat ne, jotka suoraan

Kuvio 2. Kuviossa on esitetty kirkkoon suhtautumisen rakenne 48 hiljaisuuden retriitissä käyneen muodostaneessa joukossa.

kertovat kuuluvansa kirkkoon tai heidän kertomastaan voidaan se päätellä. Lisäksi tämän ryhmän jäsenten kirkkoon kuulumiseen liittyy positiivinen suhtautuminen. Kirkkoa ja kirkkoon kuulumista kuvaillaan siis tärkeäksi ja rakkaaksi. Jotkut mainitsivat kirkkoon kuulumiseen liittyvän jo lapsena saadun kristillisen kasvatuksen (HK1, HK13, HK17). Vastaajien joukossa oli kolme henkilöä, jotka myös kertoivat kuuluvansa kirkkoon, mutta heidän suhtautumisensa kirkkoon ei kuitenkaan ollut kovin positiivinen. Kaksi heistä kuvaili suhtautumistaan kirkkoon seuraavin sanoin:

Ristiriitainen → sapettaa todella kun papit nynnyjä eivätkä pysy raamatun linjalla mm. homoasiassa – pokkuroidaan ihmisiä! En halua erota kirkosta kuitenkaan! Luen päivittäin raamattua, rukoilen, Jeesus kaikista tärkein asia!!! (HK30)

Tällä hetkellä kipeä. Olen edelleen ev. lut. mutta hengellisen leipäni saan muualta. Retriitit ovat yksi ev. lut. onnistunut muoto, välittää Jumalan sanaa, rakkautta, välittämistä (HK7).

Kolmas kirkkoon kuulunut, mutta siihen muuten kuin positiivisesti suhtautunut kuvasi suhdettaan vähäsanaisemmin ja totesi olevansa etäännytynyt kirkon opista ja toiminnasta (HK35). Nämä kolme erotin siis omaksi ryhmäkseen erotuksena vastaajista, jotka kirkkoon kuuluivat ja suhtautuivat siihen positiivisesti. Oman ryhmänsä muodostivat myös neljä aktiivisuudellaan muista erottuvat kirkon jäsenet. Kaksi vastaajaa kertoi olevansa

aktiivijäseniä ja tekevänsä vapaaehtoistyötä kirkon piirissä (HK8, LK5). Yksi kertoi hoitavansa luottamustoimiakin (HK28) ja vastaajista yksi oli kirkon työntekijä (HK29).

12 vastaajan kertomukset suhteestaan kirkkoon eivät tyhjentävästi paljastaneet kirkkoon kuulumista, mutta puhuivat silti positiiviseen sävyyn kirkon toiminnasta. Tähän kategoriaan kuuluneista moni kertoi joskus osallistuvansa kirkon järjestämiin tapahtumiin, kuten jumalanpalveluksiin ja konsertteihin. Kirkon olemassaolo nähtiin yleisesti ottaen hyvänä asiana. Jotkut kuvailivat omaa suhtautumista uskovaisuuden sijaan hengellisyytenä (HK23, HK24) ja hiljaisena uskona (LK12). Luultavasti jotkut tähän luokkaan asettamani vastaajat kuuluvat todellisuudessa kirkkoon, mutta heidän vastauksistaan ei yksiselitteisesti pystynyt sitä toteamaan. Vastauksissa huokui kirkon tukeminen ja kahden-toista vastaajan ryhmästä yksi kuvaili suhdettaan kirkkoon seuraavasti:

Koen kirkon luontevaksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Kirkko auttaa niitä, jotka muut ovat jättäneet. Olen hiljaisessa uskossa ja koen kirkon eri ”suunnat” hämmentävinä (LK12).

Aineistossa oli myös neljä vastaajaa, joiden kirkkoon kuulumisesta ei voinut varmasti sanoa, mutta joiden suhtautuminen oli jotakuinkin enemmän negatiivinen kuin positiivinen. Kaksi vastaajaa kuvaili suhdettaan kirkkoon yksisanaisesti: toinen etäiseksi (HK11) ja toinen haaleaksi (HK22). Kaksi muuta kuvailivat suhtautumistaan tarkemmin:

Hiukan etäinen; vierastan synnistä puhumista ja ehdottomuutta. Itselläni on avarampi jumala ja ihmiskäsitys mielestäni kuin kirkolla. Arvostan kirkossa tiettyjä asioita (ihmisten auttaminen), mutta en kaikkea (kaavamaisuus, hierarkia) (HK18).

Kyrmyniskainen; mitä avoimemmaksi maailma tulee, sitä enemmän kirkon dogmatiikka ja pysähtyminen ihmetyttää (HK2).

Vaikka nämä vastaajat näkivät kirkossa myös huonoja piirteitä – kaavamaisuutta ja pysähtyneisyyttä – he kuitenkin kokivat retriitin sopivan itselleen. Voisiko siis olla, että hiljaisuuden retriitti on ikään kuin kirkon poikkeus säännössä – toimintamuoto, joka on enemmän edellä aikaansa kuin muu kirkon toiminta?

Tämän ajatuksen puolesta puhuu myös viiden ihmisen muodostama vastaajajoukko, joka ei kuulu kirkkoon. Kuten yksi vastaajista kiteyttää: ”En ole kirkon jäsen, mutta

kristillinen perusvire retriitissä ei ollut ongelma minulle” (HK9). Kirkko siis pystyy hiljaisuuden retriittien kautta kohtaamaan ihmisiä, jotka eivät ole vain suhtautumiseltaan epäileväisiä kirkkoa kohtaan, vaan myös niitä, jotka eivät kirkkoon alkuunkaan kuulu. Vaikka hiljaisuuden retriitissä kristillisen sanoman korostaminen ei ole yhtä päätöksellistä kuin jumalanpalveluksissa, Raamatun luku ja rukoulu kuuluvat perustavanlaatuisesti retriitin ohjelmaan. Itse hiljaisuus on ilmeisesti sanaa voimakkaampi tälle vastaajajoukolle. Hengellinen kilvoittelu on yksi retriittiin lähdön perinteisiä syitä, mutta huomattavan moni hakeutuu retriittiin etsiäkseen vastauksia elämänsä kriisitilanteissa (Häyrynen 1990b, 79). Vastaajajoukossa oli lisäksi kaksi henkilöä, jotka kertoivat kuuluvansa kirkon vapaisiin suuntiin (LK9, HK19). Hiljaisuuden retriittien ekumeeninen perusta näkyy siis kävijäkunnassakin ja toimintamuodon avarakatseisuus houkuttelee hiljaisuuteen myös kirkkoon kuulumattomat ja siihen muuten penseästi suhtautuvat.

3.1.1.3 Suhde luontoon

Luontosuhde, kuten jo aiemmin olen todennut, määrittyy sen mukaan, mitä käsityksiä luontoon liitämme. Luonto voi toiselle tarkoittaa ankaruutta ja arvaamattomuutta, kun taas toinen käsittää luonnon elämysten tyysijana (Partanen 2009, 41, 67). Käsitysten sijaan luontosuhdetta voi tarkastella merkitysten kautta (Telama 1992, 62–68), jolloin saadaan selvempi kuva siitä, mitä tarkoitusta luonto yksilölle näyttelee. Luonnon merkitys voi esimerkiksi määrittäytyä ensisijaisesti hyötytoimintojen kautta, jolloin liikunta, marjastus tai valokuvaus on luontoa ajateltaessa ensimmäinen mieleen juolahtava asia (Telama 1992, 64–66). Kyselylomakkeen kysymys ”*Minkälainen suhde sinulla on luontoon ylipäätään?*” pyrki muita kysymyksiä suoraviivaisimmin hahmottamaan vastaajan yleensä vallitsevaa suhtautumista luontoon ja toimintaa siellä. Muutkin kysymykset, kuten kysymys siitä, miten vastaaja ottaa luonnonläheisyyden huomioon retriitissä, valottavat vastaajan luontosuhdetta ja hänen liittämäänsä käsityksiä siihen. Muut luontosuhteeseen liittyvät kysymykset kuitenkin kohdistuivat retriittikontekstiin, joten ne käsittelevät tästä kysymyksestä erillään.

Tarkasteltaessa vastauksia luonnolle annettujen merkitysten kautta, voidaan sanoa, että 18 vastaajista antoi luonnolle useamman kuin yhden merkityksen. 30 vastaajaa taas kuvasivat suhdettaan luontoon yhden merkityksen kautta tai kuvasivat suhdettaan luontoon hyvin lyhytsanaisesti. Viisi vastaajista kuvasi suhdettaan lyhyesti, eikä kerrotun perusteella heidän luontoon antamistaan merkityksistä voida paljoa sanoa. Yksi kuvasi suh-

dettaan läheiseksi (HK11), toinen kiitolliseksi (HK21), kolmas mainitsi pitävänsä luontoa arvossa (HK28) ja neljäs toivoi vielä joskus asuvansa luonnon lähellä (HK35). Yksi taas totesi yksioikoisesti luonnon olevan yliveto (HK22). Syistä, miksi he pitivät luontoa arvossa tai toivoivat sen läheisyyttä, ei vastauksissa selitetty. Muut vastaajat kertoivat melko tarkastikin suhteestaan luontoon ja antoivat sille selvästi ainakin yhden merkityksen, kun seurailaan Telaman (1992) luomaa jaottelua (ks. s. 28–29). Luonnolle annettujen merkitysten yleisyys käy ilmi kuviossa 3, johon olen koontanut eri merkityksiin kohdistuneet maininnat aineistossa.

Eniten mainintoja vastausten joukossa sai luonnon merkitys hyötytoimintojen kautta. Yhteensä 23 kertaa luontosuhteesta kerrottiin liikkumisen, kuntoilun, marjastuksen, kalastuksen, uimisen, vaeltamisen tai muun toiminnan kautta. Monet kertoivat liikkumisesta tai lenkkeilystä luonnossa, mutta joillekin luonto todella oli moninaisen toiminnan

Kuvio 3. Kuviossa on esitetty 48 hiljaisuuden retriitissä käyneen muodostamassa aineistossa mainitut luonnon merkitykset Risto Telaman tekemän luokituksen mukaan (ks. s. 28–29). Suurimassa osassa vastauksissa oli mainittu vain yksi merkitys, mutta joissakin (18) oli mainittu useampi.

ja tekemisen paikka.

Rakastan olla luonnossa. Liikun metsikössä, menen laavulle grillaamaan, lenkkeilen + hiihdän luontopoluilla. Käyn puutarhoissa kun olen matkoilla. Nukun kesällä päiväunet pihakeinussa + luen päivittäin ulkona, meditoin. Olen ulkona kun voin. Menen merenrantaan (HK23).

Viihdyn erittäin hyvin luonnossa, mulla on mökki kallioisessa metsässä, marjastan ja sienestän mielelläni, patikoin mielelläni, hiihdän ja pyöräilen. Yksityiskohdat kiinnostavat, seuraan lintujen, perhosten liikkeitä, tähtitaivasta (HK3).

Kuten näissäkin vastauksissa käy ilmi, myös luonnon merkitys havainto- ja elämysympäristönä oli usein esillä. Yhteensä 18 vastauksessa tuotiin esiin luonnon kauneus, luonnon eri elementit ja niiden tarjoamat elämykset. Havainnoimista ja elämyksiä kuvailtiin monin eri tavoin. Lintujen tarkkailu tai kuulostelu mainittiin joitakin kertoja, myös metsä, meri, tähdet, ruska, puut ja kukat mainittiin erityisinä yksityiskohtina, joita havainnointiin. Joillekin luonnon elämyksellisyys ei rajoittunut vain näköhavaintoon. Yksi vastaajista kertoi ”katsovansa, kuuntelevansa, haistavansa ja tunnustelevansa” luontoa (LK3).

16 vastauksessa kuvailtiin luonnon merkitystä uusintajana tai virkistäjänä, joka rauhoitti, antoi voimaa tai hyvinvointia. Erityisesti luonnon merkitys rauhoittajana tuli esiin, mutta myös sen hyvinvointia edistävä vaikutus oli joidenkin vastaajien parissa huomattu.

Luonto on minulle voiman antaja. Olen kokenut lumen hiljaisuuden, väri-en hehkun syksyllä niin täällä etelässä kuin lapin loimuavan ruskan ja tunnen miten kehoni imee näistä väreistä hyvää oloa. Tai sen seuraaminen miten luonto herää keväällä eloon saa mielen toiveikkaaksi (HK9).

”Tulen kipeäksi”, jos minulla ei ole kosketusta luontoon ja yksinoloon (LK7).

Kaplanien tutkimuksen mukaan luonnon elvyttävyyden osuva tapa hoitaa henkistä uupuneisuutta, joka voi helposti iskeä ahtaissa, kaupunkimaisissa ympäristöissä (Kaplan & Kaplan 1989, 196). Tuntemus kipeäksi tulemisesta ilman kosketusta luontoon ei siis ole hatusta vedetty huomio. Juurikin luonnon pehmeä lumoavuus, kuten ruskan värien hehku tai keväällä kasvillisuuden orastaminen, ovat luonnon piirteitä, jotka elvyttävät ja auttavat jopa kontrolloimaan kivun tunteita (Kaplan & Kaplan 1989, 192).

Merkitysjaottelussa hyötytoimintojen, elämyksellisyyden ja virkistävyuden lisäksi luonto voidaan nähdä henkisyiden symbolisoijana elämän itsensä ja suurempien voimien edustajana (Telama 1992, 63). Tällaisesta suhtautumisesta ei yksikantaan kovinkaan moni raportoinut. Vain kolmessa vastauksessa oli sellaisia piirteitä, jotka mielestäni viittasivat tällaiseen luonnon merkityksellistämiseen itseisarvona, kuten Telama tätä merkitystä kutsuu.

Kunnioitan luontoa ja toivon, että pystyisimme varjelemaan luontoa. Luonto on lepopaikka, pyhä (HK1).

Luonto on ollut kirkkoni lapsesta lähtien (HK6).

Ihailen ja rakastan luontoa, luonto on suuri lohduttaja ja parantaja. Toivoisin, että itse voisin tehdä enemmän asioita luonnon hyväksi ja sen hyväksi, että yhä useammat ihmiset ymmärtäisivät luonnon merkityksen (HK20).

Vastaaajien kielenkäytössä näkyy, että luonnolle annetaan jonkinasteinen hengellinen merkitys ja sitä pidetään suurempien (pyhien ja parantavien) voimien edustajana. Luonnon vertaaminen kirkkoon kertoo sen pitämisestä erityislaatuisena suhteessa muihin paikkoihin ja luultavammin juuri hengellisessä, johonkin toiseen voimaan yhteydessä olon mielessä. Viisi vastaajaa mainitsi luontosuhteestaan kerrottaessa luonnon suojelullisista arvoistaan. Kaksi mainitsi erityisesti surevansa metsien hakkaamista metsänhoidon tai taloudellisen voiton nimissä (HK25, LK11). Näiden viiden luonnonsuojelullisia arvoja korostaneen vastaajan voidaan siis katsoa pitävän luontoa eräällä tavalla itseisarvoisena, mutta toisaalta kaikkien heidän vastauksissaan ei käynyt ilmi liittyikö luonnon itseisarvoiseen asemaan mitään hengellistä.

Vastauksissa nousi esiin joitain käsityksiä, jotka eivät merkitysjaottelun kautta vielä ole tulleet ilmi. Käsitykset, jotka aineistosta nousivat esiin, vastaavat osittain Sinikka Partasen tutkimuksessaan (2009) esittämiä kuutta yleistä luontoon liitettyä käsitystä (ks. s. 24–25). Erityisen silmiinpistävää oli se, kuinka monet kertoivat luontosuhteestaan lapsuuden kokemusten kautta.

Syntynyt ja kasvanut maalla. Jo lapsena solmin liiton voikukkien ja perhosten kanssa. Kriiseissä ja masennuksessa luonnosta olen saanut hoitava elementtejä. Kiire hiljenee luonnossa. Saa takaisin oman sisäisen rytmensä. Luonto kertoo vuodenkierron (HK7).

Oma isäni on vienyt minut pienestä pitäen luontoon. Aina olimme metsässä, kalassa, ravustamassa, retkellä. Kesälomilla ympäri Suomea ja Pohjoismaissa. Rakastan luontoa! Aamulla aloitan päiväni luonnossa koiran kanssa ja illalla viimeisenä (HK32).

Olen maatalon tytär, siksi minulla on hyvin läheinen ja syvä suhde luontoon ihan lapsesta asti, olen koko ikäni kulkenut kotimetsissä, joissa minulla on paljon lempipaikkoja, joissa saan voimaa ja seesteisen mielen tasapainon (LK8).

Jopa kymmenessä vastauksessa luontosuhteesta kerrottiin lapsuudesta käsin. Asiaan tietysti vaikuttaa se, että vastaajajoukko on sen verran vanhempaa polvea, että monet luultavasti ovat maaseutumaisessa ympäristössä syntyneitä. Lapsuuden kokemuksiin silti viittasivat myös yksi nelikymppinen ja yksi kolmikymppinen vastaaja. Lapsuuden luontokokemuksilla voidaan sanoa ainakin tämän kymmenen henkilön vastausten perusteella olevan suurikin merkitys sen suhteen, minkälaiseksi suhde myöhemmissä ikävaiheissa muodostuu. Saman asian on myös Kaisa Johto metsäkokemustutkimuksessaan havainnut. Hänen mukaansa suomalaisten metsäsuhde alkaa muodostua jo lapsena ja suhde kehittyä, ei vain mielen ja metsän, vaan myös kehon ja metsän välille. (Johto 2010, 53.) Oleellista suhteen muodostumisessa on siis metsästä kuulemisen ja lukemisen lisäksi siellä toimiminen. Myös edellä esitetyissä kirjoituksissa käy ilmi se, kuinka suhde onkin juuri muodostunut siellä retkeilyn ja kulkemisen kautta.

Partasen kuudessa luontokäsityksessä otetaan myös huomioon lapsuuden luonto yhtenä luonnon käsityksen lähteistä. Luonto assosioituu hänen mukaansa helposti lapsuudenai- kaiseen kotiluontoon, joka on luonnonpaikoista se kaikkein kaunein. Luonto näyttäytyy tätä kautta niin kodin kuin oman identiteetinkin vertauskuvana. (Partanen 2009, 58–60.) Omassa aineistossani yksi vastaajista kuvasikin suhdettaan ”luonnolliseksi, suomalaiseksi” ja totesi luonnon olevan osa identiteettiään (HK2). Yksi taas sanoin olevansa luonnossa kotonaan (LK3). Luonto oli siis melko monelle vastaajista osa omaa itseä – suurimmalle osalle lapsuuden muistojen kautta, mutta joillekin luonnollinen kotipaikka tai identiteetin osa ilman ilmiselvää linkitystä lapsuudessa luotuun yhteyteen.

Kuten jo luonnon merkityksiä eriteltäessä on käynyt ilmi, myös Partasen esiin tuomat luonnon pyhyys-, elämyksellisyys- ja suojeltavuuskäsitykset ovat aineistossani enemmän tai vähemmän nähtävissä. Käsitys luonnosta ihmisen vastavoimana ei päinvastoin tullut vastauksissa kertaakaan ilmi, toisin kuin Partasen aineistossa. Luontoa ei vastaajieni kirjoituksissa myös juurikaan käsitelty toimeentulon tai hengissä pysymisen kan-

nalta. (Partanen 2009, 28, 41–73.) Lähes jokaisen vastaajan luontosuhde oli myönteisesti latautunut, eikä esimerkiksi peloista luonnon uhkia kohtaan kerrottu kertaakaan. Syyinä tähän voi olla se, että suuri osa vastaajista luultavasti asuu kaupunkimaisessa ympäristössä, jolloin luontokokemukset pyörivät positiivisten elämysten ympärillä. Luonto siis toimii harrastusten, rauhoittumisen ja muiden elämysten paikkana, eikä luonnon äärellä oleskella kovin pitkiä aikoja kerralla. Luonnon realiteetit eivät siis ole yhtä käsin kosketeltavia kuin maaseudulla asuvilla, jotka joutuvat kärsimään esimerkiksi myrskytuhoista konkreettisemmin kuin kaupunkilaiset. Kaupunkiasuminen selittäisi myös sen, miksi kertomuksia toimeentulon ja hengissä selviämisen näkökulmasta ei juuri ole esitetty.

Luontoretriittikävijöiden kertomuksissa luontosuhteestaan en voinut erottaa piirteitä tai teemoja, jotka olisivat nousseet useammin esille kuin muunlaisilla hiljaisuuden retriitteillä kävijöillä. Kävijöiden vallitseva luontosuhde – tai mitä he siitä lomakkeessa kertoivat – ei siis toimi selittäjänä sille, miksi luontoretriittiin hakeudutaan. Toisaalta kaikkien vastaajien suhde luontoon oli sen verran myönteinen tai läheinen, että kuka vain heistä voisi luultavasti osallistua luontoretriittiin. Ehkä luonnon helmassa järjestettävien hiljaisuuden retriitteihin osallistuminen vaatii jo alun pitäen positiivista luontosuhdetta, on kyse sitten erityisesti luontoretriitistä kuin jostain muustakin hiljaisuuden retriitistä.

3.1.2 Luonnonläheisyyden vaikutus retriittikokemukseen ja luonnon huomioonottaminen hiljaisuuden retriitissä

Kysyttäessä, millä tavalla luonnonläheisyys vaikuttaa retriittiin, enemmistön eli 25 vastaajan mielestä 48:sta se oli oleellinen, merkittävä tai iso osa retriittikokemuksesta. Joidenkin näiden vastaajien mielestä se oli jopa parasta tai ehdotonta. Tarkemmin siitä, millä *tavoin* se oli tärkeää, kuvailtiin koko aineistossa useimmiten luonnon rahoittavan vaikutuksen kautta. Yhteensä 17 vastauksessa kuvailtiin luonnon tuovan rauhan, vahvistavan pysähtymistä ja irrottavan arjesta. Luontokokemukseen liittyi siis vahvasti elvyttävyyys, joka kävi ilmi luonnonympäristön toimimisesta pakopaikkana (Kaplan & Kaplan 1989, 183). Jatkuvasti läsnä olevista asioista konkreettisesti pois pääseminen siis rauhoitti useita. Myös toinen Kaplanien esiin tuoma elvyttävyyden osa-alue, lumoavuus, tuli es-teettisinä elämyksinä ilmi (Kaplan & Kaplan 1989, 192). Kymmenessä vastauksessa korostettiin luonnon kauneutta retriittikokemukseen vaikuttavana ominaisuutena.

Luonnon läheisyys ja kauneus ovat joka kerta ”taivaallinen extra”, joka yllättää kaupungin hulinasta tulijan (HK20).

Luonnon kauneus puhutteli ja ihastutti vastaajia, yksi heistä kuvasi hyvän ilman olevan kuin ylimääräinen siunaus kauniin näköalan lisäksi (HK19). Turun retriittipaikoissa niin Rymättylässä kuin Sinapissakin on kappelina pidettävässä tilassa suuret ikkunat alttarin takana, minkä vaikutus näkyi myös parissa vastauksessa:

Usein ns. alttaritaulu on iso ikkuna luontoon, sitä tulee katsottua ”istunnoissa”--- (HK5)

---luonto oli läsnä kappelissa järjestetyissä hetkissä ikkunan takana muuttuen kaiken aikaa (HK12).

Luonto siis tuli alttaritaulun muodossa mukaan myös retriitin ohjelmistoon ja yhteisiin istuntoihin antaen niihin oman tuntunsa ja tuovan luonnon niidenkin kautta lähemmäs. Ympäristön kauneus tuli esiin ns. pehmeänä lumoavuutena, joka kiinnitti huomion eri tilanteissa. Luonnon värit ja ilmiöt, kuten tuuli tai auringon lasku, ovat osa tällaista pehmeää lumoavuutta, jota ihminen jää helposti seurailemaan (Kaplan & Kaplan 1989, 192).

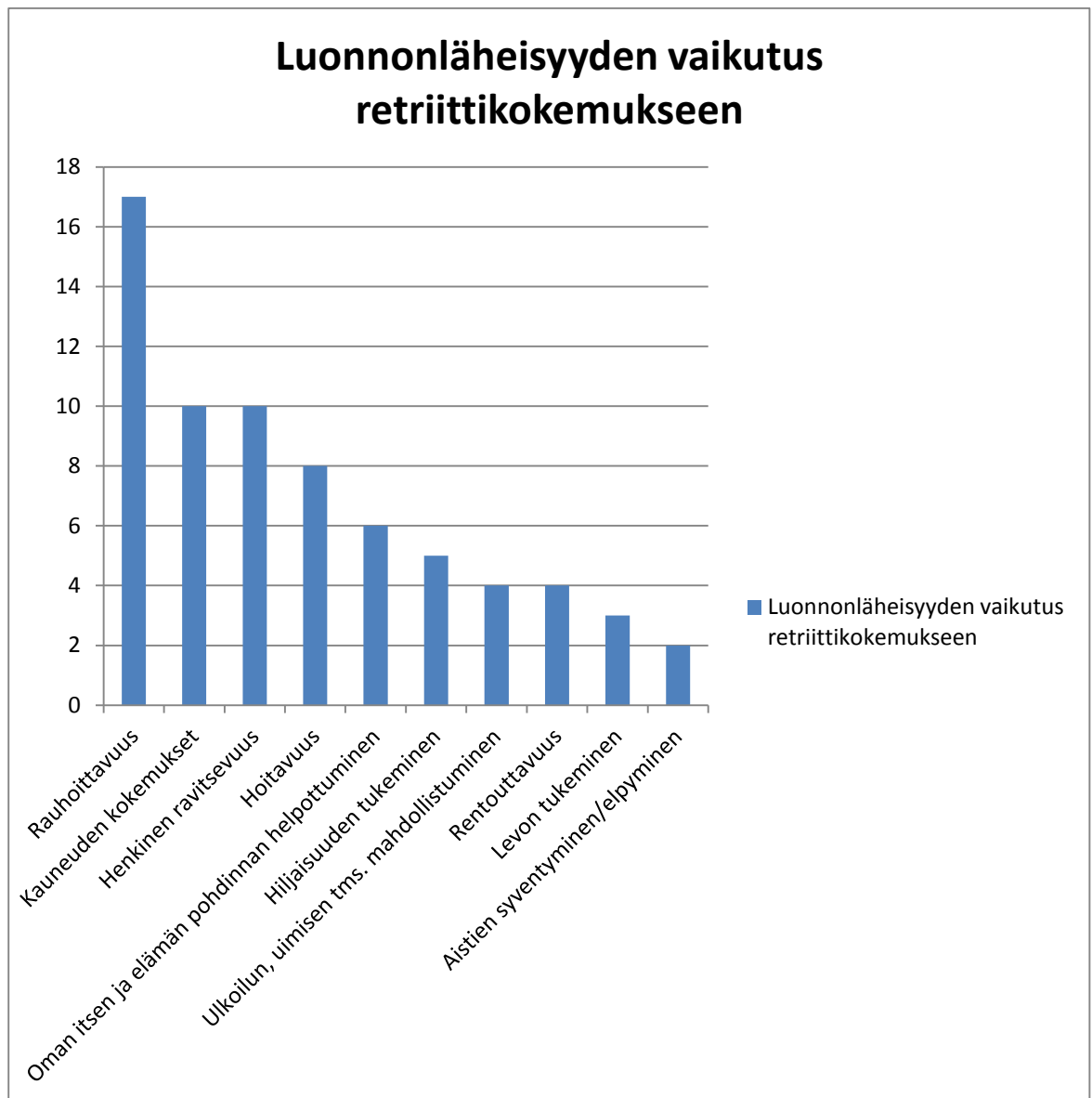
Kuten mainintoja luonnon kauneudesta, myös luonnon henkinen ravitsevuus mainittiin kymmenessä vastauksessa. Kolmessa niistä Jumalan läsnäolon kerrottiin tuntevan luonnossa erityisen voimakkaana. Kahdessa vastauksessa Jumalan koettiin puhuttelevan luonnossa ja kahdessa luonnon taas kuvailtiin kertovan Jumalasta, toisessa niistä näillä sanoin:

Se [luonto] edesauttaa sitä [retriittikokemusta]. Luojan luoma kaunis luonto ympärillä muistuttaa Jumalan suurista teoista ja luo kiitollista mieltä. Silloin myös retriitin sanoma koskettaa paremmin (HK13).

Siis jopa kymmenessä vastauksessa luonnon koettiin olevan tavalla tai toisella paikka, jossa yhteys Jumalaan tai hänen tekoihinsa oli huomattava. Kuten yksi vastaajistakin oli havainnut, luonnon tämä ominaisuus teki myös retriitin sanomasta koskettavamman. Toisaalta voidaan miettiä, kumpi oli ensin, retriitissä kuultu sanoma vai kokemus Jumalan läsnäolosta tai puhuttelevuudesta luonnossa. Joka tapauksessa, suhteellisen monelle retriittikävijälle luonto ei ollut vain kaunis kulissi, vain myös henkisesti puhutteleva tila. Kun luonto käsitetään pyhänä, se saa helposti hartauspaikan tai kirkon metaforan (Partanen 2009, 47), kuten se omassa aineistossanikin parissa vastauksessa sai. Muidenkin

luonnon hengellistä puolta korostaneiden voidaan ajatella pitäneen luontoa eräänlaisena kirkon omaisena paikkana, jossa Jumalan läsnäolo on voimakas. Aiemmin esitetty ajatus siitä, että ihmisten suhde metsäluontoon olisi pysynyt pyhänä, on ainakin tämän vastaajajoukon kohdalla totta.

Seuraavaksi eniten mainintoja luonnonläheisyyden vaikutuksesta retriittikokemukseen saivat sen hoivaavuus (8), oman itsen ja elämän pohdinnan mahdollistuminen (6) ja sen hiljaisuutta tukeva vaikutus (5). Hoivaavuusnäkökulmaan sisältyi niin voimien kuin hyvän olon ja ilonkin saaminen luonnosta. Luonto myös antoi joillekin perspektiiviä

Kuvio 4. Pystyakselissa on aineistossa (48 hiljaisuuden retriitin kävijää) esiintyneiden mainintojen lukumäärä. Joissain vastauksissa oli mainittu useampi retriittikokemukseen vaikuttanut luonnonläheisyyden piirre, joissain vain yksi ja joissain ei yhtään.

itsensä pohdintaan, mitä eräs vastaajista kuvasi ”*ikään kuin itsensä katsomisena peilistä luonnossa*” (LK3). Myös muitakin huomioita luonnonläheisyyden vaikuttamisesta retriittikokemukseen oli tehty ja kaikki huomiot, jotka ainakin kaksi henkilöä oli tehnyt, on esitetty kuviossa 4. Yhden kerran mainitut vaikutukset olivat hieman yllättävämpiä. Yksi vastaajista kertoi lapsuutensa jostain syystä tulevan mieleen (HK31) ja toinen kuvasi kokevansa yhteenkuuluvuutta kaikkeen muuhun, mikä syntyy, elää ja kuolee (HK34). Luonto siis toi retriittikokemukseen moninaisia piirteitä aina rauhallisuuden vahvistamisesta lapsuuden muistojen mieleen palautumiseen. Voidaankin miettiä, miten erilainen retriittikokemus olisi, jos luonnonläheisyyden tuottamat vaikutukset häivytettäisiin pitämällä retriitti jossain kaupunkimaisessa tai laitospaisemmassa paikassa. Tulkisivatko toisenlaiset ympäristöt rauhoittumista ja kauneuden kokemuksia?

Toisessa kysymyksessä selvitettiin sitä, miten luonnonläheisyys retriitissä otetaan huomioon. Luonnonläheisyyden vaikutus oli monille retriitissä tärkeä, mutta mielekästä on myös tietää, aiheuttiko luonnonläheisyys erityistä käyttäytymistä. Kuviossa 5 yleisimmin mainitut luonnonläheisyyden huomioonottamistavat on yleisimmästä mainitusta seikasta esitetty vähiten, vain kahden ihmisen puolesta, mainittuihin. Lähes jokainen vastaajista kertoi ottavansa luonnonläheisyyden huomioon yksinkertaisesti siellä liikkumalla. Joillekin liikkuminen piti sisällään hölkkäämistä (HK25) ja hikiliikuntaa (HK24), mutta suuri osa mainitsi kävelyn tai liikkumisen ylipäätään. Myös vaeltelu mainittiin muutamassa vastauksessa (HK24, LK5). Tavallisin vastaus, jonka antoi yhteensä 12 henkilöä, piti sisällään kaksi asiaa: liikunnan ja aistimisen. Aistiminen eri puolineen olikin toiseksi eniten mainittu luonnon huomioonottamiskeino. Yksi vastaajista kuvaili aistimisen terävöitymisen ehkä johtuvan hiljaisuudesta ja ohjatuista harjoitteista, viitaten yhteisiin mietiskelyhetkiin (HK34). Aistien herkistymistä voidaankin pitää yhtenä hiljaisuuden retriitin sivuvaikutuksista (Peura 2006, 19). Kun osa normaalista ärsykepaljoudesta katoaa yhteisessä hiljaisuudessa – jossa niin kommunikointi, television katselu kuin liikenteen hälykin ovat poissa –, jäljelle jäävien ärsykkeiden tarkkaaminen terävöityy ja tällöin luonnossa ilmenevät hienovaraisetkin ärsykkeet tulevat huomatuksi.

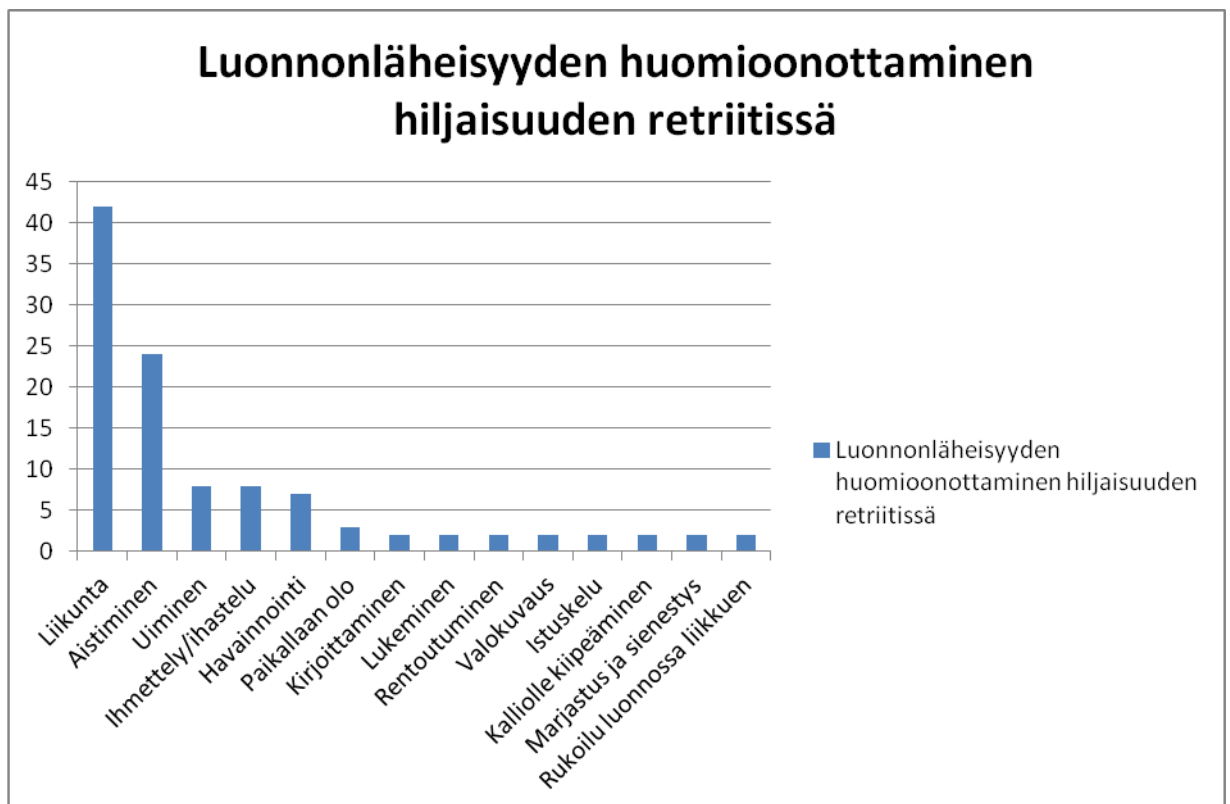
Liikuin luonnossa kumpanakin päivänä. Aistin erityisesti syksyn värejä, joita tihkusade kirkasti. Nautin myös leppeästä tihkusateesta ja sen pisaroinnista kasvoilla. Myös maatuvienvien lehtien voimakas haju tuntui hyvältä (HK9).

Kävelin paljon, välillä pysähtyen kuuntelemaan linnunlaulua, katselemaan hyvinkin pientä ja vaatimatonta kukkaa, joka oli täydellinen Jumalan luomus (HK6).

Kaikki vastaajat eivät tosin vain tyytyneet aistimaan ympäröiviä näkö- ja kuuloärsykeitä, vaan seitsemän vastaajaa kuvasi toimintaansa havainnoinnin ja tarkkailun kautta. He siis kiinnittivät luontoon huomiota enemmänkin ehkä luonnontieteelliseltä kuin pelkästään esteettiseltä kantilta. Erityisesti lintuja ja kasveja kerrottiin tarkasteltavan. Yksi vastaaja kertoi pääskysten touhun poikasten ruokkimiseksi olevan seurailunsa kohteena (HK28). Havainnointia yleisemmät luonnon huomioonottamiskeinot, molemmat kahdeksan henkilön mainitsemana, olivat uiminen ja ihmettely tai ihastelu. Uimisen yleisyys hiljaisuuden retriitissä oli ehkä hieman yllättävää – jotkut kertoivat pulahtavansa mahdollisuuksien mukaan avantoonkin – ja vesielementti tuli muutenkin aineistossa esiin.

Käyn kävelyllä, ihailen järven kauneutta (HK14).

Teen pitkiä kävelylenkkejä. Se on osa retriittiä. Kuuntelen tuulen ääntä, myrskyä, veden liplatusta. Olen veden äärellä(HK23).

Kuvio 5. Pysty-akselissa on aineistossa esiintyneiden mainintojen lukumäärä ja vaakakselilla mainittuja huomioonottamiskeinoja, selvästi yleisimpänä 42 henkilön mainitsema liikunta.

Istun kuuntelemaan meren pauhua ja eläinten ääniä (HK24).

Vedenläheisyyden on havaittu olevan merkittävä seikka retriittipaikkojen ympäristössä, etenkin esteettisten kokemusten suhteen. Vedenläheisyys voi saada aikaan myös haltioitumisen, kun sen ääreen pysähdytään ja yksityiskohtia aistitaan. (Airaksinen 2006, 18.) Ehkä myös maisemaan meneminen eli havainnoiminen tuntoaistin avulla uudessa tuottaa haltioitumista.

Harvemmin, vain muutaman tai yhden ihmisen puolesta, mainitut luonnossa toimimisen muodot toivat esiin huomattavan moninaisuuden. Jotkut lukivat tai kirjoittivat (HK7, HK29), toiset valokuvasivat (HK5, LK3) tai piirsivät itse luontokuvia (HK24). Pari vastaajista kertoi jopa marjastavansa ja sienestävänsä retriittiluonnossa (HK17, HK24). Luonnossa olemisen erityinen viitekehys kristillisessä hiljaisuuden retriitissä ei siis estänyt hyötyhakuistakaan harrastelua retriitin ympäristössä, vaan luontoon suhtauduttiin sen esteettisyyden lisäksi selvästi myös toimintapaikkana. Myös henkinen ulottuvuus tuli ilmi parissa vastauksessa:

Kävelen, uin, havainnoin lintuja ja kasveja. Rukous sujuu minulla helpoiten luonnossa kävellen (HK26).

Soudan päivittäin, jos mahdollista kiipeän päivittäin korkealle kukkulalle, josta käsin teen muistiinpanoja muun kauniin näköalan edessä, joskus puutarhassa tai meren, järven rannalla luen Raamattua ja tutkin oleellisiin ohjaajalta saamaani Raamatunkohtaan. Rukoilen välillä luonnossa liikkuen, kävellen tai soutaen (HK29).

Jälkimmäisessä vastauksessa tulee myös ilmi se, kuinka paljon retriittiluonto saattoi parhaimmillaan hiljaisuuden retriitissä kävijälle tarjota. Soutamisen lisäksi vain yhden vastaajan mainitsemia luonnossa käyttäytymisen muotoja olivat puiden halaaminen (HK4), muistojen kerääminen (HK32) ja mietiskely kannon tai kiven päällä istuen (LK8). Yksi vastaajista myös totesi metsässä olevan hyvä itkeä (HK1). Vain yksi 48 vastaajasta totesi, ettei hän ota luonnonläheisyyttä mitenkään huomioon retriitissä (HK14). Luontoretriitissä kävijöiden ja muiden hiljaisuuden retriitissä kävijöiden vastusten vertailussa luonnon läheisyyden vaikuttamisesta ja sen huomioonottamisesta ei taaskaan ollut havaittavissa mitään poikkeavuuksia. Mitkään teemat tai merkitykset eivät olleet sen yleisempiä luontoretriitikävijöiden parissa kuin mitä ne olivat muissa hiljaisuuden retriiteissä kävijöiden piirissä. Yhtä lailla luonnonläheisyys vaikutti retriit-

tikokemukseen ja luonto otettiin tavalla tai toisella huomioon riippumatta siitä oltiinko erityisesti luontoretriitissä vai ei.

3.1.2.1 Sivupolku luonnon vaikutuksesta retriittikokemukseen: vuodenaikojen ja sääolojen vaikutus

Yksi kyselylomakkeen kysymys koski vuodenaikojen ja sään vaikutusta luontokokemukseen. Suurin osa vastaajista piti kaikkia vuodenaikoja omalla tavallaan tärkeinä ja sääoloihinkin suhtauduttiin odotettavasti suosien selkeää sateetonta ilmaa. Joissakin vastauksissa kuitenkin pohdittiin vuodenaikojen ja sää merkitystä tarkemmin ja reflektoitiin sitä retriittikokemukseen.

Talven kylmyys ja karuus ja lumi ja tähtitaivas antavat oman lisänsä retriittikokemukseen vastakohtina suru-ilo, vastoinkäymiset, hiljaisuus ja rauha erilaisia keväällä, kesällä, syksyllä ja talvella. Yleensä kesälomalla menen pidempään henkilökohtaisesti ohjattuun retriittiin ja nautin samalla auringosta, valosta, lämmöstä ja uinnista. Talvella voin hiihtää luonnossa tai kävellä lyhyemmällä retriiteillä (HK29).

Retriitti marraskuun harmaudessa voi olla ihana virvoittava ”tulkaa minun luokseni ja levähtäkää vähän” –kokemus, oli ilma millainen tahansa (LK1).

Vuodenaikojen merkitystä enemmän kirjoituksissaan pohtivien kohdalla oli mielenkiintoista huomata, että useat kokivat juuri syksyn olevan retriittiin lähtemiseen kannalta parasta aikaa:

Ajattelin niin, että valon aikana, keskikesällä on vaikeampi antaa täysin itsensä retriitille. Itse pidän myöhäis-sykyä ja joulun aikaa parhaana, koska pimeys ja synkeät ilmat saavat energiat ehtymään ja vaikuttavat mielialaan. Retriitissä saa valoa ja lohtua, ”akut” ladattua ja positiivisen katkoksen pimeään syksyyn (HK24).

Syksy ja kevät houkuttelevat, miksei talvikin. Syksy ja kevät ovat vahvasti muutosten aikaa, se sopii minulle jotenkin retriitin ajankohdaksi; suuntaa on hyvä tarkistaa (LK3).

Vuodenaajoilla on toki vaikutuksensa. Kevät on hyvin kohisevaa, voimakasta aikaa. On vaikea hiljentyä, kun energia virtaa. Syksy mielestäni parasta. Silloin kaikki hiljenee, mielikin tasaantuu. Alkusyksy on väreineen ja myrskyineen, tuulineen tosi houkuttelevaa luontoretkeilyyn. Se haastaa mielen ja kehon (LK4).

Tietyt vuodenvieron vaiheet saattavat siis joitakin retriittikävijöitä houkutella enemmän kuin muut. Toisaalta syynä tiettyjen vuodenaikojen suosimiseen retriittiin menemisen kannalta voi olla ensimmäisessä retriitissä saatu positiivinen kokemus ja perinteen muodostuminen retriittiin menemiselle juuri totuttuun aikaan. Yksi vastaajista kertoi huomaavansa vuodenaajoista kirjoittaessaan, että ajatus retriitissä palelemisesta kauhistutti häntä ja totesi sen vaikuttavan suuresti koko retriittiin (HK20). Ehkä retriittitilojen lämpimyyks tukee retriitin tarjoamaa turvallista tunnelmaa sisäisen matkan tekijöille (Häyrynen 2003a, 309) ja kylmästä kärsiminen tuntuisi vastaajasta eräänlaiselta hylätyksi tulemiselta. Voidaan sanoa, että retriitin vuodenaajat on mielekästä ottaa huomioon retriittien teemoissa, koska vastaajatkin kokevat tietyt teemat tiettyihin vuodenaikoihin sopivana. Ilmasto-olojen ei saisi käytännössä antaa vaikuttaa retriittikokemukseen palelemisena tai epämiellyttävänä olona, koska ainakin yhden retriittikävijän mukaan se vaikuttaisi suuresti koko retriittikokemukseen.

3.1.3 Asenteet kaupunkiretriittiä kohtaan

Kuviossa 6 näkyy selvästi kaupunkiretriittiin suhtautumisen enemmistön mielipide. Suurin osa, yhteensä 33 vastaajaa, suhtautui kaupungissa pidettävään retriittiin enemmän tai vähemmän negatiivisesti. Torjuvasti kaupunkiretriittiin vastasi juuri ja juuri

Kuvio 6. Kuviossa esitetty 48 hiljaisuuden retriitissä kävijän suhtautuminen kaupunkiretriittiin mahdollisuuteen. Kukaan vastaajista ei jättänyt vastaamatta ja neljän kategorian luominen vastausten perusteella kävi helposti.

suurin, 17 ihmisen, joukko ja epäilevästi, joskaan ei täysin ajatusta tyrmäävästi, suhtautui 16 henkilöä. Täyden torjunnan syynä oli yleensä liikenne ja sen meluisuus, mutta myös muut syyt olivat kaupunkiretriitin vastustamisen takana:

Ei, kaupunkiympäristö ei anna luontokokemuksia, eikä hiljaisuutta. Ei vaihtelua (HK15).

Ei voi. Kaupungissa olemista/keskittymistä kuormittavat liikaa kaupalliset päämäärät (HK23).

Ei kaupungissa hälinässä + pölyssä! Ilman muuta luonnon helmassa & rauhassa! Siellä kokee Jumalan läsnäolon (HK30).

Useat torjuvan vastauksen antaneet pitivät luontokokemuksia niin perustavanlaatuisesti oleellisena osana hiljaisuuden retriittiä, että ajatus retriitin onnistumisesta ilman niitä tuntui mahdottomalta. Jumalan läsnäolon kaipuu tuli taas ilmi yhden vastaajan osalta (HK32). Edes mahdollisuus kappelissa tai kirkossa olemiseen ei siis korvannut hänelle luonnossa koettavaa Jumalan läsnäoloa. Yksi torjuvasti suhtautunut oli itse ollut kaupunkiretriitin kokemassa ja osasi siltä pohjalta tehdä tuomionsa:

Olen ollut Kallion kirkon luona retriitissä ja siellä oli liikaa taustamelua. Ei sovi kaupunkiin (HK14).

Epäileväiset toivat myös yleisimmin esiin kaupungin meluisuuden kriittisen asenteensa selittäjänä, myös yhteys Jumalaan tuli näissä vastauksissa ilmi. Epäileväiset eivät kuitenkaan täysin tyrmänneet kaupunkiretriittimahdollisuutta, vaan katsoivat sen olevan mahdollinen vaihtoehto muun muassa tiettyjen kriteerien valossa:

Mikäli pystyy saavuttamaan meditatiivisen tilan, niin kyllä, mutta kaupungin melu häiritsee ja vie hiljaisuuden retriitiltä ”pohjan pois” (HK6).

Lähden itse aina hakemaan hiljaisuutta ja rauhaa. En osaa sanoa. En taitaisi innostua kaupungissa pidettävään retriittiin. Joillekin ne voi sopia, en ihmettelisi. Onhan kaupungissakin hienoja paikkoja (HK32).

Ehkä voi, mutta merkitys ja anti olisi varmaan erilainen. Kokemus luonnosta ja siellä olo vahvistaa kokemusta Jumalasta (HK1).

Kaupunkiretriittiajatusta ei silti pidä seurakuntien piirissä täysin hylätä, sillä noin kolmannes vastaajista oli suhtautunut joko varovaisen tai huomattavan positiivisesti kaupunkiretriittiajatukseen. Varovaisen positiivisesti suhtautuneita kahdeksaa vastaajaa

voisi lähinnäkin kutsua uteliaiksi. He ovat epäröiviä kaupungissa pidettävien retriittien suhteen, mutta eivät sulje pois sinne menemisen mahdollisuutta.

--- ehkä joskus on hyvä olla kaupunkiretriittissäkin, jotta palautuu aina se ero hiljaisuuden suhteen. Samoin voi myös verrata kuinka hyvin pääsee irti arjen hektisyydestä kaupunkiretriitissä, kuin että olisi kaukana saaristossa, esim (HK24).

En tiedä, kaikki retriitit olen kokenut luonnon lähellä. Ehkä mieli virittyy myös kaupungissa hiljaisuuteen eikä kaupungin virikkeet silloin häiritse (HK5).

Kolme uteliasta vastaajaa teki myös terävän huomion ja totesi, että onhan luontoa kaupungissakin (HK7, HK8, HK34). Ja totta se onkin, luonnonläheisyys on paljolti katsojan silmässä. Kaupunkiluonnossa voidaan nähdä olevan sijaa niin ”laajakulmakokoiselle” kuin mikroskooppisellekin luontokokemukselle. Tiiviisti asutetussakin kaupungissa voi aina nähdä taivaan ja horisontin tähtineen, kuineen ja vaihtuvine säärintamineen. Mikroskooppinen skaala taas työntyy esiin infrastruktuurinkin välistä erilaisina kasveina tai elää ihmisasutuksen keskellä täysin menestyksekkäänä lajina, kuten oravina ja puluina. (Ross 2006, 28.) Jo pienet luonnonelementit voivat tuoda vapauden tunteen ja kaupungin rajojen sisäpuolellakin olevat luontokohteet voivat tuntua turvallisilta omilta paikoilta (Silfverberg 2010, 80). Myös hyvin positiivisesti suhtautuneista pari oli tehnyt samanlaisia luontoa koskevia huomioita:

Suomen kaupungit ovat luonnon helmassa. Meri on upea elementti tai joki. Toki pidän hautautumisesta luonnon helmaan, missä äänimaisema on hiljainen. Ei kehä 1 tai 3 humua taustalla. Päivä tai puolipäivä onnistuu paikassa kuin paikassa (HK7).

”Kotiretriittikin” on täysi retriitti vaikka ikkunasta näkyy vain lahonnut kuusi ☺ Ero on varmaan vähän samanlainen kuin luostarissa elävän ja ns. ”kaupunkimunkin” (muistaakseni konfutsel.? taolaisuudessa?), joka elää täyttä munkin elämää, vaikka asuu ja toimii ihmisvilinän keskellä suurkaupungissa (HK20).

Yhteensä seitsemän ihmistä osoitti kokeilunhaluista asennoitumista kaupunkiretriittejä kohtaan. Kahdessa kokeilunhaluisten vastauksessa kaupunkiretriittiin meneminen nähtiin erityisen järkevänä kylmään talvisaikaan (HK19, HK31). Kuten yhden vuodenaikojen koskevan vastauksen kohdalla todettiin, paleleminen retriitissä saattaa tuntua kauhistuttavalta.

Luontoretriitissä käyneiden vastauksia tarkasteltaessa, huomasin, että heidän keskuudessaan kaupunkiretriittiin suhtauduttiin muita kielteisemmin. 12:sta luontoretriittikävijästä torjuvia ja epäileviä oli kahdeksan ja uteliaita neljä. Kokeilunhaluisia eli hyvin positiivisesti ajatukseen suhtautuvia ei ollut yhtään. Vaikka luontoretriittikävijät eivät tähän mennessä käsitellyissä kysymyksissä olleet poikenneet muista, tässä kysymyksessä he olivat muita ehdottomampia. Luontoretriitti retkineen oli ilmeisesti monelle ollut sen verran positiivinen kokemus, että ajatus metsäisen luonnonympäristön puuttumisesta retriitistä tuntui ikävältä.

3.1.4 Luonnossa koetut hengellisesti merkitykselliset kokemukset

Kyselylomakkeeseen otin mukaan kysymyksen siitä, onko vastaaja kokenut retriitin luonnossa jotain, jolla on ollut hengellistä merkitystä ja samaten kysyin, että onko hän luonnossa ylipäätään kokenut jotain, jolla olisi ollut hengellistä merkitystä. Hengellisen merkityksellisyyden on jokainen vastaaja joutunut kohdallaan itse pohtimaan. Joillekin se on voinut automaattisesti tarkoittaa kristillistä merkitystä, mutta en ole termin valinnassa rajannut kokemuksia vain kristillisiksi. Vastauksissa on selvästi näkynyt, että hengellinen merkitys tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Se, miksi painotin hengellisesti merkittäviä kokemuksia kyselyssäni, johtui siitä, että uskontotieteellisesti niistä olen eritoten kiinnostunut ja ajattelin, että muissa vastauksissa ei välttämättä tällainen merkityksenanto tulisi esille. Ihmisillä saattaa myös olla taipumus olla kertomatta hengellisistä kokemuksistaan tuntemattomille ja suorien kysymysten avulla ajattelin saavani myös suoria vastauksia mieltäni erityisesti askarruttavaan kysymykseen.

Ylipäätään luonnossa hengellisen merkityksen saaneista kokemuksista koskevaan kysymykseen neljä vastaajaa ei antanut vastausta. Kaksi vastaajista kirjoitti, etteivät osaa vastata kysymykseen ja seitsemän raportoi, ettei ole kokenut sellaisia kokemuksia tai ei tiennyt, mitä tuo hengellisyys omalla kohdalla edes tarkoittaisi. Retriittiluonnon kohdalla samansuuruinen määrä ei vastannut (7) tai ei hengellisesti merkityksellisiä kokemuksia retriittiluonnossa ollut kokenut (5). Useasti, joskaan ei aivan joka tapauksessa, vastaaja oli vastannut ”ei” tai jättänyt vastaamatta hengellisesti merkityksellisille kokemuksille niin ylipäätään otettavan luonnon kuin retriittiluonnonkin kohdalla. Yhteensä 35 vastaajaa kertoi kokeneensa jotain hengellisesti merkityksellistä luonnossa ylipäätään ja 36 vastaajaa kokeneensa jotain sellaista retriittiluonnossa. Hengellisiä kokemuksia

luonnossa kuvailtiin hyvin eri tavoilla ja yleisiä teemoja oli tämän kysymyksen saralta huomattavasti vaikeampi löytää kuin muiden kysymysten kohdalla.

Ensiksi voidaan kartoittaa hieman sitä, olivatko yksilöiden hengelliset kokemukset yhtämittaisia retriittiluonnossa ja luonnossa ylipäätään. Selvä enemmistö, yhteensä 32 henkilö, kertoi kokeneensa jotain hengellisesti merkityksellistä sekä luonnossa

Kuvio 7. 48 hiljaisuuden retriitissä käyneen antamat vastausyhdistelmät kysymyksiin ”Oletko retriitin luonnossa kokenut jotain, jolla on ollut hengellistä merkitystä?” ja ”Oletko luonnossa ylipäätään kokenut jotain, jolla on ollut hengellistä merkitystä?”. Yhdistelmiä tarkastelemalla käy ilmi se, koetaanko hengellisesti merkittäviä kokemuksia sekä retriitissä että sen ulkopuolellakin.

ylipäättään että retriittiluonnossa. Muut vastausyhdistelmät on esitetty kuviossa 7. Vastausyhdistelmiä löytyi siis joka sorttia, mutta selvästi eniten niitä, jotka raportoivat kokevansa hengellisesti merkittävistä kokemuksista luonnonpaikassa kuin luonnonpaikassa. Tässä kohtaa ei siis voi muuta kuin ihmetellä sitä, kuinka kainosti luontosuhteesta on sitä koskevan kysymyksen kohdalla kerrottu (ks. s. 53–58). Kainolla tarkoitan sitä, että suuri osa keskittyi hyötyhakuisen toiminnan ja esteettisen nauttimisen kuvailuun sen sijaan, että olisi kertonut myös hengellisten kokemusten osuudesta luontosuhteessaan. Voidaan toki ajatella, että hengellisesti merkitykselliset kokemukset eivät ole olleet niitä tärkeimpiä luontosuhteen määrittäjiä. Jos kuitenkin ottaisimme tämän kysymyksen huomioon vastaajien luonnolle antamien merkitysten pohdinnassa, merkitysjaottelukaavio (s. 54) näyttäisi hyvin erilaiselta. Luonnon merkitys henkisyiden itseisarvoisena symbolina saisi paljon suuremman osuuden kaaviossa. Syystä tai toisesta hengellisistä merkityksistä ja kokemuksista ei ennen tarkentavaa kysymystä kerrottu, joten vastaajien luontosuhteen oleellisena osana ei sitä ehkä voida pitää. Merkillä pantavaa kuitenkin on, että huomattava enemmistö on kokenut jotain hengellisesti merkittävää jossain luonnonpaikassa.

Tarkastellaan nyt noita hengellisesti merkityksellisiä kokemuksia tarkemmin. Yleisiä teemoja oli siis vaikea vastauksista löytää, mutta pari teemaa osoitti jonkinlaista toistuvuutta. Yleisimmin (9 kertaa) mainittu kokemus liittyi Jumalaan Luojana ja luomistyötä ja suunnittelua luonnossa ihasteltiin ja ihmeteltiin Jumalan aikaansaamana.

Koen Jumalan luonnossa erityisesti Luojana, joka luonnon ihmeellisyyden kautta haluaa ilahduttaa ihmisiä, metsän koen ”sylinä”, joka antaa lohtua ahdistuneelle (HK25).

Jumala on luonut kasvit, eläimet, puut, ihmisen. Jumala pitää huolen luonnostaan ja ihmisestä (LK3).

Retriitti opetti kunnioittamaan Jumalan luomaa luontoa, arvostamaan elämää sinänsä ja ymmärtämään myös syntymää ja kuolemaa (LK9).

Kuten viimeisessä vastauksessa käy ilmi, erityisesti retriittiluonnossa koettuihin hengellisiin kokemuksiin liittyi luomisen arvostus ja ihmettely. Luonnossa ylipäättään koetuista hengellisistä kokemuksista yllättäen lapsuuden muistelu nousi taas muutamilla esiin:

Lapsena kun minulla oli usein paha olla, mein silloin metsään (ei ollut ketään kuka olisi ymmärtänyt, kuunnellut) ja sieltä pois tullessa oli usein parempi olo, muistan sen tunteen hyvin vieläkin (HK18).

Muistan hyvin, kun n. 15-vuotiaana (liittyen rippikoulun käymiseen) minulla oli syvä hengellinen kriisi. Sain silloin paljon voimaa kulkiessani yksin tutuissa kotimetsissä (LK8).

Hengellisyyteni perusta laskettiin seurakunnan tyttöleireillä, joissa il-tanuotiolla meren rannalla laulettiin hengellisiä ja muitakin lauluja, pyhi-sin oli leirikirkko ulkona. Olen lukenut itsekseni Raamattua ulkona saaris-ton kalliolla ja hiljentynyt rukoukseen (LK1).

Yhteensä viisi ihmistä kuvaili hengellistä kokemustaan luonnossa ylipäättään lapsuudes-ta käsin. Jälleen lapsuus luontokokemusten merkittävänä muovaajana käy ilmi, kuten se on muissakin luontokokemuksia käsittelevissä tutkimuksissa huomattu olevan oleellinen taustavaikutin luontosuhteen synnyssä (Silfverberg 2010, 80; Johto 2010, 53). Osassa näitä vastauksia, kuten joissain muissakin, tuli esiin myös luonnon hengellinen merkitys sen lohduttavuuden kautta. Tuleeko tässä lohdun tarpeessa esiin kansanluonteeltaan metsään kaipaava suomalainen? (Ylikangas 1996, 42). Jos kansanluonteeseen liitettiin piirteisiin on uskomisen – mikä siis on toki hyvin kyseenalaista–, metsään menemi-nen itkemään, parantumaan ja ratkaisemaan ongelmia on suomalaiselle tyypillistä käyt-täytymistä. Suomalaisen kaupunkilaisen naisen metsäsuhdetta tutkinut Kaisa-Elina Ho-tari on kirjoittanut: ”Suhtautuminen metsään on täynnä tunnetta ja mielikuvia. Metsä on syli, myyttinen syli, äidin syli, uumen, tyyni huone, turva, mystinen paratiisi ja rauhan koti. Metsästä löytyy turva, jota ei muualla lapsuuden jälkeen pysty saavuttamaan” (Ho-tari 2004, 35). Lohdun ja turvan hakeminen metsästä voi siis kietoutua tiedostamatto-maan vanhemman sylin ja turvallisuuden kaipuuseen. Metsää kutsuttiinkin suoraan sy-liksi yhdessä, edellisellä sivulla olevassa vastauksessa (HK25).

Kaisa Johdon esittämä ajatus siitä, että luontokokemukset ovat nykyään eriytyneempiä kuin ennen ja samalla metsän merkitys on siirtynyt profaanista arkikokemuksesta pyhän piiriin (Johto 2010, 74) saa jonkinlaista tukea omassa aineistossani. Luonnon hengelli-seen sfääriin on liitetty kaikenlaisia kokemuksia ja ilmiöitä, joita ei välttämättä tulisi ajatelleeksi hengellisestä näkökulmasta. Vastaajat kertoivat kokeneensa luonnossa muun muassa seuraavanlaisia hengellisesti itselleen merkityksellisiä kokemuksia:

Kiitollisuus kaikkea kohtaan. Olla yhtä luonnon kanssa. Pikkulinnut pääs-tävät lähelleen ja saan pitkiäkin aikoja seurata niiden touhua (HK6).

Rakkautta! (HK8)

Muutamia varsin vaikuttavia kokemuksia. Laulujoutsenpariskunnan aamuinen keskustelu. Huuhkajan yöllinen reviirihuuto (LK12).

Jonkun kerran marjastaessa, kannon nokassa istuessa, on ollut hyvin kokonainen ja täydellinen olo, kokemus siitä, että tulee Jumalan hyvin hoitamaksi (LK5).

Vastaajat olivat siis kokeneet luonnossa niin kiitollisuutta kuin rakkauttakin ja luokitelleet tuntemuksensa hengellisiksi. Myös rauhan (HSK1, LK10, LK11), hiljaisuuden (HK21), tasapainon ja toivon tuntemukset (HK7) luokiteltiin hengellisiksi. Yksi informanteista vastasi aistiensa herkistymisen luonnossa olevan hengellisesti merkityksellinen kokemus itselleen (HK21). Luonnossa ilmenneiden hengellisten kokemusten kavalakadi oli siis mitä kirjavin. Vaikuttaa jopa siltä, että tavanomaisetkin tunteet ja kokemukset olisivat saaneet erityisen merkityksen luonnossa. Luonnossa olemista onkin yhä enemmän alkanut määritellä omien mielenliikkeiden tarkkailu, kun luonnon helmassa oleminen on enemmistölle väestöstä irtaantunut arkikokemuksista (Laurén 2006, 196). Ehkä arkiseen ympäristöön verrattuna rauhallisessa luontoympäristössä ulkoisten äänien sijaan pystytään keskittymään tarkemmin ”sisäisiin ääniin”, jotka tulevat tarkkaavaisuuteen entistä intensiivisemmin. Tämä kokemus, kun omien ajatusten ja tuntemusten tarkkailulle avautuu enemmän tilaa, saattaa olla hyvinkin puhutteleva ja sille voidaan antaa jopa hengellinen merkitys. Kuten edellä käy ilmi, jotkut myös kuvailivat hengellisesti merkittäväksi luontohavaintonsa. Lehden pientä liikettä (HK18), lintuja (HK30, HK30, HK33, LK1) ja aamu-usvaa järvellä (HK33, LK1) kuvailtiin, kun kerrottiin omista hengellisesti merkittävistä kokemuksista luonnossa. Myös yhden informantin kuvailu retriitin aikana saunassa käymisestä oli mielenkiintoinen näkökanta siihen, mitä voidaan pitää hengellisenä:

Usein juuri saunasta järveen meno ja varsinkin sieltä ylöstulo ja lauteille kapuaminen, löylyn ihanan lämmön aistiminen on ollut myös hengellinen kokemus: tuntuu, että Jumala itse on siinä hetkessä läsnä ja antaa myös upean sanattoman yhteyden kanssasisariin. Näin sanaton yhteys voisi olla vahvempaa kuin sanallinen (HK13).

Kuten luonnon huomioonottamisen kohdallakin, myös hengellistä merkitystä kartoittavan kysymyksen kohdalla vesielementti tuli taasen esiin muutaman muunkin vastaajan kohdalla. Yksi vastaajista kuvaili kokevansa meren äärellä aaltojen osuessa rantaan jonkun kaikkivoimaisen olevan koko ajan läsnä (HK24). Vesielementti ei siis yksin aiheuttanut esteettistä ja aistillista haltioitumista, vaan myös eräänlaisen yhteenkuuluvuusko-

kemuksen. Esimerkiksi laajat erämaat, kuten myös merimaisemat, pelkällä fyysisellä laajuudellaan tuottavat tunteen yhteenkuuluvuudesta, joka saa helposti myös abstrakteja piirteitä, kuten mahdollisesti kaikkivoimaisen läsnäolon tunteen (Kaplan & Kaplan 1989, 190).

Hengellinen merkitys ja luonnon metafyyssisyys tuli ilmi myös odotetulla, kristillisellä tavalla. Reilut puolet vastaajista, yhteensä 25 henkilöä, kuvaili luonnossa ilmennyttä hengellistä kokemusta Jumalan, kaikkivoimaisen, kaikkivaltiaan tai Kristuksen kokemisella. Puhe Jumalasta liittyi melko monella luomisen ja erilaisten luonnon elementtien ihmettelyyn, mutta myös pari näkykokemuksen tapaisesta tilanteesta raportoitiin. Jumalan koettiin myös johdattavan ihmistä luonnon kautta:

Jumala puhuu monin eri tavoin, johdattaa! Sulat, linnut, kukat, perhoset, oravat, myrsky, salamet, sade (ensin Jumala on puhutellut mm. unissa/sanassa – vahvistus asiaan tullut luonnon kautta) (HK30)

Luonnon moni-ilmeisyys ja tarkoituksenmukaisuus, monimutkaisuus ja tietyt lainalaisuudet ilmentävät minulle aivan käsittämätöntä Luojan suuruutta ja viisautta (LK7).

Koin yhteyttä kaikkivaltiaan kanssa. Näin aamulenkillä kallioon piirtyneet Kristuksen kasvot (HK6).

Jumalan läsnäolon kokemisen lisäksi jotkut vastaajista kertoivat pelkän läsnäolon tunteen vastaanottamisen lisäksi ottavansa itsekin yhteyttä Luojaan:

Kun olen levännyt vuoteessa ja auringonsäteet tulevat silmiin niin olen kokenut sen kuin Jumalan rakkauden säteilynä. Kävellessäni tai muuten ulkona ihailen auringonlaskua tai maisemaa tulee samalla kiitosrukous Jumalalle (HK19).

Ei tarvitse kuin katsella tähtiä pimeänä yönä tai katsella syysusvaa järvenselällä, kun on jo pakko ruveta puhelemaan Jumalan kanssa (HK20).

Kertomusten perusteella suhde yliluonnolliseen ja pyhään on luonnossa välitön; kokemus Jumalasta on vahva ja rukoilu ja ”puhelu” Jumalalle alkaa melkoisesti itsestään. Kristuksen kasvojen piirtyminen retriittiluonnossa kallioon eli antropomorfistinen ilmiö on melkoinen kokemus, joskaan ei kristillisessä, tai oikeastaan koko uskonnollisessa maailmassakaan laisinkaan tavaton ilmiö (Guthrie 1993, 3). Luonnon näkeminen pyhänä on yksi suomalaisten yleisistä luontokäsityksistä ja luontoon menemiseen liittyvillä kunnioittava asenne (Partanen 2009, 46–51). Partasen aineistossa ei tosin näyt-

täisi olevan yhtä luonnonteologista otetta kuin omilla vastaajillani; Jumalan puhuttelu, johdatus ja rakkaus tulevat luonnossa esiin erityisen kristillisin sanoin. Retriittiluontokuvailuissa tämä ei ole mitenkään eriskummallista – kokoontuvathan retriittikävijät jatkuvasti yhteen kuulemaan kristillistä sanomaa. Se, että vastaajat raportoivat samanlaisista kokemuksista retriitin ulkopuolella taasen on jokseenkin yllättävää, etenkin, kun monet kuvailivat luontosuhteesta kysyttäessä erityisesti erilaisia hyötytoimintoja. Yli-luonnollisen kokemukset olivat kuitenkin osa kokemuksia myös luonnossa ylipäätään ja jopa kaksi informanttia kuvaili pelastumiskokemustaan:

Merellä olin veneellä kovassa aallokossa ja näkyvyys oli huono →rukoilin, mietin kuolemaa →rukoileminen lisääntynyt (HK3).

Myrskyävällä merellä on tullut rukoiltua varjelusta (LK9).

Kristinuskko ei tosin ollut ainoa uskonnollinen viitekehys, johon vastaukset voitiin liittää. Yksi informantti kertoi meditoivansa luonnossa ja olevansa yhteydessä ”Pyhään henkeen, siihen ainoaan yhteyteen” (HK23). Hän kertoi myös uskovansa jälleensyntymään ja karman lakiin. Hänen uskonnollinen taustansa sitoutui siis vahvasti itämaisiiin perinteisiin. Yksi vastaajista kertoi kokevansa hengellisesti merkittäviä kokemuksia seuraavasti:

Tulessa, metsässä. Vedessä on henki, puissa eritoten (HK4).

Tämä vastaus sai minut miettimään Johdon tutkimustuloksia siitä, että hänen informanteistaan viittisen prosenttia oli kertonut luonnossa saavansa yhteyden metsän henkiolen-toihin (Johto 2010, 69). Mihin kokemus luonnon henkiolennoista perustuu? Luonto omana hengellisenä kokonaisuutenaan käy ilmi myös vastauksissa, joissa korostettiin luonnon tai metsän lohduttavuutta. Jotkut vastaajat eivät tällöin kertoneet Jumalan loh-dutuksesta, vaan kokivat luonnon itsessään lohduttavana. Yhtenä modernin maailman uuden hengellisyyden piirteenä voidaan pitää ympäristötietoisuuden (*environmentalism*) nousua, jossa luonnon tai ruumiin pyhittämistä ei pidetä mitenkään pois rajattuna. Kelttiläisen kristillisyyden perustasta onkin noussut vahva maan ja sen olentojen pyhittämi-sen tapa. (Vincett & Woodhead 2009, 333.) Ihmisen kaltaisuuden havainnoinnin niin laitteissa, eläimissä kuin elottomassa luonnossakin eli antropomorfismin on myös todet-tu olevan ihmisille ominainen tapa havainnoida ympärillään olevaa. Stewart Guthrie

väittää, että uskonto olisi parhaiten ymmärrettävissä systemaattisena antropomorfismina. (Guthrie 1993, 3, 91, 93). Ihmisen kaltaisuuden näkeminen esimerkiksi henkiolentoina luonnossa on ihmiselle ominaista ja sen voidaan nähdä olevan uskontojenkin ytimessä. Antropomorfismi rinnastuu myös jo edellä viittaamaani metafyyssiseen mielikuvitukseen, jolla tarkoitetaan ihmisen taipumusta lukea luontoa niin, että se tulkitaan joksikin tai sen takana koetaan olevan jotain muuta, jopa jotain transsendenttista (Hepburn 2007, 59).

Yleisesti ottaen enemmistö oli hengellisesti merkittäviä kokemuksia luonnossa kokenut ja monet myös kertoivat kokemuksistaan kristillisin sanoin. Hengellinen merkittävyys tarkoitti kuitenkin eri asioita vastaajille ja jotkut eivät osanneet edes sanoa, mitä tuo mahdollinen hengellisyys omalla kohdalla tarkoittaisi. Yksi vastaaja, joka kertoi, ettei ole hengellisiä kokemuksia luonnossa kokenut, kirjoitti kuitenkin seuraavasti:

--- kerran tunturissa vaellusjoukko yhdessä tavoitti jonkin kaipuun heihin, jotka olivat poisnukkuneet. Yhdessä puhkesimme kyyneliin kukin oman läheisen äärelle (HK5).

Hengellisesti merkittävä kokemus on siis jokseenkin hämärän peitossa oleva termi, jonka määrittely on hyvin yksilökohtaista. Yksi vastaajista oli kyselylomakkeessa kirjoittanut paperin tyhjälle kohdalle omaa pohdintaansa tästä aiheesta:

Ainakin oman lapsuuteni kaikkein vahvimmat muistot liittyvät tavalla tai toisella luontoon. Nuo tärkeät ja väkevät muistot nousevat pintaan hiljaisuudessa, levossa ja rauhassa tehdyillä kävelyretkillä. Luulen, että tässäkin saattaa olla kysymys hengellisestä kokemuksesta, vaikka en osakaan selittää miksi (HK20).

Hengellisesti merkittävät kokemukset ikään kuin karkaavat otteestamme ja ymmärryksestämme. Tiedämme omalla kohdallamme, mikä on hengellisesti merkittävää, mutta sen selittäminen, että miksi niin on, onkin toinen juttu. Joillekin hengellinen merkittävyys kiinnittyy Raamatun sanomaan, joillekin muistoihin ja toisilla taas puhtaaseen luonnon havainnointiin tai rauhan kokemiseen.

Uskonnon ja ei-uskonnon rajaa on mahdoton vetää. Olen yrittänyt paikantaa hengellisesti merkittävää kristinuskon kehikkoon, mutta hengellisesti merkityksellinen on osoittautunut laajemmaksi kokonaisuudeksi. Eri yksilöt kokevat luonnossa erilaisia hengellisesti merkityksellisiä kokemuksia, koska hengellisesti merkityksellinen sisältää heille eri asioita. Veikko Anttonen on pyhä-teoriassaan todennut, että ihmiset luontaisesti te-

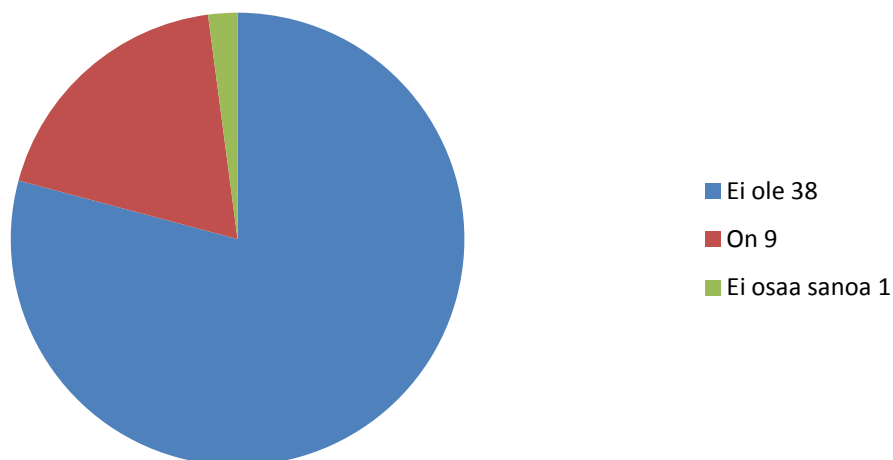
kevät erotteluja tilojen ja toimintojen välillä, merkitsevät ne tiettyä tarkoitusta varten sekä asettavat näkyviä ja näkymättömiä rajoja ja niitä koskevia käytösmalleja. Ihmiset itse merkityksellistävät ja arvottavat asioita, mikä heijastuu niiden rajoihin ja jaotteluihin. Pyhä-termi on toiminut uskonyhteisöissä rajat luovana kategoriana, jonka avulla yhteisöelämän kannalta elintärkeitä asioita on merkattu. Uskonnon ilmiöön yhdistetyt käsitteet, kuten pyhä, omaksutaan kuitenkin herkästi samankaltaisten ilmiöiden luokitteluksi. (Anttonen 2010, 107–108, 114, 121). Pyhä ei ole vain uskonnon sana ja siihen käyttämäni hengellisesti merkityksellinen -termiä voidaan verrata. Se on toiminut aineistossani kuvaamaan samanlaisia kokemuksia kuin uskonnon piiriin yleensä mielletään. Se, missä uskonto loppuu ja maallinen alkaa, on mahdotonta sanoa.

3.1.5 Onko samanlaista mennä luontoon retriitin ulkopuolella kuin mitä se on retriitin aikana?

Otsikossa on kyselylomakkeen viimeinen kysymys, jonka olen hiljaisuuden retriitin kävijöille esittänyt. Informanttini ovat siis itse saaneet pohtia tutkimukseni pääkysymystä omalta osaltaan. Oletuksenani on ollut, että retriittiluonto on erityinen luontoympäristö muista luonnonpaikoista poiketen. Retriittiluontoa olen pitänyt poikkeavana etenkin sen vuoksi, että luonnon kokemisen konteksti on kyllästetty kristillisellä sanomalla, mutta myös sen perusteella, mitä edeltäneet retriittitutkimukset ovat retriittikokemuksesta antaneet ymmärtää. Hiljaisuuden retriitti on tapahtuma, jossa uskon vahvistumisen lisäksi elämänmuutokset voivat saada alkunsa, kuormittunut mieli elpyy ja aistit avautuvat kauneuden kokemiselle (Rantanen 2006, 108; Myllylä 2006, 65; Mikkola 2004, 78; Airaksinen 2006, 50). Retriitti on siis monin eri mahdollisuuksin ladattu tilaisuus, jota voidaan pitää eräänlaisena elämystuotteena (Laitinen 2006, 77). Eri mahdollisuudet tulevat ilmi myös retriittiin osallistumisen motiiveissa, joista usein mainittuja ovat hiljaisuuden, hengellisyyden ja pysähtymisen tarpeet. Tässä kontekstissa olen oletanut luontokokemuksen korostuvan erityislaatuiseksi kokemukseksi, joka poikkeaa muualla koetuista luontokokemuksista.

Mutta mitä itse hiljaisuuden retriitin kävijöillä on asiasta sanottavanaan? Kuviossa 8 vastaajien mielipide on esitetty. Suurin osa tosiaan piti retriittiluontoon menemistä erilaisena kuin muussa tilanteessa luontoon menemistä. Yhteensä 38 vastaajaa näki retriittiluontokokemuksen muista luontokokemuksista poikkeavana ja yhdeksän vastaajaa piti kokemuksia samanlaisina. Yksi vastaaja ei osannut sanoa mielipidettään. Oletukseni

Onko samanlaista mennä luontoon retriitin ulkopuolella kuin mitä se on retriitin aikana?

Kuvio 8. Hiljaisuuden retriitissä käyneiden 48 henkilön vastausten jakaantuminen kysymyksen ”Onko samanlaista mennä luontoon retriitin ulkopuolella kuin mitä se on retriitin aikana?” kohdalla.

retriittiluonnon erityislaatuudesta sai siis vastaajien enemmistön kannatuksen, mutta on kuitenkin pantava merkille, että huomattava joukko ei kohdallaan kokenut eroa retriittiluonnon ja muun luonnon välillä. Hypoteesini ei siis ole täysin pätevä, koska niinkin moni kuin noin joka kuudes vastaaja ei väitettä allekirjoittanut. Kahdestatoista luontoretriittikävijästä kaksi piti luontokokemuksia samanlaisina ja 36:sta ”tavallisesta” hiljaisuuden retriitin kävijästä seitsemän ei nähnyt kokemusten välillä eroa. Ryhmien välillä ei siis voida nähdä eroa; suurin piirtein samassa suhteessa molemmissa ryhmissä oletukseni ei saanut kannatusta. Tämän kysymyksen perusteella ei siis voida sanoa, että luontoretriittikävijät kokisivat yhtenäisemmin retriittiluonnon erityislaatuisena paikkana kuin tavallisissakaan hiljaisuuden retriiteissä kävijät.

Mielenkiintoista tietysti on tietää, millä seikoilla luontokokemusten poikkeavuutta tai samankaltaisuutta perusteltiin. Ensin voidaan keskittyä luontokokemusten eroa korostaneiden kertomuksiin. Monet eron havainneista pitivät sitä selvänä ja kuvailivat retriittiluontoa syvällisin ja positiivisin piirtein:

Ero on hyvin merkittävä: retriitissä luontokokemus saa syvän, hengellisen merkityksen. Yhteinen, hiljainen kulku luonnossa on syvintä yhteisöllisyyttä, jota olen kokenut (LK8).

--- Retriitissä kuultu ja koettu on mukana luonnossa liikkumisessa – sitä ”työstää” ja käy läpi; tutkiskelee omaa sisintään, rukoilee. Retriitin ulkopuolella ajatukset ovat usein aivan arkisissa asioissa (HK1).

--- On tärkeää ja ihanaa ”laskeutua” hiljaisuuteen jo kotoa lähtiessä. Kun äänet, virikkeet ja kaikki ns. turha jää taakse, luontokin tulee ikään kuin vastaan. Saa heittäytyä luonnon ja Jumalan syliin. On, kuin palaisi kotiin (HK32).

Kaikki retriittiluontoa muusta luonnosta poikkeavana pitäneet eivät yhtä merkityksellisin eroin retriittiluontoa kuvailleet. Useimmat näkivät eron erityisesti valppaudessa ja aistimisessa:

On hyvin erilaista: hiljaisuus herkistää kuulemaan, haistamaan, näkemään; aikaa pysähtyä tarkkailemaan ja tutkimaan kaikessa rauhassa (HK30).

Retriitin aikana oli vähän syvempi kokemus, näki selvemmin jotenkin yksityiskohtia... (HK18)

Retriitin aikana aistit toimivat herkemmin ja mieli on vastaanottavaisempi kun muu häly on poissa. Muina aikoina huomio saattaa kiinnittyä herkemmin epäolennaiseen ja suoritukseen (LK9).

Myös se, että retriitissä mahdollistui lepo ja muiden ”hemmoteltavana” oleminen (LK2) heijastui luontokokemukseen ja eräs vastaaja kuvaili retriitissä mahdollistuvan laatu aika luonnossa (HK7). Yhden vastaajan näkemys kuitenkin oli yleisestä linjasta poikkeava ja hän totesi retriitin aikarajojen haittaavan luonnossa viipymistä (HK25). Luontokokemus retriitissä erottui muusta luontokokemuksesta siis sen rajoittavuuden vuoksi. Vastaus oli kuitenkin ainoa laatuaan; muut 37 vastaajaa kuvailivat retriitin luontokokemusta myönteisesti ja kokivat, että juuri retriittiluonnossa oli aikaa tarkkailla ja pysähtyä luonnossa. Yhden vastaajan kuvailemat luonnossa olemisen aikarajat ehkä kertovat siitä, että hänen kohdallaan aikarajat eivät yleensä luonnossa olemista määrittele. Voisi siis olla niin, että tämä vastaaja mahdollisesti asuu maaseutumaisemmassa ympäristössä, eikä kaupungissa, kuten suurin osa vastaajista. Kaupunkilaisille luonnossa olemista luultavasti aina rajoittavat tiukatkin aikarajat, johon verrattuna retriitin viikonlopun mittainen luonnossa oleskeluaika tuntuu vapauttavan pitkälti.

Maalla asumisen vaikutus tuli esiin myös retriittiluonnon ja muun luonnon eroavaisuuden kieltävissä vastauksissa. Yksi vastaajista totesi, että koska retriitti pidettiin maalla ja

hän asuu maalla, luontokokemuksessa ei tuntunut olevan eroa (HK34). Luontokokemusten samankaltaisuudesta kerrottiin myös seuraavasti:

*Se voi olla samanlaista. Luonto tarjoaa erinomaiset edellytykset hiljenty-
miseen ja rauhoittumiseen ja oman itsen/Jumalan kuuntelemiseen (LK11).*

*--- En pidä sitä retriitin kannalta olennaisena. Tärkeintä retriitissä on sen
hengellinen sisältö. Raamatun luku, rukous, jumalanpalvelukset, mietiske-
ly Sanan äärellä ovat retriitin tärkeintä antia (HK13).*

*Jos menee yksin niin voi olla, jos on seurassa niin keskustelu häiritsee
hengellistä kokemusta (HK19).*

Yksi vastaajista piti luonnon läheisyyttä retriitissä sivuseikkana, joka jäi Sanan kuule-
misen ja mietiskelyn rinnalla toissijaiseksi. Joidenkin vastaajien mielestä luonto sisälsi
aina samanlaiset mahdollisuudet ja jopa lenkkipolulta koettiin saavan samaa rauhoitta-
vuutta kuin retriittiluonnosta. Vastaajat olivat huomanneet, että luontokokemusta saat-
toivat retriitin ulkopuolella ”häiritä” muiden läsnäolo tai liiallinen hyödyn tavoittelu.
Yksi vastaajista erotti selvästi luontokokemusten erilaisuuden niiden hengellisen annin
perusteella:

*Hiljaisuus, kiireettömyys, lepo ja rauha ovat itselleni edellytyksiä sille, et-
tä voisin kuulla Jumalan puhuvan luonnon välityksellä. Retriiteissä tämä
toteutuu usein, lomilla ja lepopäivinäkin melko hyvin, ”hyötykävelyiden”
yhteydessä niin todella harvoin, etten edes viitsi kaivata (HK20).*

Osa vastaajista oli siis huomannut saavansa luonnosta ylipäättään samanlaisia elämyksiä
kuin retriittiluonnosta, vaikka osa oli toki myös havainnut retriitin ulkopuolella luon-
toon menon olevan ”riskialttiimpaa” sen suhteen, että häiriötekijät pääsivät vaikutta-
maan luontokokemukseen herkemmin. Pari vastaajaa toisaalta näki luonnossa olon ret-
riitin ulkopuolella vapaampana ja luonnossa viipymisen onnistuvan paremmin. Näiden
vastausten takana tosiaan uskoisin olevan maaseutumaisessa tai lähiömäisessä ympäris-
tössä asuvat henkilöt, joilla luontoon meneminen tapahtuu melkoisesti ulos ovesta käve-
lemällä toisin kuin kaupunkilaisilla. Oletukseni on tosiaan vain oletus ja voi olla, että
kaupunkilainenkin kokee helposti pääsevänsä luonnon helmaan, mikäli hän kokee jo
kaupunkipuiston tai puutarhan yhtämittäiseksi luonnoksi kuin metsäisen retriittiluon-
non. Asennoituminen ympäristöön on ennen kaikkea se, mikä kokemusta määritte-
lee.

3.2 Hiljaisuuden retriitin ohjaajien (8) vastaukset

Koska haluan selvittää sitä, mikä luontokokemukseen hiljaisuuden retriitissä vaikuttaa, keräsin vastauksia myös retriittiohjaajilta. Ohjaajille suunnatut kyselylomakkeet olivat kysymyssidältöineen aivan samat kuin kävijöille suunnatut, ainoa eroavaisuus oli tietysti kysymysten muoto. En siis esimerkiksi kysynyt, kuinka monella retriitillä olet käynyt, vaan kuinka monta retriittiä olet pitänyt. Yhteensä kahdeksan ohjaajaa vastasi kyselylomakkeeseen ja heidän suhteestaan luontoon ja mielipiteestään siihen, uskovatko he vaikuttavansa retriittikävijöiden luontokokemukseen, yritän paikantaa ohjaajien mahdollista vaikutusta retriittiluonnon kokemiseen. Myös retriittikävijöiltä itseltään kysyin mielipidettä siihen, uskovatko he ohjaajien vaikuttavan luontokokemukseen retriitin aikana ja heidän vastauksiaan esittelen alaluvussa.

Vastanneista kahdeksasta ohjaajasta kuusi oli naisia ja kaksi miehiä. Puolet heistä sijoittui kuusikymppisten ikähaarukkaan, kaksi oli viisikymppisiä, yksi nelikymppinen ja yksi sijoittui seitsemänkymmenvuotiaista eteenpäin olevaan ikähaarukkaan. Suhteellisen korkea ikä heijastui pidettyjen retriittien määrään. Yksi ohjaaja raportoi pitäneensä yhteensä lähes 100 hiljaisuuden retriittiä, kaksi ohjaajaa kertoi pitäneensä noin 50 ja kaksi noin 20 retriittiä. Kolme ohjaajaa kertoi pitäneensä alle kymmenen retriittiä. Retriittejä oli pidetty moneen eri teemaan liittyen, niin perusretriittejä kuin matkakumppanuuden ja meditatiivisen laulunkin retriittejä kuului ohjaajien repertuaariin. Vastanneet miesohjaajat olivat ohjanneet luontoretriittejä. Ohjaajien suhteesta kirkkoon heijastuu hiljaisuuden retriittien ekumeeninen perusvire sekä se, että Hiljaisuuden ystävien ylläpitämä retriittiohjaajakoulutus on periaatteessa avoin kaikille (Häyrynen 2011, 17–18). Retriittiohjaajaksi pääseminen ei siis edellytä kirkon työntekijänä jo toimimista. Yksi vastanneista ohjaajista kuului itse asiassa ortodoksiseen kirkkoon (HO3) ja yksi Vapaa-kirkkoon (LO2). Yksi ohjaajista kuvaili suhdettaan kirkkoon lämpimän kriittiseksi (HO1) ja toinen ekumeeniseksi (HO6). Kolme kertoi olevansa kirkon työntekijöitä (HO3, HO5, LO1) ja yksi kuvaili kirkon olevansa oleellinen osa elämäänsä (HO4). Retriittiohjaajien joukko on siis melkoisen kirjava etenkin, jos vertaa sitä muihin kirkon toimintamuotoihin, joiden työntekijöinä toimii yksinomaan kirkon diakoneja tai pappeja.

Suhdettansa luontoon ohjaajat kuvailivat kertomalla luonnon olevan itselleen tärkeä, läheinen ja siellä kerrottiin vietettävän vapaa-aikaa kesällä, loma-aikoina ja muutenkin.

Luonto herätti erilaisia tunteita ja ajatuksia, myös pelkoa ja yksinäisyyden kokemista, mutta ohjaajien kertomuksissa välittyi silti positiivisuus ja luonnon tärkeys itselle. Yksi ohjaajista ei ollut vastannut kysymykseen suhteestaan luontoon (HO4). Ei siis voida sanoa, että kaikille luonto olisi ehdottoman tärkeä, mutta selvästi suurimmalle osalle kuitenkin. Luonnonläheisyyden nähtiin suurimman osan ohjaajien mielestä olevan tärkeä osa hiljaisuuden retriittiä. Luonnon rauhoittavuus ja aistien terävöityminen olivat seikkoja, jotka tulivat useammin kuin kerran mainituiksi, mutta luonnonläheisyydellä nähtiin olevan myös muita vaikutuksia:

Kaunis luonto auttaa syventämään matkaa kohti sisäistä – mielen ja kehon hiljaisuutta. Luonnossa näkyy myös luomistyön pyhyys (HO3).

Luonnossa mieli kummasti lepää ja rauhoittuu. Ajatuksiin tulee väljyyttä ja raikkautta. Aistit herkistyvät vastaanottamaan myös Jumalan puhetta monella tavalla (HO5).

Yksi ohjaaja mainitsi myös liikkumisen ja ulkona olemisen tärkeinä seikkoina, jotka mahdollistuivat luonnonläheisyydessä (LO1). Pari ohjaajaa kertoikin ottavansa luonnon huomioon siellä liikkumalla. Monet kuitenkin kuvailivat luonnon huomioonottamista retriitissä ohjaajana olemisen kannalta. Yksi ohjaaja kertoi luonnonläheisyyden vaikuttavan virikepuheiden ja rukoushetkien sisältöön (HO5) ja toinen taas kertoi henkilökohtaisesti ohjatuilla retriiteillä annettavien mietiskelytekstien valintaan luonnonläheisyyden vaikuttavan (HO6). Kolme ohjaajaa keräili luonnon materiaaleja retriitin tilojen somistamiseen, esimerkiksi alttarikukat kerrottiin haettavan luonnosta (HO1, HO5). Yksi ohjaaja kertoi kannustavansa myös retriittikävijöitä keräämään jotain luonnosta:

”Kiitollisuuden retriitissä” alttarin edessä on iso tyhjä savikulho, johon saa tuoda luonnosta jotakin kiitokseksi ja jotakin myös siitä, mistä ei pysty kiittämään. Astia on retriitin päättyessä upea kuva tunteista: ruusuja, piikkioksia ja harmaita kiviä yms (HO1).

Esteettisyyden tärkeimpinä osa-alueina hiljaisuuden retriitissä voidaankin pitää luontoa ja retriittitiloja. Retriittisomistukseen kuuluu usein jokin luonnosta löytynyt yksityiskohde ja jo yksinkin oksa voi riittää viestimään Luojan läsnäolosta. Hiljaisuuden retriitin esteettisen kokemuksen rakentavat niin järjestymätön kuin järjestettykin ympäristö ja ohjaajilla on oma roolinsa tässä esteettisten kokemusten aikaansaajina. (Airaksinen 2006, 15, 22, 29, 51.)

Kaikki kahdeksan ohjaajaa raportoivat kokeneensa jotain hengellisesti merkityksellistä retriittiluonnossa tai luonnossa ylipäättään. Monet, joskaan eivät kaikki, kertoivat hengellisesti merkittävistä luontokokemuksista niin retriitissä kuin sen ulkopuolellakin. Yksi ohjaajista totesikin, että kokee luonnossa hengellisiä kokemuksia jatkuvasti, eikä aina tiedä, onko luontoretellä vai ”ylistyskokouksessa” (LO2). Myös yksittäisiä voimakkaita luontokokemuksia kuvailtiin:

Pitkässä 30-päivän retriitissä Loyolassa (Espanjassa elokuussa) vuoret ja pilvet alkoivat puhua Jumalan suuruudesta. →luonnon tärkeys ja luonnon suojele veivät minut politiikkaan Vihreiden listoille (HO6).

Retriitin päättyessä osanottajat kerran kertoivat tavanneensa talon takametsässä kuolevan rusakon (se katsoi heitä silmiin). He siunasivat ja hautasivat sen. Retriitin teema liittyi kuolemaan (HO1).

Viimeisessä kertomuksessa käy ilmi, kuinka vaikuttava ympäristö luonto voi parhaimmillaan olla ja tukea myös uskomattomalla tavalla retriitin teemaa. Kuten retriittikävijät, myös ohjaajat olivat kokeneet Luojan puhuttelevan heitä luonnossa voimakkain kokemuksin. Myös luonnon ja luomistyön hiljainen ihmettely tuntui hengellisesti merkittävältä, kuten useat retriittikäijätkin olivat huomanneet.

Kaikki luonnon tapahtumat tuntuvat hiljaisuudessa puhuttelevalta: pehmeä ensilumi, ensimmäiset sinivuokot, myrsky tai auringon lasku. Ajattelun: millainen on se Jumala, joka lähestyy minua näin? Se, että olen osa tätä luomakuntaa ja minut on tehty juuri tällaiseksi eikä minun pidä yrittää olla jotain muuta, tuntuu armolliselta (HO5).

Kaupunkiretriittiajatusten suhteen ohjaajat olivat selvästi myöntyväisempiä kuin retriittikävijät. Kuusi vastanneista ohjaajista piti kaupunkiretriittiä mahdollisena ajatuksena, joskin kaikki pitivät luonnonläheisyydessä järjestettävää retriittiä parempana vaihtoehtona. Yksi ohjaajista piti päiväretriittiä kaupungissa mahdollisena vaihtoehtona niille, jotka ovat hiljentymisessä harjaantuneempia, eivätkä helposti häiriinny, vaikkei ympäristö olisikaan niin rauhallinen kuin luonnossa (HO3). Toinen ohjaaja kertoi järjestäneensä ns. arkiretriittejä, eräänlaisia ohjattuja rukousviikkoja, jolloin retriitin elementtejä on helppo liittää myös omaan arkeensa (HO5). Kaksi ohjaaja oli selvästi kaupungissa pidettäviä hiljaisuuden retriittejä vastaan. Toisen ohjaajan mukaan ihanteellinen retriitin järjestämispaikka olisi autio saari (HO4) ja toinen näki hiljaisuuden rikkoutumisen kau-

pungin melun takia sekä luonnon symboliikan ja voiman puuttumisen sellaisina tekijöinä, että kaupungissa retriitin pitäminen olisi mahdotonta (HO6).

Kuusi ohjaajaa oli vastannut kysymykseen ”*Onko samanlaista mennä luontoon retriitin ulkopuolella kuin mitä se on retriitin aikana?*” ja kaikkien kuuden mukaan kokemuksella oli eroa. Yksi ohjaaja kuvasi kokemusta retriitissä intensiivisemmäksi (HO6) ja myös toinen oli huomannut retriitin luovan oman ilmapiirinsä (LO1). Yksi kuvaili retriitissä tapahtuvan luontokokemuksen aikana mielen olevan avoimempi ja vastaanottavaisempi kuin muulloin. Yhdelle ohjaajista luontokokemusta retriitissä vaikutti määrittävän ohjaajan roolin mielessä pitäminen, mutta hän oli myös pohtinut luontokokemusta retriittikävijän näkökulmasta:

Retriitin aikana se on osallistujalle keskittyneempää ja siten ehkä antoisampaa. Ohjaajana kuljen ja katson, mikä oksa tai sammal sopii kuvaamaan jotakin retriitin teemaa, tai mitä tästä ilmiöstä – muuttolinnut tms. – saan retriitin virikepuheeseen (HO1).

Yhdelle ohjaajista luontokokemus retriitissä oli yllättävästi epäantoisampi kuin muulloin ja hän kuvaili omatoimisella retkeilyllään saavansa enemmän luonnosta irti (LO2). Vastaja oli luontoretriittien ohjaaja ja hän juuri kuvailikin retken vetämisen olevan syy siihen, miksi retriittiluonto ei ollut hänelle niin antoisa. Hänelle siis ohjaajana oleminen ja työn tekeminen luontokokemuksen aikana häiritsi luontokokemuksen laatua.

Yhdellä vastaajista oli samantapainen ekoteologinen eetos kuin teologi Kotilalla:

Retriitin aikana uskoisin että ihminen saa uuden kosketuksen luontoon ja näin retriitin jälkeen muistaa (toivon mukaan) ne kokemukset ja tunteet mitä yhdistettynä retriitin sanomaan myös luonto antaa (HO4).

Kuten edellä kerroin, Heikki Kotila pitää hiljaisuuden retriittiä tärkeänä paikkana ja tilaisuutena ihmisen ja luonnon välisen aidon vuorovaikutuksen syntymiselle. Kotilan mukaan Jumalan jatkuva läsnäolo voi helposti avautua hiljaisuuden retriitissä, kunhan luonnonläheisyyden merkitystä ei ole jätetty kulissin omaiseksi. (Kotila 2007, 159–162.) Yhdellä ohjaajista näyttäisi edeltäneen vastauksen perusteella olevan jonkinlainen tavoite tai ainakin toive aidon luontosuhteen muodostumiselle retriitin aikana. Muiden ohjaajien vastauksissa ei selväsanaisesti tällaista toivetta ole esitetty, joskin sitä voidaan pitää merkityksellisenä, että monille ohjaajista luonnonläheisyys on oleellinen osa hiljaisuuden retriittiä ja sen onnistumista.

Tästä pääsemmekin tärkeimpään kysymykseen, nimittäin siihen, miten ohjaajat kokevat vaikuttavansa osallistujien luontokokemukseen retriitin aikana. Jokainen ohjaaja oli kysymykseen vastannut ja jokainen myös katsoi tavalla tai toisella vaikuttavansa osallistujien luontokokemukseen. Kolme ohjaajaa mainitsi erityisesti johdantopuheen ja sen, kuinka he siinä kehottavat ihmisiä kulkemaan ja aistimaan luonnossa sekä myös kertovat mahdollisista riskeistä, kuten heikoista jäistä. Yksi näistä ohjaajista kertoi halustaan kannustaa ihmisiä liikkumaan luonnossa (HO5). Kaksi ohjaajista mainitsi retriittitilojen somistamisen ohjaajan vaikutuskeinoksi. Yksi ohjaaja uskoi retriitin aiheen valinnan ja retriitissä laulettavien virsien valitsemisen vaikuttavan osallistujien luontokokemukseen (HO6). Luontoretriittiohjaajat, joita oli siis kaksi, katsoivat yhteiset luonnossa liikkumistilanteet vaikuttavina. Toinen heistä kuvaili asiaa näin:

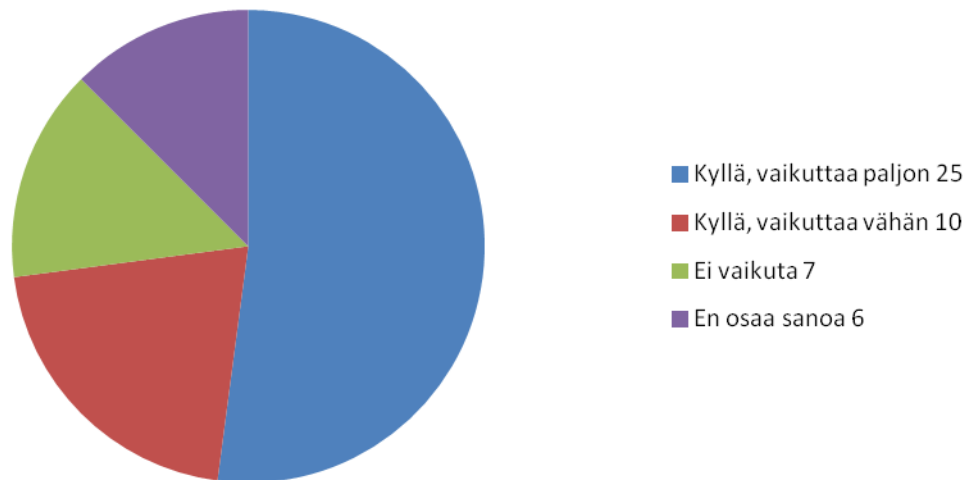
Pääohjaaja --- tietää luonnosta paljon ja ilmaisee selkeästi myös uskonsa. Ei voi olla vaikuttamatta (LO1).

Yksi ohjaajista vain totesi luonnon olevan tärkeä retriittiläisiä ajatellen ja hiljaisuudessa opittavan kuuntelemaan niin luontoa kuin omaa itseäkin. Tarkemmin vaikuttamiskeinoista hän ei maininnut, mutta luultavasti hänkin toi luonnon jotenkin esiin puheenvuoroissaan.

3.2.1 Retriittikävijöiden mielipide retriittiohjaajien vaikutuksesta luontokokemukseen

Kuviossa 9 on osoitettu hiljaisuuden retriittiin osallistuneiden mielipide siitä, onko retriittiohjaajalla vaikutusta luontokokemukseen retriitin aikana. Jopa kuusi kyselylomakkeen palauttaneista ei osannut vastata tähän kysymykseen. Ohjaajan vaikutuksen reflektointi omaan luontokokemukseen saattoi siis olla haasteellista, eikä vaikutuksesta osattu sanoa. Seitsemän vastaajista taas kielsi retriittiohjaajan vaikutuksen luontokokemukseensa hyvin lyhytsanaisesti. Jäljelle jäävä enemmistö, yhteensä 35 vastaajaa oli havainnut retriittiohjaajalla olevan vaikutusta luontokokemukseen. Näiden vastaajien joukosta oli helppo erottaa ne, jotka pitivät ohjaajan vaikutusta merkittävän ja ne, jotka olivat ohjaajan vaikutuskeinot havainneet, mutta pitivät niitä marginaalisina. Ohjaajan pitämät puheet – niin virikepuheet, johdantopuheenvuoro kuin hartaushetkienkin puheet – olivat yksi useimmin mainituista retriittiohjaajan keinoista vaikuttaa luontokokemukseen. Parissa vastauksessa tuotiin esille se, kuinka ohjaaja kertoi luontopaikat, joissa voi liikkua ja käveli retriittiin osallistujien kanssa kirkkoon (HK6, HK24). Virike- ja

Vaikuttaako ohjaaja luontokokemukseen retriitissä?

Kuvio 9. Hiljaisuuden retriitissä käyneiden (48) mielipide retriittiohjaajan vaikutuksesta luontokokemukseen retriitin aikana.

hartauspuheiden aihevalinnat nähtiin myös sellaisina, että niiden kautta ohjaaja saattoi luontokokemukseen vaikuttaa:

Retriittiohjaaja voi käyttää tekstejä ja rukouksia, joissa Jumalan luoma luonto tuodaan esiin ja ”ohjata” ajatuksia niin, että luonto on yksi retriitin elementeistä hiljaisuuden, hetkipalvelusten ym. joukossa (LK7).

Kyllä, kumpikin ohjaaja toi luonnon etemme virikepuheissaan (HK9).

Yksi vastaajista oli maininnut, että ohjaaja voi ohjata ajatuksia luontoon (HK15). Ohjaajan rooli ei siis rajoitu vain jokaisen hiljaisuudessa tekemän sisäisen matkan ohjaamiseen, vaan siihen kuuluu myös ympäristön huomioonottamisen ohjaamista. Kaksi luontoretriitissä käynyttä viittasi kirjoituksessaan retriitissä mukana olleeseen erityisesti luontoon perehtyneeseen ohjaajaan, jonka henkilökohtainen kiinnostus luontoon tuntui välittyvän voimakkaana:

Luontoretriitin luonnosta innostunut ohjaaja sai jaettua omaa intohimoaan ja avattua hieman sitä, mitä kaikkea luonnossa voi nähdä (LK11).

Ohjaajan rooli retriitissä on aina tärkeä. Upeaa on kokea luonto ohjaajan tietomäärän tukemana. Esim. --- ---n läsnäolo oli elämys luontoleirillä (LK6).

Luontoretriittiä pitämään valikoituneet ohjaajat olivat, kuten olettaa saattaa, erityisen vaikuttavia luontokokemuksen välittäjiä ja edesauttajia. Myös tavallisilla hiljaisuuden retriittien kävijöillä oli kokemuksia siitä, kuinka tietty ohjaaja saattoi persoonallaan luontokokemukseen vaikuttaa. Yksi vastaajista kertoi jo vaelluspastorin läsnäolon herättävän muiston luonnosta (HK7) ja yhdessä toisessa vastauksessa ohjaajan henkisen karmisan katsottiin olevan hyvin merkityksellinen (HSK1).

Ohjaajan puhe ja persoona eivät kuitenkaan olleet ainoita keinoja osallistujan luontokokemukseen vaikuttamiselle. Joidenkin mielestä ohjaajalla oli luontokokemuksen muokkaamisessa näppinsä pelissä jo varhaisessa vaiheessa:

Hän luo hyvät puitteet hyvälle kokemuksille järjestämällä olosuhteet: varaa luonnonkauniin paikan, järjestää ohjelman, huolehtii että kaikki menee suunnitelman mukaan (HK13).

Ohjaajalla tietysti onkin merkittävä vaikutus retriitin suunnittelussa ja siinä, miten retriitin aihealuetta käsitellään. Kuten edellisen sivun sitaatissakin todettiin, luonto voidaan nostaa yhdeksi retriitin merkittäväksi elementiksi hiljaisuuden rinnalle. Myös yhteisten kokoontumisten järjestelyissä nähtiin olevan tilaa luontokokemukselle vaikuttamiselle:

Ainakin yhdessä retriitissä vaikutti sillä tavalla, että retriittiohjelma järjestettiin paljolti ulkona (HK35).

Kyllä. Harjoitusten aikana he eivät olleet edessä (niin että heitä olisi katsottu) vaan he olivat takana ja ikkunasta näkyi koko ajan luonto (HK18).

Jo yksinkertainen istumajärjestykseen puuttuminen ja ohjaajan oman istumapaikan valinta saatettiin siis kokea luontokokemukseen vaikuttaviksi tekijöiksi. Jotkut vastaajista nostivat esille myös retriittitilojen koristamisen merkittävänä tekijänä:

Myös alttarin kukat + muu somistus puhuttelee (LK1).

Vaikka osa vastaajista ei nähnyt ohjaajalla olevan vaikutusta luontokokemukseen tai piti sitä hyvin vähäisenä, yleisesti ottaen vastausten perusteella voidaan kuitenkin todeta, että halutessaan vaikuttaa luontokokemukseen, ohjaajalla on siihen monia eri keinoja. Kuten edeltävässä kappaleessa todettiin, myös ohjaajat ovat havainneet eri vaikuttamistapoja, mutta välttämättä niin pienien seikkojen vaikutusta kuten istumajärjestyksen valintaa, ei tietoisesti pohdita. Tietysti luontokokemukseen vaikuttamisessa oleellisena

osana on myös retriittiin osallistujan vastaanottavuus. Joillekin jo pienet luonnon elementeillä somistukset tai puheessa viittaukset luontoon voivat nousta merkityksellisiksi, mutta toiset eivät välttämättä sellaisia asioita huomioi tai pane niitä kummemmin merkille. Kuten aiemmin esitetyssä sitaatissakin (s. 79 HK13) todetaan, jotkut eivät pidä luontoa retriitin kannalta kovinkaan oleellisena, vaan keskittyvät esimerkiksi täysin sen hengelliseen antiin tai yksinäiseen mietiskelyyn. Tällaiset henkilöt ovat kuitenkin aineistoni perusteella harvassa ja monet retriittiin osallistajat kiinnittävät huomiota luontoon ja ohjaajien panokseen. Luontoretriittikävijöiden parissa kaikki paitsi yksi (joka ei kysymykseen osannut vastata) olivat sitä mieltä, että ohjaajalla on luontokokemuksen kannalta merkitystä. Tavallisissa hiljaisuuden retriiteissä kävijöiden muodostaman ryhmän ja luontoretriitissä käyneiden ryhmän välinen huomattava ero ei kuitenkaan ole mitenkään yllättävä tai merkittävä. Luontoretriitissä jo alkuoletuksena on, että luonto näyttölee suurta roolia koko retriitin ohjelmassa ja ohjaajat ovat luonnon kannalta kaiken retkistä puheisiin miettineet.

3.3 Samje-retriiteissä kävijöiden (10) vastaukset

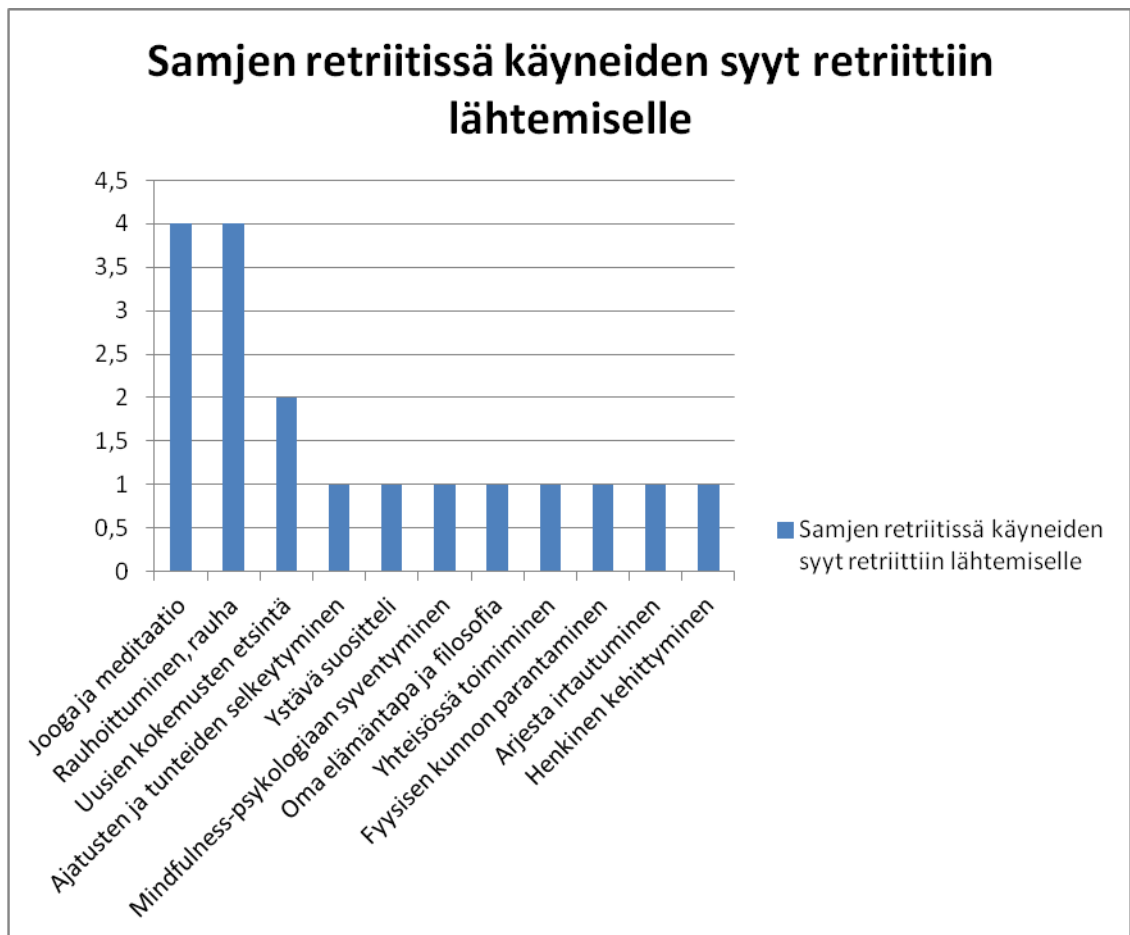
Keräämäni aineistoon kuuluu myös kymmenen jooga- ja meditaatioretriitissä käyneiden vastausta. Yksi kyselylomakevastaajista on käynyt myös hiljaisuuden retriiteissä ja yhden informantin ajatuksia keräsin haastattelun avulla syksyllä vuonna 2010. Kahdeksan kyselylomakevastaajista on siis pelkästään Samje-retriiteissä käyneitä. Retriittejä kutsun tässä yhteydessä Samje-retriiteiksi, koska ne on Samjen retriittikeskuksessa järjestettyjä ja niillä on sama retriittiohjaaja. Oletan, että ei-kristillinen retriittitoiminta on melkoisen moninainen kenttä ja jokaisen järjestetyn retriitin ohjelma ja ilmapiiri ovat paljolti riippuvaisia kustakin ohjaajasta. Luterilaisella hiljaisuuden liikkeellä on Suomessa pitkähkö historia ja liikkeen organisoituminen ja ohjaajakoulutus ovat pitkälle vietyjä. Ei-kristillisiin retriittiorganisaatioihin tai ohjaajakoulutusjärjestelmiin en ole törmännyt ja olen päätellyt retriittien järjestämisen olevan paljolti kiinni yksityisistä henkilöistä. Nämä kymmenen Samje-informanttiani antavat siis kuvan yhdenlaisista ei-kristillisistä retriiteistä, eikä heitä voi mitenkään pitää edustavana joukkona ajatellen kaikkia ei-kristillisiä tai jooga- ja meditaatioretriittejä. Nämä retriitit eivät siis ole hiljaisuuden retriittejä, koska ne eivät ole taustaltaan luterilaisia, eikä niiden järjestämisestä mitenkään vastaa Hiljaisuuden ystävät. Samjen retriittejä voitaisiin kuvailla buddhalaisiin ajatuksiin perustuvina, mutta kaikki kyseisiin retriitteihin osallistujat eivät koe retriittejä omalla kohdallaan mitenkään uskonnollisina, vaan tulevat niihin kiinnostuksesta

retriitin tarjoamia meditaatio- ja joogaharjoituksia kohtaan, kuten olen vastauksia läpi käydessäni saanut ymmärtää.

Kymmenestä Samjen retriiteissä kävijöistä kahdeksan oli naisia ja kaksi miestä. Naisemmistö siis ilmeisesti vallitsee myös Samjen retriiteissä, kuten se hiljaisuuden retriiteissäkin vallitsee. Ikäjakauma oli tosin poikkeava siitä, mitä se hiljaisuuden retriiteissä on. Vastaajien joukossa oli jopa kolme henkilöä, jotka osuivat ikähaarukkaan 18-vuotiaista 29-vuotiaisiin. Tähän ryhmään kuuluneita ei huomattavasti suuremmassa hiljaisuuden retriittien kävijöiden aineistossani ollut yhtään. Kolmekymppisiä Samjekävijöissä oli kaksi ja loput viisi vastaajaa olivat viisikymppisiä. Jopa puolet vastaajista oli ensimmäistä kertaa retriiteissä käyneitä. Kolme muuta vastaajaa olivat käyneet alle viisi kertaa, yksi oli käynyt noin 9 kertaa ja yksi taas kuvaili käyneensä retriiteissä hyvin usein. Puolet vastaajista kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon, mutta kovin läheisenä suhdetta ei missään vastauksessa kuvailtu. Kolme vastaajaa kertoi, ettei kuulu kirkkoon. Yksi heistä kertoi eronneensa lapsuuden herätyskristillisyyden jättämien ikuisten traumojen vuoksi (SK2). Yksi kuvaili suhdettaan kirkkoon yksinkertaisesti neutraaliksi (SK5), eikä vastauksesta voi päätellä kuuluuko vastaaja kirkkoon vai ei. Vain yksi vastaajista kuvaili buddhalaista vakaamustaan:

Kirkko ei merkitse minulle paljoa, perhetaustani on ateistinen, nykyään olen buddhalainen. Suhdetta buddhalaiseenkin ”kirkkoon” tärkeämpi on suhde omaan opettajaan (SK6).

Syitä retriittiin lähtemiselle esittivät kaikki melko eri sanoilla. Yleisin mainittu syy retriittiin lähdölle oli neljän vastaajan esiintuoma jooga- ja meditaatioharjoitukset ja niissä kehittyminen. Myös rauha ja rauhoittuminen olivat neljälle ihmisille yhtenä syynä retriittiin menemiselle. Kaksi vastaajaa kertoi halunneensa uusia kokemuksia ja yhden ihmisen mainitsemista syistä löytyi niin henkisen kehittymisen (SK8), ajatusten ja tunteiden selkeyttämisen (SK1) kuin fyysisen kunnonkin parantamisen (SK7) toiveita. Myös mindfulness-psykologian kerrottiin johdattaneen meditaation pariin (SK2) ja yksi vastaajista piti tärkeänä päästä kokemaan harjoittajien yhteisössä toimimisen ja yhteisen energian tuottamisen (SK6). Yksi vastaajista ei kertonut motiiveistaan retriittiin lähtemiselle (SK5). Kuviossa 10 olen vielä koonnut kaikki yhdeksän henkilön mainitsemat syyt retriittiin lähtemiselle, jota voi helposti vertailla hiljaisuuden retriiteissä käyneiden motiiveihin.

Kuvio 10. Yhdeksän Samje-retriitissä käyneen esittämiä syitä retriittiin lähtemiselle. Useimmat olivat maininneet enemmän kuin yhden syyn.

Yllättävää ei ole, että jooga ja meditaatio mainitaan useasti, mainitaanhan hiljaisuuden retriittienkin kohdalla hiljaisuuden olevan yleisin syy retriittiin lähtemiselle. Rauhoittumisen ja rauhan tarpeet tulevat molempien retriittityyppien kohdalla useiden mainitsemana esiin. Retriitit yleisesti ottaen siis vastaavat tarpeeseen päästä pois arjen, kaupungin, työn tai muun luota jonnekin, jossa on mahdollisuus kokea rauhaa ja rauhoittumista. Tässä uskoisin luonnon näyttelevän merkittävää roolia. Kuten hiljaisuuden retriitit, myös Samjen retriitit järjestetään maaseutumaisemissa, hyvinkin metsäisessä ja syrjäisessä paikassa. Jo kaupungista pois pääsy on automaattinen rauhan kokemisen tilaisuus, mitä retriittien hiljaisuus tukee.

Antaa kuitenkin vastaajien itsensä kertoa kokemuksistaan luonnonläheisyyden vaikutuksista retriittikokemukseen. Neljä vastaajaa mainitsi luonnonläheisyyden rauhoittavan ja yksi kuvasi sitä etenkin harmonian ja ajatusten selkeytymisen kannalta. Hän vertasi

luonnonläheisen retriitin tunnelmaa kaupunkiretriittiin ja kertoi havaitsemistaan eroista näin:

Olen tehnyt retriittejä sekä kaupungissa että Samjessa ja Uutelassa, mitä nyt tulee mieleen. Kaupungissa luonnon korvaa osittain taide (pyhät maalaukset ja musiikki) ja kulttuuri (suitsukkeet, runollisuus missä vain). Luonto avautuu kuitenkin ”tekemättä”. Se harmonisoi ja pyyhkii pois ajatushälyä (niin omaa kuin toisten). Se antaa merkityksellisyyttä, energiaa ja luotaa muistoja esiin (retriitissä ne myös ovat hyvin pehmeitä) (SK6).

Luonto tarjosi retriitissä rauhoittavuuden lisäksi paljon muutakin ja vastaajan mukaan samanlaisia vaikutuksia oli mahdollista saada myös kaupunkiympäristössä muilla keinoin. Luonnon kohdalla vastaaja kuitenkin korostaa ”tekemättömyyttä”. Kaupunkiin rauhoittavuus ja muut piirteet täytyy järjestää kuvin, musiikein ja materiaalein, mutta luonnossa kaikki on valmiina.

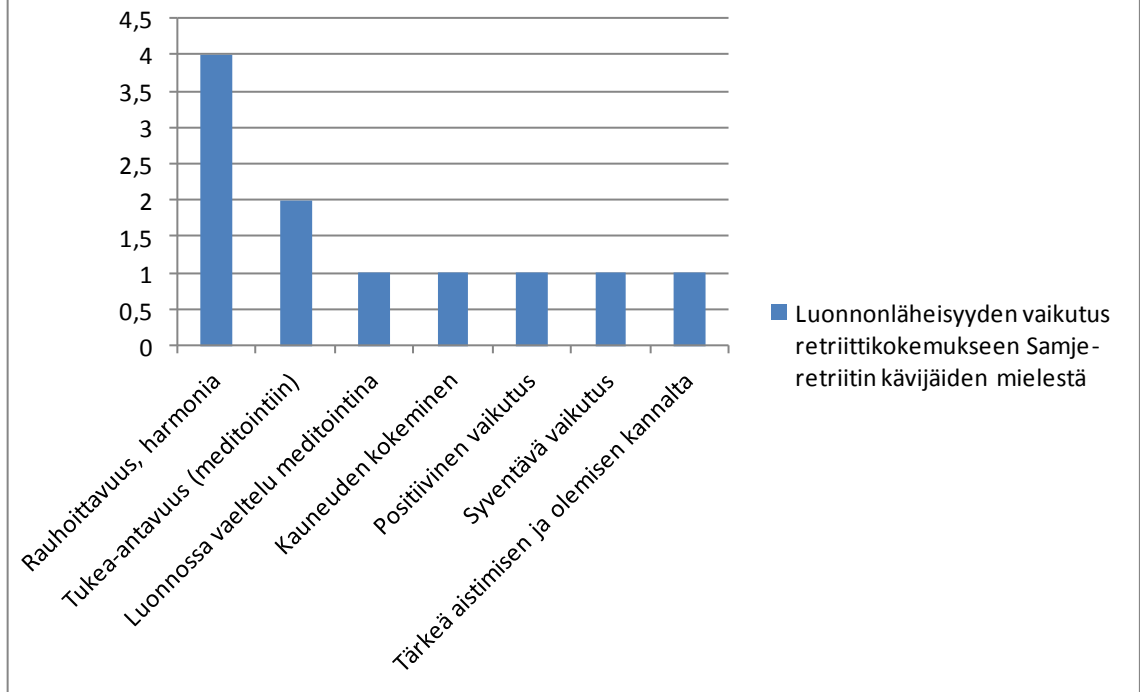
Rauhoittavuuden lisäksi juuri muita enemmän kuin yhden henkilön mainitsemia seikkoja ja luonnonläheisyydestä ei noussut esiin. Kahdessa vastauksessa tosin mainittiin, että luonto vaikuttaa tukea antavasti. Toisessa vastauksessa ei selvennetty, mitä luonnonläheisyys retriitissä tukee (SK4), mutta toisessa vastauksessa kerrottiin luontoa kaivattavan erityisesti meditoidessa (N1). Yksi vastaaja kuvaili luonnossa liikkumista meditoimiseksi:

Jo vaeltelu luonnossa on ollut meditatiivinen kokemus ennen kuin edes tiesin asiasta (SK2).

Joissain vastauksissa luonnonläheisyyden vaikutusta kuvailtiin hyvin lyhyesti – yhdessä vastauksessa luonnon kuvattiin vaikuttavan retriittikokemukseen positiivisesti (SK5) ja toisessa vastauksessa sen kerrottiin syventävän kokemusta (SK3). Yksi informantti toteasi luonnonläheisyyden olevan tärkeä niin aistien kuin olemisenkin kannalta (SK7). Ehkä hän viittasi juuri luonnosta saataviin esteettisiin kokemuksiin ja sen rauhoittavuuteen. Luonnon kauneus tuotiin selväsanaisesti ilmi vain yhdessä vastauksessa. Kuviossa 11 vastaukset on jälleen koottu yhteen vertailun helpottamiseksi.

Luonnon huomioonottamisessa ehdottomasti yleisimmin mainittiin liikkuminen tai kävely, kuten hiljaisuuden retriittienkin kävijöiden joukossa. Yhdeksän vastaajaa kymmenestä mainitsi liikkumisen ja neljä näistä vastaajasta ei maininnut liikkumisen lisäksi muuta luonnon huomioonottamistapaa. Vain yksi vastaaja, itse asiassa ainoa, jonka

Luonnonläheisyyden vaikutus retriittikokemukseen Samje-retriitin kävijöiden mielestä

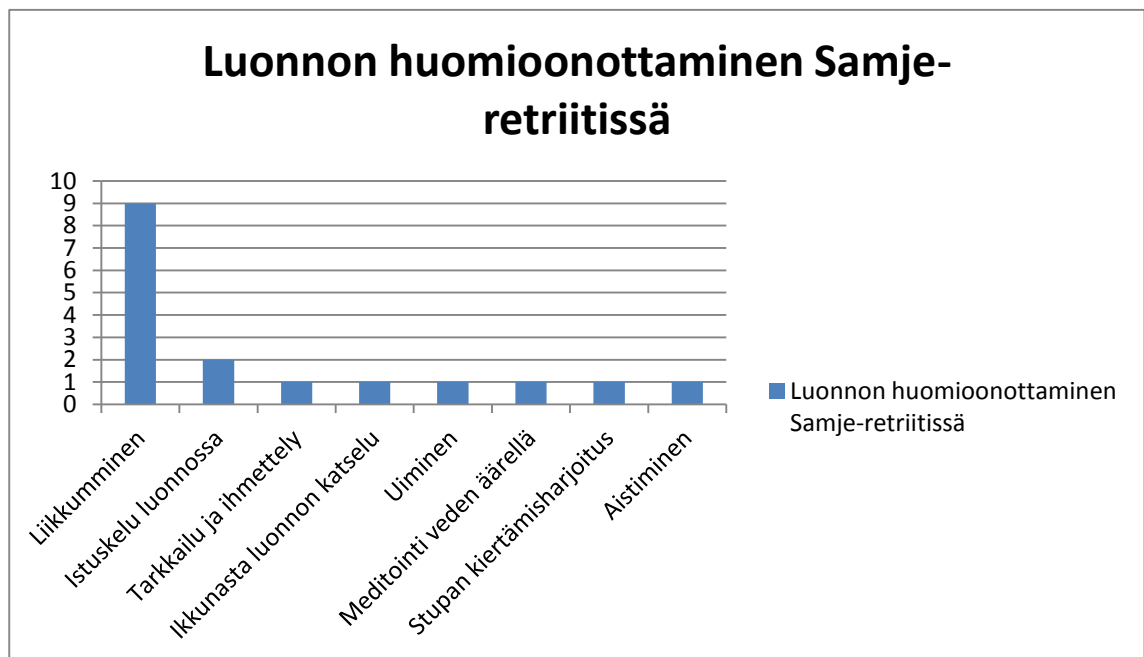

Kuvio 11. Kymmenen Samje-retriitissä käyneen vastaajan mielipiteet siitä, miten luonnonläheisyys retriittikokemukseen vaikuttaa. Jotkut olivat maininneet useamman kuin yhden seikan.

vastauksen sain haastattelun avulla, ei tuonut esiin liikkumispuolta luonnon huomioonottamisessa esiin. Hän kuvaili luonnossa olemista erityisesti tarkkailun kautta:

Joo, sitä luonnon tarkkailua ja kokemista. Et on semmonen.. Tai kaikki jotenki kompinoituu näissä – kompinoituu, onks se ees sana? – tai sillee niinku kaikki yhdistyy siellä, luonnossa, paljon helpommin ja se jotenki, se sekasorto, joka siellä on, joka on kuitenkin niin täysin järjestelmällistä, niin, sillai..Onhan se semmosta ihmetyttävää varmasti..kaikille..(N1)

Liikkumisen lisäksi vain istuskelu mainittiin useammin kuin yhden vastaajan toimesta, kaksi vastaajaa kuvasi ottavansa luonnon huomioon sen helmassa istuskelemalla. Yksittäisiä mainintoja edellä esitetyn sitaatin tarkkailun ja ihmettelyn lisäksi nousi esiin ikkunasta katselu (SK1), uiminen (SK3), veden äärellä meditointi, stupan kiertämisharjoitus (SK6) sekä aistiminen kuuntelemalla ja haistelemalla (SK7). Edes aistiminen ei tullut useammin kuin vain yhden vastauksen kohdalla esiin, vaikka hiljaisuuden retriittien

Kuvio 12. Kymmenen Samje-retriittiin osallistuneen tavat ottaa luonto huomioon retriitissä ollessa.

kävijöiden kohdalla noin puolet vastaajista toi aistimisen tavalla tai toisella esiin. Luonnon huomioonottamiskeinot on kuviossa 12 vielä kootusti esitetty.

Vaikka luonnon huomioonottaminen Samjessa näyttääkin vastausten valossa olevan melkoisen hyötyhakuista, informanttien vastaukset suhteestaan luontoon ylipäättään heijastuu monimuotoisempi suhde luontoon kuin ainoastaan hyödyn perässä sinne menemisenä. Vain kolme vastaajaa kuvasi luontosuhdettaan yksin liikunnan kautta. Kolmessa vastauksessa luontosuhteen ulottuvuudet eivät tulleet tarkasti ilmi, mutta niissä kaikissa suhdetta kuvattiin positiivisena. Yksi kuvaili suhdetta syväksi (SK4), yksi kertoi tykkäävänsä luonnosta (SK5) ja yksi vastaaja taas kertoi tarpeestaan päästä luonnon lähelle viikoittain jollakin tavalla (SK7). Kaksi informanttia kertoi luontoretkestään ja erityisesti toisesta niistä kävi ilmi elämystenhakuisuus. Yksi vastaaja kertoi rakastavansa luonnon rauhaa ja pitävänsä luontoa taiteena, jossa aistit heräävät (SK8). Yksi vastaaja kuvasi suhdettaan luontoon erilaisten energioiden kokemisen kautta:

Jos ei ole meditatiivisessa mielentilassa, niin luonto tuntuu minulle joko villeinä raikkaina energioina tai villeinä raakuuden mielessä – talttumattomuutta, kehittymättömyyttä (sekä ihmisissä että luonnossa) (SK6).

Suhde luontoon avautui siis monelle kokemisen, eikä yksin tekemisen, kautta. Jotkut raportoivat asuvansa kaupungissa ja se luultavasti pitkälti määrittelee monelle myös

suhteen muotoutumista. Elämyshakuisista retkistään kertonut kaupungissa asuva haastateltava kuvasi nykyisen opiskelu- ja asumistilanteensa vaikuttavan pitkälti luonnossa olemistaan, eikä hän enää päässyt metsäluontoon, jossa ennen muuttoa oli kokenut suuriakin elämyksiä:

Ni siellä meidän vieressä oli aivan ihana mettä. Ja se on semmonen niinku kallioista metsää ja siellä tulee sellanen kallio, jonka päältä näkee koko Turu. Niinku sillai parisataa metriä meen kämpästä piti lähteä sinne mettään ja se oli niinku tosi sillai lähellä ja helposti.. Ni, kyllä mä siellä koin tosi paljon mahtavia juttuja. Ja sillai.. se oli semmonen oma keijumetsä. Ja se.. ja se tuntu sellaselta paikalta, et täällä on varmasti niinku.. Täällä on varmasti jotenki, tää on saattanu olla jotenki tärkeä paikka muinoin, joskus..(N1)

Hengellisesti merkittävistä kokemuksista luonnossa raportoi yhteensä kuusi vastaajaa. Kolme vastaajaa ei ollut kysymykseen ylipäättään luonnossa koettavista hengellisesti merkittävistä kokemuksista vastannut ja aiemmin tekemässäni haastattelussa en kysymystä ollut esittänyt. Kahdelle vastaajista hengellisesti merkittävänä oli luonnossa koettu rauha ja rauhoittuminen. Toinen kuvasi kokevansa luonnossa samalla seesteisyyttä (SK1) ja toinen kuvasi mielensä tyyntyvän ja stressin laukeavan (HSK1). Kaksi muuta vastaajaa taas kuvasivat kokevansa luonnossa yhteenkuuluvuutta, toinen tarkentaen sen erityisesti liittyvän johonkin itseänsä suurempaan (SK7). Kaksi vastaajaa ei kuvannut hengellisesti merkityksellisiä luontokokemuksia kovin tarkasti, vaan he kirjoittivat seuraavasti:

Luonto on ”kirkkoni” sen jälkeen kun erosin kirkosta (SK2).

Hengellistä merkitystä on kaikella, maailma kohdataan nimittäin siinä. Meditatiivisessa tilassa kokemus on vain aivan erilainen (SK6).

Samje-retriitissä hengellisesti merkityksellisiä kokemuksia oli kokenut vain neljä vastaajaa. Haastattelemltani yhdeltä informantilta en tätäkään kysymystä aikoinaan ollut kysynyt, mutta lomakkeeseen vastanneista suoran kieltävän vastauksen antoi kolme ja kaksi vastaajaa oli jättänyt kysymykseen vastaamatta. Yksi kieltävän vastauksen antaneista kirjoitti:

En osaa yhdistää hengelliseen kokemukseen. Syksyinen luonto sinänsä tuottaa syvää rauhaa ja iloa (SK2).

Kuten hiljaisuuden retriitinkin käyneiden vastauksissa kävi ilmi, monia erilaisia tuntemuksia ja kokemuksia liitettiin hengelliseen kokemukseen. Joku toinen olisi saattanut syksyisessä luonnossa koetun syvän rauhan ja ilon kokea hengelliseksi, mutta tämä vastaaja ei sitä hengelliseksi merkityksellistänyt. Yksi vastaaja kuvasi mielensä rauhoittuvan ja ahdistuksensa helpottavan, toinen taas kuvasi retriittiluonnossa kokevansa sisäistä rauhaa ja ”valoa” (HSK1). Yksi vastaaja kertoi kokevansa yhteenkuuluvuutta (SK7), kuten hän tunsikin kokevansa myös luonnossa ylipäättään. Yksi vastaajista kertoi retriittiluonnon hengellisistä kokemuksistaan monisanaisemmin:

--- Liikettä, kauneutta, merkityksellisyyttä ja hiljaisuutta. Näitä koen usein esimerkiksi puissa. Pilvet ovat toinen mikä välittää tuntemuksia: iloa, taivas avaruutta/tilaa. Kuu luo salaperäisen/”mysterin” tuntua. Meri/järvi luo ihmeellistä rauhaa. (Kaikki ominaisuudet mitkä tässä luettelun, tuntuvat siis ihmeellisiltä, ei tavanomaisilta, retriitillä) (SK6)

Mielenkiintoista on, että harvempi kertoi kokeneensa retriittiluonnossa jotain hengellistä kuin luonnossa ylipäättään. Keskittyminen meditaatio- ja joogaharjoituksiin luultavasti on etusijalla Samjessa ollessa ja perusvireeltään buddhalainen retriitti suuntaa osallistujia enemmän opettaja-oppilas-suhteeseen kuin vertailukohtana olevat hiljaisuuden retriitit.

Retriittiohjaajan vaikutuksesta luontokokemukseen kerrottaessa vastaukset jakautuivat kahtia. Neljä vastaajaa katsoi ohjaajalla olevan vaikutuksensa luontokokemuksessa, viisi taas ei nähnyt ohjaajalla olevan vaikutusta ja yksi ei osannut kysymykseen vastata. Yksi vastaajista totesi ohjaajan kertovan, mitä voi tehdä ja missä liikkua (SK1). Kolme muuta ohjaajan luontokokemukseen vaikuttavuuden huomanneista kertoi ohjaajan vaikutuksista seuraavasti:

Opettaja (oma) tuntuu luonnossa, yhteys luontoon tuntuu sanattomana dialogina opettajaan. Tämä voimistaa, jos hän on paikalla tai juuri käynyt. (SK6)

Viisas ohjaaja vaikuttaa luontokokemukseen; värit, kokemus ”kirkastuu” (SK8)

Ohjaajalla on suuri merkitys (hänen tapansa vetää retriitti ja henkinen karisma) (HSK1)

Ohjaajan tai opettajan persoona ja karisma tulevat vastauksissa selvästi esiin. Ohjaajan vaikutus luonnon kokemisessa ja yhteydessä luontoon näyttävät etenkin ensimmäisessä

kahdessa vastauksessa olevan oleellisia. Meditaatioharjoituksissa eheä tarkkaavaisuus on oleellinen tekijä (Sangharakshita 2000, 184, 189) ja ehkä ohjaajan ohjaus harjoituksissa siirtyy helposti kokemiseen ja tarkkaavaisuuteen myös muissa yhteyksissä, kuten luonnossa.

Kuviossa 13 on esitetty mielipiteiden jakautuminen kaupunkiretriittiä koskevan kysymyksen kohdalla. Vastausten jakautuminen on rakenteeltaan hyvin samankaltainen hiljaisuuden retriittien vastausten kanssa, ainoana erona on, että epäileviä on torjuvien sijaan eniten – joskaan ei kovin merkittävällä erolla. Torjuvasti suhtautuvista kaksi toi odotetusti esiin sen, että maaseudulla hiljentyminen kävi paljon helpommin kuin kaupungissa. Yksi torjuva kuvasi luonnossa olevan huomattavasti paremmat mahdollisuudet tarkentamatta kuitenkin, että mihin on paremmat mahdollisuudet (HSK1). Luultavasti juuri retriitin teeman kannalta tärkeisiin meditointiin ja joogaan. Epäilevät eivät tyrmänneet ajatusta kaupungissa pidettävästä retriitistä, mutta perustelivat retriittiä luonnossa parempana vaihtoehtona muun muassa sen mielekkyyden ja rauhallisuuden vuoksi. Myös retriitin irtioton omaisuus kaupungista nähtiin merkittävänä. Retriitin luonnon oli havaittu myös tarjoavan jotain, mitä kaupunki ja sen luonto eivät tuntuneet tarjoavan:

--- luonnon läheisyydessä on paljon parempi mahdollisuus kokea

Kuvio 13. Samjen retriitissä käyneiden kymmenen henkilön asenteet kaupunkiretriittiajatusta kohtaan.

muutakin kuin hiljaisuutta ja meditaatiota kun voi liikkua ulkona kiireettä ja vailla suorituksen makua, ”urheilua” (SK2).

Kaupungissa ulkona liikkumista nähtiin siis varjostavan tietyt suorituspainet, jotka retriitin luonnonläheisyys poisti. Uteliaasti suhtautuvista toinen kertoi kaupunkiretriittiin menemisen vaativan vain toisenlaista asennetta (SK4) ja toinen kertoi pystyvänsä irtautumaan myös kaupunkiympäristössä hyvin meditointiin, vaikka suosikin luonnonläheisyyttä (N1). Selvästi kokeilunhaluisia vastaajissa oli vain yksi ja hän totesi olevan kannattavaa hankkia kokemuksia niin kaupunkiretriiteiltä kuin luonnonläheisyyteen sijoittuviltakin retriiteiltä (SK6). Hänen mielestään molemmat kokemukset ovat arvokkaita ja vapauttavia.

Viimeiseksi käsittelyyn tulee yksi ehkä oleellisin kysymys, nimittäin kysymys siitä, näkevätkö itse Samje-retriitin kävijät luontokokemuksissaan retriitissä ja sen ulkopuolella eroa. Kuten hiljaisuuden retriittien kävijöiden kohdalla, myös Samje-retriittikävijöistä enemmistö piti kokemuksia toisistaan poikkeavina, kuten kuvio 14 osoittaa. Luontokokemusten erilaisuuden havainneiden, yhteensä siis kahdeksan henkilön vastauksissa oli erotettavissa kaksi erityistä teemaa. Neljän vastaajan kuvauksia hallitsi aika ja kolmen vastaajan kuvauksia tarkkaavaisuuden muutokset. Ajan kannalta vastauksensa muotoilleista kaksi henkilöä kertoi retriittiluonnossa olevan helpompi antaa itselleen luvan pysähtyä ja kulkea verkkaammin. Muuten liikkumista määrittelevä suorituskeskeisyys tuli jälleen esiin:

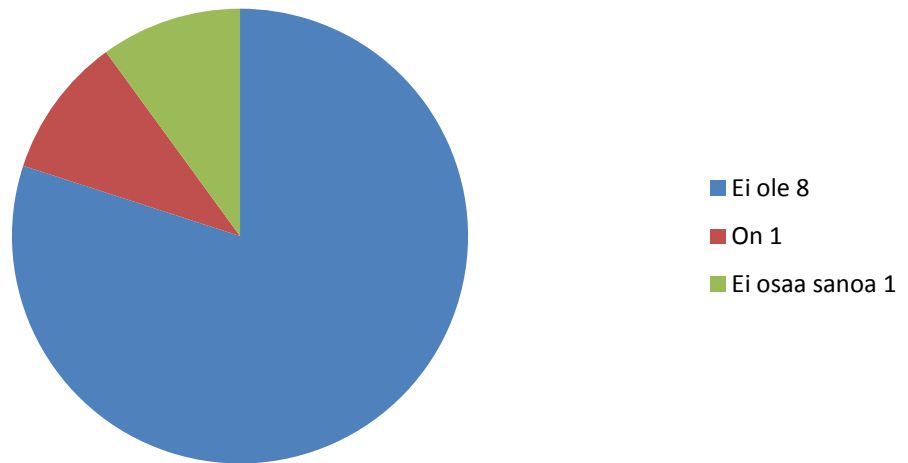
Retriitin aikana liikkumiseni oli verkkaisempaa kun muuten liikun rivakasti ja urheilullisesti mielessä myös kalorien kulutus perinaiselliseen tapaan (SK2).

Kaksi muuta ajan teeman kautta luontokokemuksia erilaisina pitäneitä kuvasi retriitin luontokokemusta ilmiöiden ja tapahtumien avautumisen kannalta erityisenä. Toinen kertoi, että, kun aika ei hallitse aistimista ja olemista, eri ilmiöt tulevat helpommin havaituiksi (SK7). Toinen heistä kuvasi samankaltaista kokemustaan hieman eri sanoin:

Koska hiljentyneenä huomio ei poukkoilu tai kohdennu, vaan enemminkin kaikki on samaa ja yhteydessä toisiinsa. Koska silloin kaikilla muodoilla ja tapahtumilla on yhtä lailla tilaa ja aikaa olla kauniita (SK6).

Myös tässä vastauksessa käy ilmi tarkkaavaisuuden muutos, sidottuna kylläkin siihen,

Onko samanlaista mennä luontoon retriitin ulkopuolella kuin mitä se on retriitin aikana?

Kuvio 14. Kymmenen Samje-retriitissä käyneen mielipiteet luontokokemusten samankaltaisuudesta retriitissä ja muulloin.

että retriitissä aika ja tila luovat siihen mahdollisuuden. Vastaajan kokemuksen perusteella retriitissä mahdollistuu tapahtumien kauneuden kokemus eri tavalla kuin toisaalla. Miksei muualla luontoympäristöissä kauneuden kokemus mahdollistu näin? Retriitin tunnelma ja mielen keskittyminen ohjatuissa harjoituksissa virittää tarkkaavaisuuden luultavasti terävimmilleen. Toisaalta samanlaisia harjoituksia tehdään myös kaupungeissa. Onko kaupunkiluonnon kokeminen meditaatioistunnosta tullessa sitten erilainen, kuten se Samjen retriittikeskuksessa on? Tietysti irti otolla on oma merkityksensä ja siirtyminen selvästi erilaiseen ympäristöön virittää sekin mielen valppaaksi. Kolmessa vastauksessa mielen avoimuus, paljaus ja valppaus retriitin aikana tulevatkin esiin ja, kuten yksi vastaajista kuvailee, luontokokemus ”kirkastuu” entisestään (SK8). Haastattelemani informantti kuvasi kuvaili omaa kokemustaan mielen muutoksista näin:

Siis se on..Musta se on paljon intensiivisempää. Semmosta niinku eläväm-pää ja tuntuu, että se koskettaa jotenkin.. Sitä ymmärtää ja lukee paljon paremmin mitä semmosessa normaalissa, koska silloin oikeesti tuntuu, että elää 120 prosenttia tässä hetkessä. Ja jotenki niinku tarkkailee vaan sitä eikä analysoi hirveesti, vaan niinku.. vaan tutkii ja katsoo ja.. on se paljon eläv- Se on paljon jotenkin ymmärrettävämpää. Niin (N1).

Yksi luontokokemusten erilaisuuden huomanneista ei kuulunut kumpaankaan ryhmään. Hän ei nähnyt retriittiluonnossa kokemansa erilaisena ajan tai tarkkaavaisuuden kautta,

vaan perusteli erilaisuutta yksinkertaisesti sillä, että muiden luonnossa liikkujien kanssa ei retriitin aikana puhuta (SK4). Luontoon meneminen oli vastaajalle, kuten se luultavasti myös monille muillekin on, yleensä sosiaalinen tilanne.

Niin ajan kuin tarkkaavaisuudenkin kautta kuvatut retriittiluontokokemukset kertovat selvää kieltä siitä, että Samje-retriitti on erityislaatuinen tilanne, jossa mieli virittyy tähän hetkeen ja sen tapahtumiin. Virittäytyminen tapahtuu eri tavalla kuin hiljaisuuden retriitissä, nimittäin harjoitusten ja niihin ohjaamisen kautta. Myös henkilökohtaisella henkisellä valmistautumisella retriittiin on takuulla oma merkityksensä. Hiljaisuuden retriitissä ohjelma koostuu hetkistä, jotka luotaavat osallistujia pohtimaan suhdettaan Jumalaan ja Raamatun sanomaan. Uskonnollisuus ja hengellisyys ovat hiljaisuuden retriitissä siis kantavia teemoja, mikä heijastuu myös luontokokemuksiin.

4 Synteesi

Olen edeltävissä luvuissa kuvaillut retriitissä kävijöiden ja luonnon välistä merkityssuhdetta kyselylomakevastausten avulla ja tehnyt samalla myös jonkinasteista tulkintaa. Viimeisessä fenomenologisen tutkimuksen vaiheessa, synteesissä, tarkoituksena on luoda kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä. Tulen siis tässä luvussa vielä tulkitsemaan esiin nousseita merkityssuhteen piirteitä ja tekemään yhteenvedon tekemistäni havainnoista.

Lähdetään liikkeelle retriittikävijöiden luontosuhteen perustasta eli siitä, minkälainen luontosuhde retriittikävijöillä vaikuttaisi heidän vastaustensa perusteella ylipäättään olevan. Luontosuhdetta käsittelemme ensinnäkin merkitysten kautta, joita luontoon menemiselle annettiin. Noin puolelle hiljaisuuden retriitin kävijöistä luonto avautui erityisesti hyötytoimintojen paikkana. Monille luonto toimi liikuntapaikkana, mutta myös esimerkiksi luonnon antimia kerrottiin keräiltävän. Melko monelle, noin joka kolmannelle hiljaisuuden retriitin kävijälle, luonto oli havainto- ja elämysympäristö. Luonnon kauneus eri elementteineen houkutteli monet siis esteettisten elämysten pariin. Suurin piirtein samansuuruiselle joukolle luontoon mentiin virkistäväyden toivossa eli sieltä haettiin voimia, rauhoittumista tai hyvinvointia edistäviä tunteita. Samje-retriittien kävijöiden joukossa kerrottiin yhtä useasti luonnossa liikkumisesta kuin luonnossa kokemisesta tai sieltä elämysten hakemisesta. Luontosuhteen yleisessä kuvailussa luonnon symbolisuus jonkun suuremman edustajana ei tullut juurikaan ilmi. Luonnon itseisarvon luonnonsuojelullisten arvojen yhteydessä toi esiin pieni joukko, mutta henkisyden mielessä vain muutama vastaaja.

Silmiinpistävää oli, että suhteellisen monet hiljaisuuden retriitin kävijöistä kertoivat luontosuhteestaan lapsuuden muistoista käsin ja perustelivat luonnon tärkeyttä itselleen niiden kautta. Partasen luontokäsitysjaottelua käyttäen, käsitys luonnosta avautui merkittävälle osalle kodin käsityksen kautta. Lapsuuden muistot sitoivat luonnon osaksi kotoisia lämpimiä ajatuksia ja osaksi omaa identiteettiä. Pari vastaajaa kertoi luonnon kotoisuudesta tai oman identiteetin osana olemisesta ilman linkitystä lapsuuden muistoihin. Luontokäsityksistä erityisesti luonnon tarpeellisuus ja elämyksellisyys tulivat ilmi. Pieni osa vastaajista ilmaisi käsityksiinsä kuuluvan luonnon uhattuna tai pyhänä pitämisen. Luonnon arvaamattomana tai ankarana pitäminen ei hiljaisuuden retriitissä käyneiden vastauksissa tullut laisinkaan ilmi ja Samje-retriitin kävijöistä vain yksi kertoi pelostaan liikkua luonnossa yksin (SK7). Arvelen tämän johtuvan siitä, että suurin

osa sekä Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän retriitteihin että Samjen retriitteihin osallistuvat ovat kaupunkilaisia, etenkin siksi, että retriittijärjestäjätkin sijoittuvat Turun kaupunkiin. Kaupunkilaisille luonnon arvaamattomuus ja ankaruus eivät tule samoin ilmi kuin ihmisille, jotka asuvat maaseutumaisessa ympäristössä. Luonnon tarpeellisuudesta ei myöskään kerrottu siellä tehtävien töiden tai pakollisten toimien kautta, vaan suurimmaksi osaksi liikunnan tai harrastusten kautta. Tämäkin todistaa sen puolesta, että vastaajajoukko on suurimmaksi osaksi kaupunkilaisia.

Motiiveja retriittiin lähdölle annettiin yleensä useita. Useimmin mainituksi syyksi nousi yllätyksettömästi hiljaisuuden retriittien kohdalla hiljaisuus ja hiljentyminen sekä Samje-retriittien kohdalla jooga ja meditaatio. Hiljaisuuden retriittien kohdalla syiksi monesti myös kerrottiin hengelliset tarpeet ja pysähtyminen tai arjesta irtautuminen. Seuraavaksi eniten mainintoja saivat lepo ja rauhoittuminen. Samje-retriittien kohdalla rauhoittuminen mainittiin yhtä useasti kuin jooga ja meditaatio, eikä muita yleisesti mainittuja syitä noussut esiin. Molempien retriittien kohdalla retriitin kantavan teeman kiinnostavuuden rinnalle nousi siis monesti jonkinlaisia rauhoittumisen, pysähtymisen tai irtioton toiveita. Tämä heijastelee luultavasti sitä tosiasiaa, että arki on monelle kiireistä ja tilaa omalle rauhalle ei normaalioloista syystä tai toisesta löydetä.

Tämän rauhoittavuuden toiveen täytti retriitissä ennen kaikkea luonnonläheisyys. Aina-kin kysyttäessä luonnonläheisyyden vaikutuksesta retriittikokemukseen rauhoittavuus nousi maininnoissa selvästi muita useammin esiin. Myös harvemmin mainituissa vaikutuksissa, kuten hoitavuuden, hiljaisuuden tukemisen, rentouttavuuden, levon tukemisen ja tukea-antavuuden vaikutuksissa luonnonläheisyyden voidaan katsoa toteuttaneen rauhoittumisen ja pysähtymisen toiveita. Samje-retriitin osalta rauhoittavuuden vaikutuksen lisäksi mikään muu maininta ei erityisesti noussut esiin, mutta hiljaisuuden retriitin kävijöistä melko monet, yhteensä kymmenen hengen muodostaneet joukot, katsoivat luonnonläheisyyden edistävän kauneuden kokemuksia ja antavan henkistä ravitsemuutta. Luonnonläheisyys ennen muuta siis syvensi retriittikokemuksen rauhoittavuutta ja erityisesti hiljaisuuden retriittiin luonnonläheisyys antoi myös henkistä ravitsemuutta. Retriittikontekstia voidaan tosin pitää itseään ruokkivana kehikkona tässä asiassa – ollaanhan hiljaisuuden retriitissä hiljentymisen lisäksi kuulemassa Raamatun sanomaa ja tuon sanoman pohdinta voi helposti siirtyä myös luontokokemuksen piiriin, kun retriitin ympäristössä kuljetaan. Tämä oletus kohtaa kuitenkin suuren haasteen pohdittaessa infor-

manttien kertomuksia hengellisesti merkityksellisistä kokemuksistaan niin retriittiluonnossa kuin sen ulkopuolellakin.

Hiljaisuuden retriitin kävijöistä huomattava enemmistö kertoi kokeneensa hengellisesti merkittäviä kokemuksia joko retriittiluonnossa tai luonnossa ylipäätään ja 32 vastaajaa 48:sta oli kokenut sellaisia kokemuksia sekä retriittiluonnossa että sen ulkopuolella. Vaikka suhteestaan luontoon vain muutamat ja luonnonläheisyyden vaikutuksesta retriittikokemukseen kymmenen henkilöä oli kertonut luonnon henkisestä tai hengellisestä puolesta, hengellisistä kokemuksista spesifisti kysyttäessä enemmistö raportoi kyseisiä kokemuksia jossain luontotilassa kokeneensa. Siihen, mikseivät kyseiset kokemukset olleet muissa vastauksissa monellakaan tulleet esiin, voi johtua eri syistä. Vastaajilla on voinut olla tietty kynnys kertoa hengellisesti merkittävistä kokemuksistaan ja vasta suora kysymys on saanut ihmiset myös vastaamaan suoraan. Toisaalta kokemuksia ei välttämättä ole pidetty luontosuhteen suurimpina määrittäjinä ja se vuoksi ne eivät ole tulleet esiin tai voi myös olla, että hengelliset luontokokemukset ovat sen verran harvinaisia, että niistä kertominen ei ole tullut ennen suoraa kysymystä mieleen.

Vastaajien kertomukset hengellisistä kokemuksistaan luonnossa eivät kuitenkaan anna kuvaa harvinaisista tai vähäpätöisistä kokemuksista, vaan monille tavanomaisiltakin vaikuttavat ilmiöt ja hetket luonnossa tuntuvat puhuttelevan merkityksellisemmin kuin voisi olettaa. Vastauksissa on myös kertomuksia tietyistä hetkistä tai tapahtumista, mutta suhteellisen monista vastauksista käy ilmi, että hengellinen kokemus tulee usein luonnossa vastaan. Esimerkiksi vastaukset, jotka viittaavat Jumalaan Luojana ja Jumalan luomistyöhön, antavat vaikutelman siitä, että Jumalan luomisen kokeminen luonnossa ei ole vain kerran tapahtunut, vaan on jatkuva ihmettelyn ja ihastelun kohde. Myös lapsuudessa luontoon luotu suhde tulee joissain vastauksissa jälleen ilmi ja osalle luonto tarjoaa jatkuvasti hengellisesti merkittävää lohtua ja parannusta, kuten se on lapsuudessakin tarjonnut. Noin puolet vastaajista kertoi hengellisesti merkittävistä luontokokemuksista kristillisen sanaston kautta ja yhteys Jumalaan oli tavalla tai toisella melko välittömästi luonnossa syntyvä. Kyseisenlainen kokemus ei siis todellisuudessa rajoittunut vain retriittikontekstiin, vaan samansuuruiset ryhmät kertoivat hengellisistä kokemuksistaan retriittiluonnossa ja muussa luontotilassa.

Myös Samje-retriittikävijöistä enemmistö kertoi kokeneensa jotain hengellisesti merkityksellistä luonnossa. Heidän vastauksissaan luontoteologinen kerronta ei näkynyt, vaan

hengellisesti merkitykselliseltä oli tuntunut esimerkiksi luonnossa koettu rauhoittavuus ja yhteenkuuluvuus. Myös hiljaisuuden retriitin kävijöiden vastauksissa oli havaittavissa hengellisesti merkityksellisten kokemusten kirjavuus. Vaikka monet käyttivät kristillistä sanastoa, jotkut kuvailivat hengellistä kokemustaan yksinkertaisesti jonkun luonnon ilmiön seuraamisena tai tasapainon, rauhan tai kiitollisuuden tunteena. Uskon, että monille eritoten kaupungissa asuville luontokokemus saattaa saada mysteerin ja hengellisyiden tuntua yksinomaan sen vuoksi, että luontoon meneminen on suhteellisen harvinaisen tapahtuma ja sitä ympäröi tietty yllätyksellisyys ja elämystenhakuisuus. Niin metsä- kuin suokertomuksiakin tutkineet ovat todenneet, että luonnon kohteet näyttävät nykyään erityisinä tiloina, jotka erottuvat arjesta ja tavanomaisista toimista. Metsään tai suolle meneminen on erottunut eri elämänpiiriin kuin ennen, kun sieltä tehtävästä välttämättömästä työstä on suuri osa väestöstä irtaantunut. Luontokokemusta on alkanut yhä enemmän määrittää elämykset ja tunteet, eikä velvollisuus ja toimeentulo. Luontokohteet näyttävät siis eksoottisempina kuin ennen ja voidaan jopa väittää, että niiden merkitys siirtyy profaanista arkikokemuksesta pyhän piiriin.

Omassa aineistossani esiin nousseet kuvailut tukevat myös oletusta siitä, että metsä ja muut luontokohteet lähestyvät erilleen asetettua pyhän piiriä. Luonnon tavanomaisetkin ilmiöt ja elementit, linnut, auringon säteet ja luonto kokonaisuudessaan näyttävät suurehkolle osalle vastaajista sisältävän jotain hengellisesti merkittävää ja puhuttelevaa. Luontoa elämyksellistetään esimerkiksi luontopoluilla ja myös retriittejä, eritoten luontoteemaisia hiljaisuuden retriittejä, voidaan pitää luontoa erityisesti elämyksellistävänä tapahtumina. Huomioitava kuitenkin on se, että vastaajat eivät kertoneet retriittiluonnossa kokevansa muusta luonnosta poiketen hengellisiä kokemuksia, vaan hengelliset kokemukset tulivat vastaan luontotilassa kuin luontotilassa. Toki voidaan pohtia sitä, mikä olisi ollut mahdollisen hiljaisuuden retriitissä käymättömän kontrolliryhmän vastausanti hengellisiä luontokokemuksia kartoittaessa. Voisivatko luonnon helmassa järjestettävät retriitit olla niin vaikuttavia kokemuksia, että ne vaikuttaisivat yksilön luonnon kokemiseen perustavanlaatuisella tavalla? Oletus on ehkä turhan pitkälle viety, etenkin, kun suomalaista mentaliteettia on ylipäättään pidetty luontoon kaipaavana ja metsän voidaan katsoa symboloivan suomalaisille sisäistä rauhaa ja mahdollistavan sielun uusiutumisen.

Luonnon huomioonottamiskeinoista liikkuminen hallitsi niin hiljaisuuden retriitissä kuin Samje-retriitissäkin. Lähes kaikki vastaajat molemmista ryhmistä kertoivat liikku-

vansa retriittiluonnossa. Useimmiten liikkumistavoista mainittiin kävely, mutta retriittiluonnossa kerrottiin myös lenkkeiltävän ja vaeltavan. Samje-retriittien kohdalla muut luonnon huomioonottamiskeinot jäivät melkoisesti yhden henkilön maininnan varaan, mutta hiljaisuuden retriitin kohdalla noin puolet mainitsi aistimisen. Muita usean ihmisen mainitsemia keinoja ei noussut esiin, mutta silmiinpistävää oli kuitenkin se, kuinka paljon retriittiluonnossa kaikkiaan tehtiin ja koettiin. Erityisesti Samje-retriittiaineistoa suuremmassa hiljaisuuden retriitissä käyneiden muodostamassa aineistossa tekemisen moninaisuus oli huomattavaa. Mainittuihin luonnon huomioonottamiskeinoihin mahtui niin passiivista istuskelua, paikallaan oloa ja ihmettelyä kuin aktiivisempaakin tekemistä uimisen, marjastuksen tai kalliolle kiipeämisen muodossa. Muutamissa vastauksissa kerrottiin, että retriitissä muutenkin tehtäviä toimia oli myös luonnossa tehty. Jotkut kertoivat rukoilleensa luonnossa, lukevansa siellä Raamattua ja Samje-retriittien kohdalla meditoivansa tai tekevänsä stupan kiertämisharjoitusta. Maininnat tällaisista toimista retriittiluonnossa olivat kuitenkin yllättävän harvassa.

Jos retriittiluonnossa muiden luontoympäristöjen tapaan eniten juuri liikutaan ja hengellisiäkin kokemuksia koetaan luontoympäristöstä riippumatta, onko retriittiluonto sen ihmeellisempi paikka kuin mikään muukaan luonto? Retriittikävijöiden mielipide oli selvä: huomattava enemmistö hiljaisuuden retriittien ja Samje-retriittien kävijöistä ei pitänyt luontoon menemistä samanlaisena retriitissä ja sen ulkopuolella. Myös kaupunkiretriittejä kohtaan suhtauduttiin enemmistön puolesta enemmän tai vähemmän negatiivisesti. Retriitin luonnon siis nähtiin olevan erityislaatuinen paikka ja oleellinen osa koko retriittiä. Hiljaisuuden retriitin luonnon poikkeavuutta muusta luonnosta voidaan kuvailla kolmen piirteen kautta. Retriittiluonnon kuvailussa tuli ensinnäkin ilmi sen syventäväksi kutsuttava vaikutus. Tällä *syventävällä vaikutuksella* tarkoitan sitä, että retriittiluonnon kuvailtiin tuovan mahdollisuuden pohdintaan, hengellisyyteen ja hiljaisuuteen eri tavalla kuin ennen. Retriittikokemuksen eri puolet siis saivat syvyyttä luonnonläheisyyden vaikutuksesta ja luonto tuntui tukevan retriitissä olemisen eri puolia. Toinen selvä eroavaisuus tavalliseen luonnossa olemiseen oli usein havaittu *valppaudessa ja aistimisessa*. Aistit herkistyvät herkimmillen ja luonnon yksityiskohdat tuntuivat erottuvan kokijalleen entistä voimakkaammin. Kolmanneksi retriittiluonnon ominaispiirteeksi voitaisiin vielä nostaa pysähtymisen mahdollistumisen. Luonnossa koetaan retriitissä ennen kaikkea pystyttävän vain *olemaan*.

Retriittikävijöiden kokemus luonnossa puhtaasti olemisen mahdollistumisesta on sinänsä mielenkiintoinen, että retriittiluonnossa tekemisen kirjo oli tosiaan melkoisen laaja. Tekemistä kuitenkin määritteli tietty viipyilevyys ja kiireettömyyden tuntu. Vaikka retriittiluonnossa saatettiin pelkän paikallaan olonkin lisäksi käydä lenkillä, toiminta ei tuntunut samalla tavalla paineiden ja tavoitteiden kautta kuten normaalisti. Suomalaisen luonnossa olemisen tapaa voidaan yleisesti ottaen pitää toimeliaana. Metsä voi toimia rentoutumisenkin paikkana, mutta usein sinne mentäessä luterilainen työn tekemisen eetos ei silti jätä suomalaista rauhaan. Lenkkeilyvarusteet, marjakori tai kirves tarttuu helposti suomalaisen mukaan metsään mentäessä. Retriittiluonto avautui kävijöilleen perisuomalaiseen tapaan myös tekemisen kautta kuten yleensä, mutta erityisen korostuneeseen asemaan muusta luonnosta poiketen kohosivat sen syventävä, aistit herkistävä ja pysähtymisen mahdollistava vaikutus.

Hiljaisuuden retriitin luontokokemuksen yksinkertaistaminen luonnon kauneudesta nauttimiseen on mielestäni aika karkeaa. Johanna Rantasen mukaan luontokokemus retriitissä olivat jaoteltavissa luonnon kauneudesta aistimisen alla kauneuden aistimiseen ja Jumalan läsnäolon kokemuksiin. (Rantanen 2006, 54.) Rantasen esiintuomat seikat eivät ole sinänsä virheellisiä, että aistiminen ja Jumala-yhteyden kokemukset kuuluivat retriitin luontokokemukseen, mutta tärkeimmät luontokokemuksen osa-alueet näkemykseni mukaan jäivät puuttumaan. Pelkkä aistiminen ei terävöitynyt, vaan myös oman sisäisen äänen kuunteleminen ja rauhan kokeminen. Toisaalta retriitin luontokokemusta ei määritellyt lainkaan niin paljon Jumalan läsnäolon kokeminen kuin ylipäättään oman läsnäolon ja pelkän olemisen kokemukset. Asettaisin Rantasen esiintuomat piirteet siis suurempien kategorioiden – valppauden ja aistimisen muutoksen sekä syventävän vaikutuksen – alaisiksi ja nostaisin olemisen ja pysähtymisen tunteen ehdottomasti yhdeksi merkittävimmiksi kokemuksiksi retriitin luonnossa.

Retriittiluonnossa koetuista korostuneista piirteistä pääsemme uskontotieteellisten taustateorioidemme pariin. Retriittiluonnon piirteet tukevat ennen muuta sisäisen matkan tekemistä, jota on käytetty kuvailemaan retriitissä tapahtuvaa yksilöllistä prosessia. Terapeuttiseen kristillisyyteen sijoitettavan retriittitoiminnan yhtenä tarkoituksena on mahdollistaa oman elämän pohdinta, etenkin tietysti hengelliseltä kantilta, mutta omaa elämää retriitissä puntaroidaan laajemmaltakin. Omassa aineistossani suurehko joukko toi esiin ongelmien tai elämäntilanteensa pohtimisen yhdeksi syyksi retriittiin lähtemiselle. Myös yleisimmin mainitut syyt – hiljaisuus, hengellisyys ja pysähtyminen – hei-

jastelevat tarvetta irtautua arjesta ja sen oravan pyörästä, kuten yksi vastaajista (HK2) kuvaili. Tämä irtautuminen, syrjään vetäytyminen ja oman elämän uudelleen pohdinta näyttävät siirtymäteorian valossa liminaaliseen tilaan pyrkimiseltä, jossa asetetaan tavanomaisten rajojen ulkopuolelle. Tässä välitilassa ollaan ikään kuin asemien välissä, tavanomaiset roolit ja statukset eivät ole siis hallitsevia, vaan välitilassa mahdollistuu uudelleen rakentuminen ja takaisin liittymisvaiheessa uuden maailmassa olemistavan omaksuminen, toisin sanoen siirtymä.

Retriittiä voidaan pitää liminoidisena ilmiönä sen luodessa yhteiskunnassa eräänlaisen ei-rakenteen tilan, johon meneminen erottuu rutiineista ja antaa mahdollisuuden virkistytymiseen tai mielen puhdistautumiseen. Retriitti erottuu muista liminoidisista ilmiöistä, kuten taide- tai urheilutapahtumista, sillä, että se tarjoaa erityisen vahvan siirtymäkokemuksen mahdollisuuden. Itse retriitin ohjelma ja sen erilaiset piirteet tukevat siirtymää, mutta luonnolla on tässä vahva tukea antava vaikutuksensa sillä kerrottujen erityispiirteiden kautta, joita voitaisiin ennen kaikkea kuvailla elvyttävinä. Luonnon tukea-antavuus siirtymässä ja muutoksessa tulevat siis ilmi siinä, kuinka luonnon piirteet tuottavat mielen kuormituksen vähenemistä ja edesauttavat palautumista.

Ensinnäkin retriitin luontoa jäätii herkästi aistimaan ja se tuntui saavan vastaajien tarkkaavaisuuden pienilläkin yksityiskohdillaan. Erityisesti luonnon pehmeä lumoavuus saa herkästi huomion ja mielen kuormitus vähenee jopa siinä määrin, että kivun tunteeseenkin voidaan luonnon lumoavuuden avulla vaikuttaa. Vastaajat kuvailivat tarkasti luonnon lumoavia piirteitä aina pienestä kukasta usein mainittuihin lintuihin. Suhteellisen usein mainittiin myös joko vesinäköalan tarkkailu tai vesinäköalaan uppoutuminen uimista harrastamalla. Vesielementin onkin todettu olevan elvyttävissä ja eheyttävissä maisemissa usein pääsisältönä. Vesinäköalan peittäväällä mysteeriluonteella on vahva vetovoimansa retriitin aikana, kuten usein muulloinkin. Toiseksi voidaan sanoa retriittiluonnon tarjoavan elvyttävyyttä yhteensopivuutensa kautta retriittikävijöiden tarpeeseen. Retriittiin osallistujat tulevat ennen muuta hiljaisuuden perässä, mutta myös pohdintaan elämäänsä ja retriitissä esiin tulevia asioita. Luonto on useissa retriitissä esiin tulevissa tarpeissa erinomainen tukea antava ympäristö, kuten vastaajat olivat itsekin havainneet. Retriittiluonnolla kerrottiin olevan syventävä vaikutus. Joillekin syventävyys tuli esiin hengellisten asioiden pohdinnassa, joillekin lepoon laskeutumisessa tai muilla tavoin. Erityisesti luonto tuki pysähtymistä ja luonnossa kerrottiin olevan helppo vain olla, kuten oli toivottukin. Luonto tarjosi myös pakopaikan arjesta ja muihin luon-

toympäristöihin verrattuna pakopaikan yleensä mielessä olevista tavoitteista, jotka luonnossa olemista esimerkiksi liikunnan osalta määrittivät.

Kaplanien luomista elvyttävyyksiä täyttivät siis retriittiluonnossa jokainen. Myös kokemus yhteenkuuluvuudesta johonkin suurempaan kokonaisuuteen tuli useimmiten kristillisin sanakääntein esiin. Kuitenkin tällaisesta hengellisestä tai metafysisestä kokemuksesta raportoitiin myös retriitin ulkopuolella koetuksi. Osalle luonnon hengellinen merkitys yhteytenä Luojaan ja hänen tekoihinsa kuitenkin erityisesti syveni retriitissä ja huomattava osa kertoi luonnon vaikuttavan retriittikokemukseen henkisen ravitsemuksensa kautta. Retriittiluonto siis elvytti monella eri tasolla toisin kuin luonto ylipäätään. Yleensä luonto tarjosi liikkumisen tarpeelle toimintaympäristön ja toisaalta se tarjosi myös elämyksellisen ja virkistävän ympäristön. Selvänä erotuksena voidaan kuitenkin pitää sitä, että retriittiluonto elvytti samanaikaisesti eri tasoilla ja antoi mahdollisuuden samanaikaisesti sekä paeta arkea ja pysähtyä olemiseen että olla aktiivinen toimija.

Vähemmistössä oleva pieni, mutta ei silti unholaan jätettävä joukko, ei nähnyt luontokokemuksissa eroa verratessaan retriitissä ja muulloin koettua luontokokemusta. Suomalaisen suhdetta metsään onkin pidetty erityislaatuisena ja metsää voidaan jopa pitää sisäisen rauhan ja suojan symbolina suomalaisille. Tämä ei kuitenkaan konkreettisesti kaikkien suomalaisten kohdalla ilmene, mutta huomattavan monelle metsä aidosti tarjoaa paikan hiljentyä ja hiljaiselle oman elämän pohdinnalle. Omassakin aineistossani tämä siis tuli esille, kun yhdeksän hiljaisuuden retriitin kävijää ja yksi Samje-retriitin kävijä totesi luontoon olevan samanlaista mennä luonnossa kuin muulloinkin. Retriitin luonnossa suurimmalle osalle uusina mahdollisuuksina avautuneet viipyilevät hetket olivat osalle luonnossa muutenkin tuttuja. Huomionarvoista kuitenkin on, että monet luontokokemusten eron kieltäneistä toivat kyllä esiin tavallisen luontokokemuksen suuremman riskialttiuden kokemuksen häiriintymiselle. Metsän suojaavuus ei välttämättä toteudukaan yhtä autenttisesti esimerkiksi kaupunkiluonnossa tai kaupunkilaisten suosimissa luontokohteissa kuin retriittiluonnossa.

Retriittiluonnon elvyttävyyden sen merkittävimpien piirteiden – syventävyyden, aistien herkistämisen ja pysähtymisen mahdollistavuuden – kautta tekee siitä kokijalleen erityislaatuisen ja poikkeavaa tilan. Retriitti- ja luontokokemus ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja ilman konkreettista reunalle siirtymistä, luonnonläheisyyden menemistä, retriitin vaikutus ei olisi sama. Tämä näkyi myös vastaajien kaupunkiretriittiin

suhtautumisessa, jossa kaupunkiympäristön katsottiin olevan uhka jo retriitin kantavalle teemalle eli hiljaisuudelle ja rauhalle. Kaupunkia kaupunkiluontoineen voidaan pitää profaanina ympäristönä, joka on niin keskellä kaikkea arkipäiväistä profaania toimintaa, että se ei voi antaa samaa kuin laadultaan poikkeava metsäinen retriittiluonto, jota ympäröivät tietyt rajat. Retriitti jo periaatteissaan luo selvät rajat normaaliin olemiseen: normaali kommunikointi on pannassa, eikä tavalliselle sosiaaliselle kanssakäymiselle ole sijaa. Luonnossa oleminen, joka usein erityisesti kaupunkilaiselle on myös sosiaalinen tilanne, ei retriitissä ole samalla tavalla sosiaalista, vaan antaa hiljaisuudellaan tilaa nimenomaan sisäisille äänille. Rajat myös luodaan yksilökohtaisesti psykologisella tasolla. Retriittiä on tutkimuksissa katsottu edeltävän jonkinlainen tarvetila ja matkaa retriittiin eräänlainen valmistautuminen. Omassa aineistossanikin tuli esiin mainintoja retriittiin laskeutumisesta.

Retriittiluonnosta profaanista tilasta erottavan tekee myös sen uskonnollinen konteksti. Retriitissä toteutuvat myös uskonnon luomat rajat: keskeisiksi nousevat yhteiset hengelliset hetket ja kaikki muut virikkeet pyritään häivyttämään. Televisiota tai radiota ei ole ja kännykän käytöstä myös ohjataan pidättäytymään. Retriitissä mahdollistuu jumalanpalveluksen tapaan Eliaden sanoin pyhä aika, joka palauttaa sakraalin tapahtuman tähän hetkeen. Pyhyys, joka yhä uudelleen uskonnollisissa tapahtumissa luodaan, tekee kirkkoista tiloja, joita ympäröivät rajat ja siellä uskotaan kosketuksen pyhään olevan aktuaalisempaa kuin profaaneissa tiloissa. Samaten retriitissä luonto on kuin kirkko.

Kuten retriittikirje retriittiperiaatteen tiivistää: *Hiljaisuus ei ole vuorten huipulla. Melu ei ole kaduilla ja toreilla. Molemmat ovat ihmisen sydämessä.* Pitäisi siis olla periaatteessa aivan sama, missä ympäristössä retriitin järjestää. Mielestäni siirtymä luonnon helmaan ei perustu niinkään siihen, että kaupungissa ei olisi luontoa tai mahdollista ympäristöä sen järjestämiselle, vaan siihen, että kaupunki on liian keskellä omaa tavanomaista, profaania arkeamme. Kaupungin meluisuuskaan ei ole se tärkein syy, vaan se, että ihmisen on konkreettisesti koettava matkan tekoon valmistautuminen ja matkan tekeminen, retriittiin asettuminen kaupungin rajojen ulkopuolelle luontoon ja sieltä taas irtaantuminen. Retriitti on kokonaisuudessaan prosessi, joka osallistujilleen merkitsee jonkinlaista siirtymää reunalle asettumisen ja liminaalisuuden kokemisen kautta.

Retriittiluonto tässä kaikessa näyttelee merkittävää roolia, eikä ainoastaan yksilön odotusten ja retriitin yleisten periaatteiden tukemana, vaan luontoa erityisesti merkityksel-

listävät myös retriitin ohjaajat. Jokainen ohjaaja kohdallaan huomasi jotenkin vaikuttavansa osallistujien luontokokemukseen ja suurin osa hiljaisuuden retriitin kävijöistä myös oli ohjaajaan vaikutuksen havainnut. Jotkut maininnat toivat esiin sen, että ohjaaja yksinkertaisesti mainitsee luontoreitit, mutta moni toi esiin sen, että ohjaaja otti luonnon esiin jossain puheessaan tai toi luonnon elementtejä retriittiläisten silmien eteen somistaessaan retriittitiloja. Jotkut ohjaajat kertoivat erityisestä kannustavuudestaan luontoon, yksi kertoi ohjaavansa osallistujia itsekin keräämään luonnosta jonkun yksityiskohdan. Ohjaajien merkitys retriittiluonnon kokemisessa on mielestäni merkittävä ensinnäkin sen takia, että ohjaajien sanallinen anti korostuu retriitissä muun puheen ollessa kiellossa ja myös ohjaajan asettamat visuaaliset virikkeet korostuvan retriittitilojen ollessa muuten suhteellisen vaatimattomat visuaaliselta anniltaan. Ohjaajan rooli itsessään on automaattisesti auktoriteetin omainen ja ohjaajan neuvoja, suosituksia ja suunnitelmia seurailaan kokemukseni mukaan herkästi. Jos ohjaaja kertoo retriittiohjelmaan suunnitelleensa kävelyn läheiselle kirkolle tai jonkun hartaushetken pidettävän ulkona, niin uskoisin suurimman osan osallistujista ohjaajaansa seuraavan, vaikka retriittiohjelman osat ovatkin vapaaehtoisia.

Koska joillekin pienetkin maininnat ja istumajärjestys muistuvat mieleen ohjaajan vaikutuksesta luontokokemukseen muisteltaessa, voidaan ohjaajan pienilläkin keinolla nähdä olevan vaikutusta. Ohjaaja useimmiten ottaa luonnon yhdeksi aiheeksi retriitissä etenkin puheiden ja somistuksen kautta. Luonto siis otetaan mukaan retriittiin sanallisella ja/tai visuaalisella tasolla, mikä vaikuttaa myös osallistujien luontokokemukseen. Luonto ei siis jää vain mainitsemattomaksi taustaksi tai kulissiksi, jossa sattumalta ollaan, vaan siitä tulee nimenomaan *retriittiluonto* – jotain, joka on osa retriitissä olemista ja retriittiprosessia. Luontoretriittien kohdalla jotkut kertoivat luonnon avautuneen eri tavalla kuin ennen ja retriittiohjaajien luontoinnostuksen kerrottiin tarttuneen myös itseän. Ohjaajan vaikutus luonnon retriitin osaksi ottamisessa oli luontoretriiteissä siis erityinen, mutta nähdäkseni ohjaajalla on aina vaikutusta siihen, miten ympäröivä luonto retriitissä nähdään.

Samje-retriittien kohdalla retriittikävijöistä enemmistö ei nähnyt ohjaajalla olevan vaikutusta luontokokemukseen. Ne, jotka vaikutuksen olivat huomanneet, kuvasivat ohjaajan karismaa, kertoivat hänen kirkastavan kokemusta tai olevan sanattomana dialogina läsnä luontokokemuksessa. Oletan, että ohjaaja ei Samje-retriiteissä luontokokemukseen vaikutakaan niin kuin ohjaajat hiljaisuuden retriitissä. Luonto on yksi hiljaisuuden retriiti-

tin elementeistä, mutta Samjessa se luultavasti eritoten on jooga- ja meditaatioharjoitusten kulissi. Ohjaajan vaikutuksen huomanneet kuvailivat enemmänkin ohjaajan persoonaa ja karismaa kuin hänen konkreettisia toimiaan luontokokemukseen vaikuttamiselle. Ohjaajan ohjaus on ennen kaikkea kiinni harjoituksissa ja siitä heijastuu vaikutus retriitin luontokokemukseen.

Samjen kävijät, joista lähes kaikki pitivät retriitin ja normaaliolojen luontokokemusta toisistaan poikkeavina, kuvailivat retriittiluontoa joko erityisenä pysähtyneisyyden ja verkkauden tilana tai eritoten tarkkaavaisuuden kohdentumisen kannalta poikkeavana. Harjoituksissa eheään tarkkaavaisuuteen ja läsnäoloon pyrkiminen heijastuu nähdäkseni luontokokemukseen ja retriittiluontokuvailua hallitseekin tarkkaavaisuuden ja läsnäolon kuvailu. Hiljaisuuden retriitissä esiin tuotua syventävää pohdintaa hengellisyydestä tai omasta elämästä ei Samjen retriittien osalta tuotu esiin, muuten erityislaatuiset kokemukset olemisesta ja valppaudesta ovat samanlaisia. Samjen luonto ei niinkään ole oman elämän pohdinnan ja selvittämisen paikka kuin hiljaisuuden retriitin luonto. Sinällään se ei myöskään tarjoa aivan samanlaista siirtymäkokemusta kuin uskoakseni hiljaisuuden retriitti, mutta jonkinlaisen välitilakokemuksen kuitenkin. Koska Samjen retriittiluonto näyttäytyi niin erilaiselta kuin muu luonto ja Samjeen tultiin retriitin kantavan teeman lisäksi usein juurikin rauhoittumaan, on Samje-retriittienkin tarjoama kokemus jonkinlainen tavanomaisesta olemisesta syrjään asettuminen. Samanlaiset rajat eivät kuitenkaan kehystä Samje-retriittejä hiljaisuussäännön osalta, eikä yksilöllinenkään matkanteko nähdäkseni näyttele roolia retriittiin osanottajien keskuudessa. Siirtymän vaiheet ja tilan laadullisesti muista erottavat rajat eivät Samjessa toteudu kuten hiljaisuuden retriitissä. Samjessa oleellisia osia ovat jooga ja meditaatio, jotka itsessään mahdollistavat merkittävän energiassa ja olemisessä tapahtuvan matkan. Samanlaista sisäistä matkantekoa ei kuitenkaan retriittiluonnossa koeta, vaan harjoitusten aikaansaama valppauden muutos näyttäytyy sitten myös retriittiluonnossa erityislaatuisena uuden näkemisenä ja kokemisena.

Vastauksena tutkimukseni pääkysymykseen voin siis todeta, että retriitissä koettu luontokokemus poikkeaa retriitin ulkopuolisesta luontokokemuksesta. Oletukseni hiljaisuuden retriittiluonnon poikkeavuudesta suhteessa muuhun luontoon alun perin perustui siihen, että retriitti on luontokokemuksen kontekstina uskonnollisuutta korostava tilanne. Luulin luontokokemuksen retriitissä siis erottuvan sillä, että luonto olisi retriitissä nähty ennen kaikkea tilana, jossa Jumala ja kristillinen sanoma tulevat kokijaa erityisen

lähelle toisin kuin muualla luonnossa. Hengelliseksi määritelty kokemus luonnossa oli kuitenkin vastausten perusteella yhtä yleinen niin retriitissä kuin muuallakin. Retriittiluonnosta erityisen teki sen syventävä, aistit valppauttava ja pysähtymisen tai olemisen mahdollistava vaikutus. Vaikutuksia voidaan pitää kaikkiaan elvyttävinä ja muihin luontokokemuksiin nähden luonnon elvyttävyyden retriitissä oli monitasoisempaa. Erityispiirteitä voidaan pitää sitä, että luonto toimi retriitissä aina eräänlaisena pakopaikkana tavanomaisista paineista ja kiireistä. Retriitissä luonnossa oleminen oli useimmiten juurikin laadukkaaksi miellettyä olemista, eikä vain tekemistä ja eteenpäin pyrkimistä.

Retriittiluonnon piirteitä voidaan pitää retriittiprosessia tukea antavana. Arto Mikkola on myös retriittiä pitänyt elvyttävänä ympäristönä ja sen havainnut vaikuttavan muun muassa sisäisen rauhan, elämäntarkoituksen, itsearvostuksen ja tyytyväisyyden kokemuksiin. Omassa aineistossani rauhan kokemukset ja erilaisten kysymysten pohdinta on tullut esiin ja retriittiä voidaan siellä koettavan luontokokemuksenkin perusteella pitää jonkinlaisen sisäisen matkanteon paikkana. Tässä elämän välitilassa oleellisena osana on oman uskonnollisuuden pohdinta, johon retriitti eritoten antaa virikkeitä. Vapautumisessa arjesta ja pysähtymisessä välitilaan mitä merkittävin tekijä on luonto. Retriitissä mahdollistuu siirtymäksi kutsuttava prosessi, jossa tavanomaisesta elämänrakenteesta siirrytään syrjään ja voidaan statuksettomana käydä omaa elämän rakenneta läpi, kuten terapiassa. Psykoanalyttisesti voitaisiin jopa todeta sanoa, että retriittiluonto on kävijöilleen enemmän äidin syliä muistuttava, rauhoittava ja luotettava paikka mitä luonnon on tavallisesti osoitettu olevan. Kaisa-Elina Hotarin mukaan kaupunkilaisille naisille metsä saattaa symboloida myyttistä ja turvallista syliä ja nähdäkseni tämä äidin syliin vertautuva symboliikka toteutuu mitä selvimmin retriittiluonnossa, jossa suurin osa kokijoista on tosiaan juuri kaupungissa asuvia naisia. Luonnon rinnastus tällaiseen myyttiseen syliin tapahtui itsensä retriittikävijöidenkin puolesta. Huomattava osa vastaajistahan kertoi luontokokemuksistaan juurikin lapsuuden kokemusten kautta, jolloin muutamissa vastauksissa myös luonnon lohduttavuus tuli ilmi. Retriittikokemus, joka usein itsessään on transformatiivinen ja vaikuttava, on vuoropuhelussa kokemuksen tilan kanssa. Retriitin luonto ei siten jää tavalliseksi luontoympäristöksi, vaan se on erityinen alkuun palaamisen paikka ja siirtymän mahdollistava *retriittiluonto*.

5 Lähteet ja kirjallisuus

5.1 Primaariaineisto

Hiljaisuuden retriitin (ei luontoaiheisten) kävijät

35 kyselylomaketta, joiden arkistointikoodit Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen arkistossa ovat

TKU/O/12/1/HK1

TKU/O/12/1/HK2

...

TKU/O/12/1/HK35

Tekstissä kyselylomakkeisiin on viitattu arkistointikoodin viimeisellä tunnuksella HK1...HK35.

Luontoretriitin kävijät

12 kyselylomaketta, joiden arkistointikoodit Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen arkistossa ovat

TKU/O/12/1/LK1

TKU/O/12/1/LK2

...

TKU/O/12/1/LK12

Tekstissä kyselylomakkeisiin on viitattu arkistointikoodin viimeisellä tunnuksella LK1...LK12.

Hiljaisuuden retriitissä sekä Samje-retriitissä käynyt

1 kyselylomake, jonka arkistointikoodi Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen arkistossa on TKU/O/12/1/HSK1

Tekstissä kyselylomakkeeseen on viitattu arkistointikoodin viimeisellä tunnuksella HSK1.

Samje-retriitin kävijät

8 kyselylomaketta, joiden arkistointikoodit Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen arkistossa ovat

TKU/O/12/1/SK1

TKU/O/12/1/SK2

...

TKU/O/12/1/SK8

Tekstissä kyselylomakkeisiin on viitattu arkistointikoodin viimeisellä tunnuksella SK1...SK8.

1 haastattelulitteraatio, jonka arkistointikoodi Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen arkistossa on TKU/N/12/1.

Tekstissä haastatteluun on viitattu lyhenteellä N1.

Hiljaisuuden retriitin (ei luontoaiheisten) ohjaajat

6 kyselylomaketta, joiden arkistointikoodit Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen arkistossa ovat

TKU/O/12/1/HO1

TKU/O/12/1/HO2

...

TKU/O/12/1/HO6

Tekstissä kyselylomakkeisiin on viitattu arkistointikoodin viimeisellä tunnuksella HO1...HO6.

Luontoretriitin ohjaajat

2 kyselylomaketta, joiden arkistointikoodit Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen arkistossa ovat TKU/O/12/1/LO1 ja TKU/O/12/1/LO2

Tekstissä kyselylomakkeisiin on viitattu arkistointikoodin viimeisellä tunnuksella LO1 ja LO2.

5.2 Sekundaariaineisto

Airaksinen, Asta

2006 *Polku Jumalan kauneuteen. Retriitinohjaajien esteettiset aistikokemukset hiljaisuuden retriitissä. Käytännöllisen teologian opinnäytetyö. Helsingin yliopisto, Käytännöllisen teologian laitos.*

Hankonen, Ilona

2007 *Luontoa polulla. Luontopolku luonnon esittämisen tapana.* Maisemantutkimuksen pro gradu –tutkielma. Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos.

Hotari, Kaisa-Elina

2004 *Toinen tila, myyttinen syli. Tutkimus suomalaisen kaupunkilaisen naisen metsäsuhteesta.* Yhteiskuntapolitiikan pro gradu-tutkielma. Joensuun yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos.

Johto, Kaisa

2010 *Minun metsäni. Metsäkokemuskertomukset metsän merkitysten kuvaajina.* Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos.

Kalliomäki, Tuulia

2011 *Hartautta ja harharetkiä. Tutkielma luontokokemuksista hiljaisuuden retriittissä.* Uskontotieteen proseminaariesitelmä. Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos.

Laitinen, Maria

2006 *Kulttuuriset hiljaisuudet elämystuotannon näkökulmasta. Hiljaisuuden retriittien ja Hiljaisuuden huoneen kulttuuristen merkitysten tarkastelua.* Perinteentutkimuksen pro gradu-tutkielma. Joensuun yliopisto, Suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.

Mikkola, Arto

2004 *Hiljaisuuden retriitti elvyttävänä ympäristönä. Retriittiympäristön hyvinvointia elvyttävät ominaisuudet osanottajien kokemana.* Psykologian lissensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto, Psykologian laitos.

Myllylä, Jaana

- 2006 *Hiljaisuuden kokemusten merkitys arjessa. Mitä retriitin jälkeen?* Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteiden laitos.

Nikkanen, Irina

- 1997 *Hiljaisuuden retriitti ja sen tarjoamat kokemukset. Kohtaamisia ajassamme.* Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Kulttuurien tutkimuksen laitos.

Partanen, Sinikka

- 2009 *Kokemuksia luontotilassa. Suomalainen suhtautuminen luontoon ennen ja nyt.* Etnologian pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos. Luettu sähköisenä versiona Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistosta, <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/21768> [viitattu 4.6.2012].

Rantanen, Johanna

- 2006 *Levollisuus, yhteys ja pyhyys - hiljaisuuden retriitti osallistujan kokemana.* Käytännöllisen teologian lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto, Käytännöllisen teologian laitos.

Rönkä, Tuija

- 2002 Hiljaisuuden oppiminen. Retriittikokemuksia päiväkirjamerkinnöissä. Hoitotieteen opinnäytetyö. Kuopion yliopisto, Hoitotieteen laitos.

Silfverberg, Outi

- 2010 *Kaikkien oma tila. Kaupunkiluonnon merkityksiä itähelsinkiläisten asukkaiden näkökulmasta.* Sosiologian pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto, Sosiologian laitos. Luettu sähköisenä versiona Helsingin yliopiston julkaisuarkistosta, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/17596> [viitattu 4.6.2012]

Vuorilehto, Päivi

2007 *Merkityksellinen hiljaisuus. Semioottinen näkökulma hiljaisuuden retriitteihin.* Käytännöllisen teologian lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto, Käytännöllisen teologian laitos.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän retriittiesitteet

kevät 2011, syksy 2011, talvi 2012, kevät ja kesä 2012.

Aamusydämellä-tv-ohjelma, YLE TV1, 21.11.2010 klo 09.05

Internet-viite 1. Voimaa valosta – Turun kaupungin tunnustukseton taideretriitti
<http://www.turku2011.fi/avainsana/retriitti> (viitattu 4.6.2012)

Internet-viite 2. Suomen Amma-keskuksen sivut
<http://www.amma.fi> (viitattu 4.6.2012)

Internet-viite 3. Amman GreenFriends - Luonnon ystävät järjestämästä retriitistä Keuruun ekokylässä
http://www.amma.fi/toim/gf_ekok.php (viitattu 4.6.2012)

Internet-viite 4. Amma-keskuksen kesäretriitistä Mustialassa
http://www.amma.fi/toim/kesaretriitti_Mustiala2011.php (viitattu 4.6.2012)

Internet-viite 5. Helsingin buddhalaisen keskuksen retriiteistä
<http://www.triratna.fi/ohjelmat-ja-uutiset> (viitattu 4.6.2012)

Internet-viite 6. Samje-retriittikeskuksen sivut
<http://www.samje.fi/index.html> (viitattu 4.6.2012)

Internet-viite 7. Tietoa Samjessa järjestetyistä retriiteistä
<http://www.samje.fi/retriitit.html> (viitattu 4.6.2012)

Internet-viite 8. Tietoa Samjen retriittikeskuksesta
<http://www.samje.fi/retriittikeskus.html> (viitattu 4.6.2012)

Valokuvat 1, 2, 3 ja 4: Tuulia Kalliomäki

Yksityinen sähköpostiviesti Tuulia Kalliomäelle 17.1.2012 *Retriittitutkimuksesta taas kerran*

Yksityinen sähköpostiviesti Tuulia Kalliomäelle 19.1.2012 Retriittitutkimuksesta taas kerran

5.3 Tutkimuskirjallisuus

Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.)

- 2007 *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle.* Jyväskylä: PS-Kustannus.
- 2010 *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin.* Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahponen, Pirkkoliisa

- 1987 Metsä elämäntavassa. *Silva Fennica* 4/1987, 397–404.

Anttonen, Veikko

- 1994 Erä- ja metsäluonnon pyhyys. Pekka Laaksonen & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.), *Metsä ja metsänviljaa.* Kalevalaseuran vuosikirja 73. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 24–35.
- 2010 *Uskontotieteen maastot ja kartat.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Apo, Satu, Aili Nenola & Laura Stark-Arola (toim.)

- 1998 *Gender and folklore. Perspective on Finnish and Karelian culture.* Helsinki: Finnish Literature Society.

Baumann, Martin

- 2006a Friends of the western buddhist order. Peter Clarke (toim.), *Encyclopedia of new religious movements.* London: Routledge, 197–198.
- 2006b Sangharakshita, Venerable. Peter Clarke (toim.), *Encyclopedia of new religious movements.* London: Routledge, 500–501.

Berry, R.J.

2003 *God's Book of works. The theology of nature and natural theology.* Edinburgh: T&T Clark.

Brannen, Julia (toim.)

1992 *Mixing methods. Qualitative and quantitative research.* Aldershot: Avebury.

Bryman, Alan

1992 Quantitative and qualitative research: further reflections on their integration. Julia Brannen (toim.), *Mixing methods. Qualitative and quantitative research.* Aldershot: Avebury, 57–78.

Bordessa, Ronald

1991 The Iconic Self. Luther, Culture and Landscape in Finland. Jamie Scott & Paul Simpson-Housley (toim.), *Sacred Places and Profane Spaces.* New York: Greenwood Press, 81–92.

Clarke, Peter (toim.)

2006 *Encyclopedia of new religious movements.* London: Routledge.

Eliade, Mircea

2003 (1957) *Pyhä ja profaani.* Suom. Teuvo Laitila. Helsinki: Loki-kirjat.

Erämaja, Tapani

2011 *Hiljaisuuden ystävä 3/2011.* Hiljaisuuden ystävä ry:n jäsenlehti.

Gennep, Arnold van

1960 *The Rites of Passage.* Käännös Monika B. Vizedom & Gabrielle L. Caffee. Chicago: University of Chicago Press.

Guthrie, Stewart

1993 *Faces in the clouds. A new theory of religion.* New York: Oxford University Press.

Haapala, Arto & Mia Kunnaskari (toim.)

2006 *Paradokseja paratiiseissa. Näkökulmia urbaanin luonnon kysymyksiin.* Kansainvälisen soveltavan estetiikan instituutin raportteja n:o 4. Lahti: Erikoispaino.

Hautamäki, Antti (toim.)

2005 *Yhteisöllisyyden paluu.* Helsinki: Gaudeamus.

Heino, Harri

2002 *Mihin Suomi tänään usko.* Helsinki: WSOY.

Hepburn, Ronald

2007 Maisema ja metafyyminen mielikuvitus. Yrjö Sepänmaa, Liisa Heikkilä-Palo & Virpi Kaukio (toim.), *Maiseman kanssa kasvokkain.* Käännökset: Kai Nieminen & Tommi Nuopponen. Helsinki: Maahenki, 58–71.

Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara

2009 *Tutki ja kirjoita.* Helsinki: Tammi.

Häyrynen, Seppo

1990a Hiljaisuuden elävä perinne. Seppo Häyrynen & Paavo Rissanen (toim.), *Elävä hiljaisuus.* Helsinki: Kirjapaja, 28–39.

1990b Hiljaisuuden retriitti. Seppo Häyrynen & Paavo Rissanen (toim.), *Elävä hiljaisuus.* Helsinki: Kirjapaja, 69–84.

2003a Hiljaisuuden retriitti. Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen (toim.), *Spiritualiteetin käsikirja.* Theologia practica. Helsinki: Kirjapaja, 301–316.

- 2003b Hiljaisuudessa koettua. Seppo Häyrynen & Heikki Kotila (toim.), *Retriitti. Tie hiljaisuuteen*. Helsinki: Edita, 94–103.
- 2003c Retriittikeskuksia. Seppo Häyrynen & Heikki Kotila (toim.), *Retriitti. Tie hiljaisuuteen*. Helsinki: Edita, 115- 119.
- 2003d Retriitissä toteutuva hengellinen ohjaus. Seppo Häyrynen & Heikki Kotila (toim.), *Retriitti. Tie hiljaisuuteen*. Helsinki: Edita, 90–93.
- 2011 Hiljaisuuden liikkeen juurtuminen Suomeen. Tapani Erämaja (toim.), *Hiljaisuuden ystävät 3/2011*, Hiljaisuuden ystävät ry:n jäsenlehti, 14–28.

Häyrynen, Seppo & Heikki Kotila

- 2003 *Retriitti. Tie hiljaisuuteen*. Helsinki: Edita, 2003.

Häyrynen, Seppo, Heikki Kotila & Osmo Vatanen

- 2003 *Spiritualiteetin käsikirja*. Theologia practica. Helsinki: Kirjapaja.

Häyrynen, Seppo & Paavo Rissanen

- 1990 *Elävä hiljaisuus*. Helsinki: Kirjapaja.

Jokinen, Mikko (toim.)

- 2002 *Erämaata etsimässä. Kirjoituskilpailu Lapin luonnonkäytöstä*. Kolari: Metsäntutkimuslaitos, Kolarin tutkimusasema.

Jokinen, Mikko

- 2002 Kirjoituskilpailu ja tutkimus. Mikko Jokinen (toim.), *Erämaata etsimässä. Kirjoituskilpailu Lapin luonnonkäytöstä*. Kolari: Metsäntutkimuslaitos, Kolarin tutkimusasema, 5-35.

Kainulainen, Pauliina

- 2007 *Pyhän kosketus luonnossa. Johdatus kristilliseen ekoteologiaan*. Helsinki: Kirjapaja.

Kallio, Eeva

- 1992 Lähtökohtia luontoon liittyvien merkitysten ja elämysten tutkimukselle. Tuija Lyytinen & Pauli Vuolle (toim.), *Ihminen - luonto - liikunta*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, 38–46.

Kaplan, Rachel & Stephen Kaplan

- 1989 *The experience of nature. A psychological perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Karjalainen, Eeva

- 1996 Kvalitatiivinen lähestymistapa ihmisen luontosuhteen tutkimiseen. Jarkko Saarinen & Jari Järviluoma (toim.), *Luonto virkistys- ja matkailuympäristönä*. Rovaniemi: Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen tutkimusasema, Gummerus, 31–48.

Karttunen, Petri

- 2011 Neljännesvuosisata – pitkä ja kuitenkin kovin lyhyt aika. Tapani Erämaja (toim.), *Hiljaisuuden ystävät 3/2011*. Hiljaisuuden ystävät ry:n jäsenlehti, 3-4.

Keltinkangas-Järvinen, Liisa

- 1996 Suomalainen kansanluonne. Pekka Laaksonen & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.), *Olkaamme siis suomalaisia*. Kalevalaseuran vuosikirja 75–76. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 216–225.

Ketola, Kimmo

- 2003 Uusi kansanomainen uskonnollisuus. Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä & Kimmo Ketola (toim.), *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, Gummerus, 53–86.

Kettunen, Paavo

- 1993 Hiljaisuuden retriitit ja meditaatio pastoraalipsykologisena kysymyksenä. *Teologinen aikakauskirja* 5/1993, 407–422.

Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.)

- 2006 *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kotila, Heikki

- 2003a Spiritualiteetti – ajankohtainen näkökulma. Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen (toim.), *Spiritualiteetin käsikirja*. Sarja Theologia practica. Helsinki: Kirjapaja, 13–23.
- 2003b Hiljaisuuden tie erämaasta kaupunkiin. Seppo Häyrynen & Heikki Kotila (toim.), *Retriitti. Tie hiljaisuuteen*. Helsinki: Edita, 19–47.
- 2003c Hiljaisuuden retriitti ja sen toteuttaminen. Seppo Häyrynen & Heikki Kotila (toim.), *Retriitti. Tie hiljaisuuteen*. Helsinki: Edita, 48–83.
- 2005 Spiritus Dei in naribus meis. Spiritualiteetin käsite aikamme uskonnollisuuden tulkkina. *Teologinen aikakauskirja* 3/2005, 195–204.
- 2007 Hiljainen vapautus. Hiljaisuuden liikkeen ekologiset ulottuvuudet. Pauliina Kainulainen (toim.), *Pyhän kosketus luonnossa. Johdatus kristilliseen ekoteologiaan*. Helsinki: Kirjapaja, 144–167.

Kääriäinen, Kimmo

- 2004 *Kirkko muutosten keskellä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 89. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, Gummerus.

Kääriäinen, Kimmo, Kati Niemelä & Kimmo Ketola (toim.)

- 2003 *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, Gummerus.

Kääriäinen, Kimmo, Kati Niemelä & Kimmo Ketola

- 2003 Maallistuuko Suomi? Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä & Kimmo Ketola (toim.), *Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhannella*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, Gummerus, 253–261

Laakso, Seppo (toim.)

- 2006 *Kohti itseäni suurempaa. Kokemuksia hiljaisuuden retriiteistä*. Helsinki: Katharos.

Laaksonen, Pekka & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.)

- 1994 *Metsä ja metsänviljaa*. Kalevalaseuran vuosikirja 73. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1996 *Olkaamme siis suomalaisia*. Kalevalaseuran vuosikirja 75–76. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Laine, Timo

- 2010 Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.

Laurén, Kirsi

- 2006 Miltä suot tuntuvat? Luonnonpaikat mielikuvina. Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.), *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 187–199.

Lehtonen, Tommi

- 2005 Uskonto ja yhteisö. Antti Hautamäki (toim.), *Yhteisöllisyyden paluu*. Helsinki: Gaudeamus, 60–89.

Lukkarinen, Hannele

- 2008 Monimetodinen kokemuksen tutkimus: fenomenologisen ja positivistisen tutkimustavan yhdistäminen. Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.), *Kokemuksen tutkimus. Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 227–253.

Lyytinen, Tuija & Pauli Vuolle (toim.)

- 1992 *Ihminen - luonto - liikunta*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö.

Moilanen, Pentti & Pekka Räihä

- 2010 Merkitysrakenteiden tulkinta. Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikku-noita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 46–69.

Moore, Robert L. & Frank E. Reynolds (toim.)

- 1984 *Anthropology and the Study of Religion*. Chicago: Center for the Scientific Study of Religion.

Moore, Robert L.

- 1984 Space and Transformation in Human Experience. Robert L. Moore & Frank E. Reynolds (toim.), *Anthropology and the Study of Religion*. Chicago: Center for the Scientific Study of Religion. 126–143.

Pentikäinen, Juha

- 1994 Metsä suomalaisten maailmankuvassa. Pekka Laaksonen & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.), *Metsä ja metsänviljaa*. Kalevalaseuran vuosikirja 73. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7- 23.

Perttula, Juha & Timo Latomaa (toim.)

- 2008 *Kokemuksen tutkimus. Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Perttula, Juha

- 2008 Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteen-teoria. Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.), *Kokemuksen tutkimus. Mer-kitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 115–162.

Peura, Mikko

- 2006 Mitä pienet edellä, sitä isot perässä – hiljaisuuden retriitin taustaa. Seppo Laakso (toim.), *Kohti itseäni suurempaa. Kokemuksia hiljaisuuden retriiteistä*. Helsinki: Katharos, 12–21.

Pietarinen, Juhani

- 1987 Ihminen ja metsä: neljä perusasennetta. *Silva Fennica* 4/1987, 323–331.

Roiko-Jokela, Heikki (toim.)

- 2000 *Moni-ilmeinen metsä. Mielikuvia, asenteita ja arvoja metsistä ja niiden käytöstä*. Jyväskylän yliopisto, Historian laitos.

Roiko-Jokela, Heikki

- 2000 Metsäluonnon ja ihmisen vuorovaikutus. Heikki Roiko-Jokela (toim.), *Moni-ilmeinen metsä. Mielikuvia, asenteita ja arvoja metsistä ja niiden käytöstä*. Jyväskylän yliopisto, Historian laitos, 11–47.

Ross, Stephanie

- 2006 Paradokseja ja arvoituksia. Puutarhojen ja kaupunkiluonnon esteettisestä arvostamisesta. Arto Haapala & Mia Kunnaskari (toim.), *Paradokseja pari-tiiseissa. Näkökulmia urbaanin luonnon kysymyksiin*. Kansainvälisen soveltavan estetiikan instituutin raportteja n:o 4. Lahti: Erikoispaino, 17–40.

Saarinen, Jarkko & Jari Järviluoma (toim.)

- 1996 *Luonto virkistys- ja matkailuympäristönä*. Rovaniemi: Metsäntutkimuslai-tos, Rovaniemen tutkimusasema, Gummerus.

Salonen, Kirsi

2005 *Mieli ja maisemat. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma.* Persona grata-sarja. Helsinki: Edita.

Sangharakshita

2000 *Opas Buddhan polulle.* Helsinki: Like.

Scott, Jamie & Paul Simpson-Housley (toim.)

1991 *Sacred Places and Profane Spaces.* New York: Greenwood Press.

Sepänmaa, Yrjö, Liisa Heikkilä-Palo & Virpi Kaukio (toim.)

2007 *Maiseman kanssa kasvokkain.* Helsinki: Maahenki.

Siikala, Anna-Leena

1996 Suomalaisuuden tulkintoja. Pekka Laaksonen & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.), *Olkaamme siis suomalaisia.* Kalevalaseuran vuosikirja 75–76. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 139–149.

Suutala, Maria

1996 *Naiset ja muut eläimet. Ihmisen suhde luontoon länsimaisessa ajattelussa.* Helsinki: Yliopistopaino.

Taylor, Bron R. (toim.)

2005 *The encyclopedia of religion and nature vol I.* Lontoo: Thoemmes Continuum.

Tarkka, Lotte

1998 Sense of the forest. Nature and gender in Karelian oral poetry. Satu Apo, Aili Nenola & Laura Stark-Arola (toim.), *Gender and folklore. Perspective on Finnish and Karelian culture.* Helsinki: Finnish Literature Society, 92–142.

Telama, Risto

- 1992 Luontoliikunnan motivaatio. Luonto liikunnanharrastajan havainto-. elämys-, ja kokemusmaailmassa. Tuija Lyytinen & Pauli Vuolle (toim.), *Ihminen - luonto - liikunta*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, 61–77.

Toiviainen, Kalevi

- 2002 Aikamme spiritualiteetin taustahahmotelma. *Teologinen Aikakauskirja* 1/2002, 54–62.

Turner, Victor

- 1982 *From Ritual to Theatre. The Human Seriousness of Play*. Performance Studies. New York: Performing Arts Journal publ.
- 2007 (1969) *Rituaali. Rakente ja communitas*. Suom. Maarit Forde. Helsinki: Summa, Suomen Antropologinen Seura.

Valli, Raine

- 2007 Kyselylomaketutkimus. Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 102–125.

Vincett, Giselle & Linda Woodhead

- 2009 Spirituality. Linda Woodhead, Hiroko Kawanami & Christopher Partridge (toim.), *Religions in the modern world. Traditions and transformations*. London: Routledge, 319–337.

Wallace, Mark I.

- 2005 Christianity and nature symbolism. Bron R. Taylor (toim.), *The encyclopedia of religion and nature vol I*. Lontoo: Thoemmes Continuum, 377–379.

Woodhead, Linda, Hiroko Kawanami & Christopher Partridge (toim.)

2009 *Religions in the modern world. Traditions and transformations.* London:
Routledge.

Ylikangas, Heikki

1996 Metsä suomalaisen mentaliteetin kasvualustana. Pekka Laaksonen & Sirk-
ka-Liisa Mettomäki (toim.), *Olkaamme siis suomalaisia.* Kalevalaseuran
vuosikirja 75–76. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 35–42.

Liite 1. Kyselylomakepohja

Kysely – Hiljaisuuden retriitit ja luontokokemus

Sukupuoli: Mies Nainen

Ikä 18–29 30–39 40–49 50–59 60–69 70→

Kuinka monta kertaa olet käynyt hiljaisuuden retriitissä? _____

Millaisissa retriiteissä (retriittien teemat)? _____

Mitkä ovat olleet motiivisi retriittiin lähtemiselle? _____

Kuvaile suhdettasi kirkkoon: _____

Millä tavalla luonnonläheisyys vaikuttaa retriittikokemukseen? _____

Miten otat luonnon läheisyyden huomioon retriitissä (liikutko luonnossa tms.)?_____

Oletko retriitin luonnossa kokenut jotain, jolla on ollut hengellistä merkitystä? (Mitä?)

Vaikuttaako retriittiohjaaja luontokokemukseen retriitin aikana? (Miten?)_____

Minkälainen suhde sinulla on luontoon ylipäätään? _____

Oletko luonnossa ylipäättään kokenut jotain, jolla on ollut hengellistä merkitystä?

(Mitä?) _____

Voisiko hiljaisuuden retriitin järjestää yhtä hyvin kaupungissa kuin luonnon

läheisyydessäkin? Miksi/Miksi ei? _____

Miten vuodenaikat ja säät vaikuttavat luontokokemukseen (niin retriitin aikana kuin muutenkin)? Houkutteleeko esimerkiksi tietty vuodenaika/sää luontoon?

Onko samanlaista mennä luontoon retriitin ulkopuolella kuin mitä se on retriitin aikana?

Kiitos vastauksistanne!

Sinulle ei pimeys ole pimeää
- vapaaehtoisten retriitti Rymättylän Tammilehdossa 5-7.11.2010

Perjantai

17.00 Majoittuminen alkaa
 18.00 Päivällinen
 19.00 johdatus retriittiin ja hiljaisuuteen
 HILJAISUUS ALKAA
 20.30 Myöhäisillan rukoushetki
 Iltatee

Lauantai

8.00 Herätys
 8.30 Aamun rukoushetki
 Aamiainen
 10.30 Hiljainen rukous
 11.30 Virikeajatuksia kirjastossa
 12.00 Lounas
 Lepoa, ulkoilua...
 15.30 Iltapäiväkahvi
 16.00 Hiljainen rukous
 17.00 Päivällinen
 18.00 Vesper
 18.30 Saunat
 21.00 Myöhäisillan rukoushetki
 Iltatee

Sunnuntai

8.00 Herätys
 8.30 Aamun rukoushetki
 Aamiainen
 11.30 Virikeajatuksia kirjastossa
 12.00 Lounas ja kahvi
 14.00 Ehtoollishartaus
 HILJAISUUS PÄÄTTY

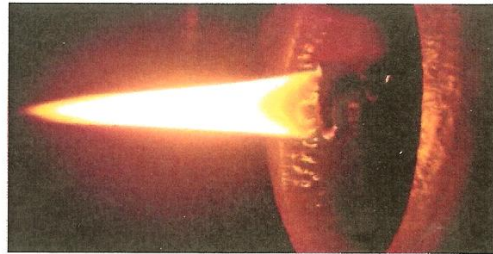
Päivien aikana mahdollisuus luottamukselliseen keskusteluun ohjaajien kanssa.

"Sinulle ei pimeys ole pimeää, vaan yö on sinulle kuin päivänpaiste, pimeys kuin kirkas valo." Ps 139: 12

Elämme vuoden pimeintä aikaa, mutta on helpottavaa muistaa että Jumalalle ei pimeys ole pimeää, ei luomakunnassa, elämässä kuin kuolemassakaan. Retriitissä hiljennymme yhdessä tämän toivon äärelle. Kukin oman pimeytemme, huolemme ja pettymyksemme, mutta myös valomme, ilomme ja kiitollisuutemme Jumalan eteen tuoden.

Retriitin ohjaavat:

Leena Flander, retriitiohjaaja, rovasti
 Kaisa Lunden, vapaaehtoistyön toiminnanohjaaja. p.
 040-341 7238

Kenelle retriitti sopii?

Ensimmäistä kertaa retriittiin tuleva saattaa miettiä, kykeneekö olemaan hiljaa koko ajan. Entä jos alkaa itkettää tai naurattaa?

Yhdessä hiljaa oleminen on mukava, helpottava kokemus. Jos itkettää, saa itkeä. Sitä ei retriitissä kukaan oudoksu. Jos naurattaa, saa nauraa. Se menee kyllä ohi. Kun sitoudumme yhdessä vaikenemaan retriitin ajaksi sitoudumme myös siihen, ettemme tarkkaile toistemme mielialoja ja olemista.

Retriittiin tulee paljon työn, kiireen ja stressin uuvuttamia. Usein myös työelämästä sivussa oleva lähtee hakemaan retriitistä henkistä ja hengellistä evästä. Hoitoalan työntekijät tarvitsevat lepoa ja yhdessäoloa, jossa on kerrankin vapaa toisten huomioinnista, kuuntelemisesta ja hoivaamisesta. Äidit hakevat hengähdystaukoa lasten ja kodin hoidosta ja nauttivat päästessään valmiiseen ruokapöytään. Puolisot saavat tulla yhdessä ja löytää sanattomasta yhteydestä aivan uusia ulottuvuuksia. Suoritusten ja pätemisen paineessa ahertava voi löytää itsensä kokonaisempana ihmisenä, jolla on aikaa myös itselleen.

Akuutissa kriisissä elävälle retriitti saattaa muodostua liian raskaaksi. Myöskään syvästi masentuneelle hiljaisuus ei ole hyväksi. Kovin seuranhaluiset tai yksinäisyydestä kärsivät ihmiset luultavasti tarvitsevat toisenlaista yhdessäoloa.

Ehkä huomaat viikonlopun mentyä: ”Tämä ei ole minun juttuni” tai monen retriittiin uudelleen tulleen tavoin havahdut:

”Tätä olen jo pitkään kaivannut”.

Ensikertalaiselle hiljaisuuden retriitti on seikkailu.

*”Hiljaisuus ei ole vuorten huipulla.
Melu ei ole kaduilla ja toreilla.
Molemmat ovat ihmisen sydämessä”*

HILJAISUUDEN RETRIITISTÄ

Sinut on kutsuttu

Sisimmässäsi on herännyt nimeiton kaipaus jotain uutta kohti: pysähtymisen tarve, levon tarve, hiljainen kysely, hengen jano...

Jeesus sanoi kerran väsyneille opetuslapsilleen: ”Lähtekää mukaani johonkin yksinäiseen paikkaan, niin saatte levähtää.” (Mark. 6:31)

Toisella kerralla hän kutsui kaikkia: ”Tulkaa minun luokseni te työn ja kuormien uuvuttamat. Minä annan teille levon.” (Matt. 11:28)

Retriitti on tilan luomista hiljaisuudelle

Sana 'retriitti' tulee englannin kielen sanasta 'retreat', joka merkitsee vetäytymistä erilleen, takaisin. Vaikka hiljaisuuden tilaruokkimiltaan on ihmisen sisimmässä, sen löytämistä auttaa retriittipaikka, joka on luonnon keskellä, rauhallisessa ympäristössä.

Viikonloppu tai noin kahden vuorokauden mittainen retriitti rakentuu väljän päiväohjelman rytmiin, mikä ehkäisee irrallisuuden ja ajelehtimisen tunteen. Valmiin ohjelman tarkoitus on vapauttaa osanottajat ratkaisujen teosta ajankäytön suhteen. Osallistuminen on kuitenkin täysin vapaaehtoista. Päiväohjelmassa jää tilaa myös yksinoloon, lepoon ja ulkoiluun.

Retriitin yhdessäoloa sävyttää vaikeneminen. Hiljaisuuden alettua osanottajat eivät keskustele keskenään. Jos jokin kysymys tai oma elämäntilanne nousee ahdistavaksi, on mahdollista varata ohjaajalta kahdenkeskeinen aika keskustelua tai rippiä varten. Rukoushetkiissä laulamme ja luemme yhdessä, joten ääneti ei tarvitse olla.

Retriitti merkitsee myös irrottautumista tavanomaisesta elämäntilanteesta. Kun puhelin, radio, teevee tai lehtienluku ei vie aikamme emmekä puuhastele töiden tai askareidemme parissa, hiljaisuudella on tilaa puhua sisimmässämme ja hoitaa meitä.

Retriitti on yhteyttä

Retriitissä kokoonnutaan päivän mittaan useita kertoja hetkirukoukseen, raamattumietiskelyyn, virikesanoja kuulemaan, yhteiselle aterialle tai takkatulen ääreen lueskelemaan. Yhdessäolo muodostuu vapauttavaksi ja rentouttavaksi kun jokainen voi olla omalla tavallaan; kukaan ei tarkkaile tai arvostele toinen toisensa olemisen tapaa. Kontaktia ei tarvitse hakea, ei liioin välitellä. Olemisen hiljaa yhdessä on yllättävän luonteavaa.

Hetkirukouksissa seuraamme kirkon ikivanhaa rukousperinnettä. Näin syntyy yhteys myös menneiden sukupolvien uskoon.

Meditaatio eli mietiskelyrukous on kahdenkymmenen minuutin mittainen hiljainen hetki. Siinä voimme luopua kaikesta ponnistelusta ja tahdonalaisesta rukousajatusten tai –sanojen etsimisestä ja jäädä lepäämään Jumalan kasvojen eteen. Siinä aukeaa mahdollisuus antautua Jumalalle, jäädä vain kuulemaan ja katselemaan Häntä.

Hiljaisen musiikin taustoittamat yhteiset ateriat luovat yhteyttä ja muodostuvat usein retriitin kohokohdiksi. Rauhassa ja hiljaisuudessa nautittu ateria on arjen elämäntilanteesta harvinainen kokemus. Useimmitenhan joudumme aterioimaan kiireessä ja melussa, tai emme edes ehdi ruokailla päivän mittaan.

Hiljaisuuden siunaus

Uusi, ennen kokematon voi pelottaa. Hiljaisuudessa ei kuitenkaan ole mitään pelottavaa. Se ei ole tyhjyyttä, "ei-mitään". Hiljaisuus on ensin täynnä tunteita, mielialoja, ajatuksia. Sitten mieli vähitellen rauhoittuu ja tavoitat tyynen, kevyen olon.

Hiljaisuus saattaa myös nostaa esiin ahdistusta, jos elämässä on paljon torjuttua ja kipua, jonka käsittelyyn ei ole ollut aikaa, voimia tai halua. Tässä hiljaisuuden siunaus merkitsee sitä, että ihminen tulee tietoiseksi asioista, joiden tulisi olla toisin: torjuttuista toiveista ja tarpeista ja elämän kipukohdista.

Hiljaisuudessa Jumala puhuu. Antautuvassa rukouksessa Hän pääsee hoitamaan sisintämme, parantamaan haavojamme. Meissä alkaa eheytyminen. Hengellinen kasvu on hidasta ja hiljaista tapahtumista. Siihen kuuluu niin kirkkaita ja heleitä armonhetkiä kuin pitkältä tuntuvia pimeitä jaksoja. Meitä rakastava Jumala on kuitenkin kaikessa mukana.

Hiljaisuuden siunaus säteilee pitkälle arkeen. Usein huomaa vasta myöhemmin, millä tavalla se on vaikuttanut. Retriitistä ei tarvitse antaa kenellekään minkäänlaista selontekoa tai palautetta. Jokainen saa säilyttää kokemuksensa itsensä ja Jumalan välisenä. Retriittiin tulevan ei myöskään tarvitse kertoa mitään elämästään tai osallistumisensa syistä.

Samje retriittikeskus

Honkajoentie 59, 29810 Siikainen
www.samje.fi

Joogaretriitin päiväjärjestys

Aamupäivä hiljaisuudessa

8.15 Jooga ja meditaatio

10.00 Aamiainen

Oleminen / tekeminen

13.00 Meditaatio

15.00 Lounas

17.30 Jooga

19.30 Iltapala

21.00 Meditaatio / Sauna

